

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

MÜSLÜMAN KARDEŞLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serdar ŞENOL

Balıkesir, 2014

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

MÜSLÜMAN KARDEŞLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serdar ŞENOL

Tez Danışmanı

Prof.Dr.Muzaffer Ercan YILMAZ

Balıkesir, 2014

T.C.

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda 201112529007 numaralı Serdar ŞENOL'UN hazırladığı "Müslüman Kardeşler" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 12.11.2014 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına ~~OY BİRLİĞİ~~/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Üye (Danışman)

Prof.Dr.Muzaffer Ercan Yılmaz

Üye
Prof.Dr.Rıza Arslan

Üye

Yrd.Doç.Dr. Alptekin Molla

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

27.11.2014

Doç.Dr. Zübeyde Güneş Yağcı

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Araştırmamıza konu olan Müslüman Kardeşler Örgütü silahlı çözümü değil ılımlı bir yaklaşım ile çözüm odaklı bir sistem benimseyen Ortadoğu gibi şiddet anlamında karışık olan bir bölgede yardım faaliyetleri ve insan odaklı çalışmaları ile farklılık arzeden en önemli örgüttür. Mısır'da sosyal birlikteliği sağlamak ve halka yardım etmek amacı ile ortaya çıkan ilerleyen yıllar da Mısır toplumsal ve siyasal hayatında çok önemli bir figür haline gelen Müslüman Kardeşler Örgütü hemen hemen tüm Ortadoğu'yu saran Arap baharı ile yıllardır özlemini duyduğu siyasal iktidar hedefine ulaşmıştır. Ancak bu hedefine ulaşmak ile beraber kısa zaman sonra ordu tarafından askeri bir darbe ile iktidarına son verilen Müslüman Kardeşler Örgütü kuruluşundan bu yana defalarca karşılaştığı bir sindirme politikası ile yeniden karşı karşıya kalmıştır

Bu çalışmayı hazırlamamda bana rehberlik eden ve her türlü yardımını esirgemeyen hocam ve tez danışmanım Prof.Dr. Muzaffer Ercan YILMAZ'a göstermiş olduğu anlayış ve özveri için teşekkürü bir borç bilirim.

Serdar ŞENOL

ÖZET

MÜSLÜMAN KARDEŞLER

Serdar ŞENOL

Yüksek Lisans Tezi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Prof.Dr. Muzaffer Ercan Yılmaz

Aralık 2014, 87 sayfa

Mısır'da ortaya çıkan ve etkisi zamanla tüm Ortadoğu'yu saran Müslüman Kardeşler Örgütü ılımlı politikaya sahip ve genel politika olarak demokrasiyi hakları elde etmede bir araç olarak gören bir örgütlenme tipine örnektir. Küçük bir örgütlenmeden büyük bir örgütlenmeye sahip olan Müslüman Kardeşler Örgütü günümüzde tüm Ortadoğu ülkelerinde etkindir. Müslüman Kardeşler Örgütü açısından Ortadoğu ile ilgili bir analiz içeren bu çalışmamızda Müslüman Kardeşler'in oluşmasına zemin hazırlayan Mısır siyasi ekonomik ve toplumsal yapısına kısaca değinilmiştir. Sonraki bölümlerde giderek etkinliğini arttıran Müslüman Kardeşler Örgütü'nün Arap Baharı'ndaki rolü ve önemi ile beraber Türkiye ile ilişkileri de analize konu olmuştur.

Anahtar kelimeler; Müslüman Kardeşler, Arap Baharı, Mısır, İslamizm, Politik İslam

ABSTRACT

THE MUSLIM BROTHERHOOD

Serdar ŞENOL

MASTER Thesis, Political Science and Public Administration Department

Advisor: Prof.Dr. Muzaffer Ercan Yılmaz

December 2014, 87 Pages

Muslim Brotherhood, emerged in Egypt and expanded into the Middle East entirely with its effect, is an example of a type of organization which sees democracy as a means for obtaining the rights policy in general having moderate policies. Evolving from a minor organization into a major one, Muslim Brotherhood is active in all Middle East countries today. In our study analyzing the Middle East with the perspective of Muslim Brotherhood Organization, firstly we have focused on political, economic and social structure of Egypt which prepared the ground to the formation of Muslim Brotherhood. Later on, Muslim Brotherhood, which increases its effectiveness in the area, was studied with its role in the Arab Spring and its relations with Turkey has been subject to analysis.

Key words: Muslim Botherhood, Arab Spring, Egypt, Islamism, Political Islam

İÇİNDEKİLER

Onay Sayfası	
Önsöz.....	iii
Özet.....	iv
Abstract.....	v
İçindekiler.....	vi
Kısaltmalar.....	ix
1.GİRİŞ.....	1
2. MISIR'DA DİNİ, TOPLUMSAL, EKONOMİK VE SİYASİ ORTAM İLE MÜSLÜMAN KARDEŞLER ÖRGÜTÜ'NÜN DOĞUŞU, GELİŞİMİ, TEMEL ÖZELLİKLERİ, İSLAM DÜNYASI'NDAKİ ÖRGÜTLENMESİ VE ETKİNLİĞİ	
2.1. I.Dünya Savaşı Sonrası Mısır'da Dini, Toplumsal,Ekonomik ve Siyasi Ortam	5
2.1.1. Dini ve Sosyal Sebepler.....	5
2.1.2. Ekonomik Sebepler.....	6
2.1.3. Siyasi Sebepler.....	7
2.2. Müslüman Kardeşler Örgütü'nün Doğuşu ve Gelişimi.....	8
2. 2.1. Kuruluş ve Hasan El Benna'lı Yıllar.....	9
2. 2.2. Seyyid Kutup ve Radikalizm.....	21
2. 2.3. Enver Sadet Dönemi.....	28

2.2.4. Hüsnü Mübarek Dönemi.....	32
2.3. Müslüman Kardeşler Örgütü'nün Özellikleri.....	37
2.3.1. Şiddetsizlik.....	37
2.3.2 Toplumsallık Anlayışı.....	39
2.3.3 İslami Anlayış.....	41
2.4. Müslüman Kardeşler Örgütü'nün İslam Dünyası'ndaki Örgütlenmesi ve Etkinliği.....	42
2.4.1. Suriye Müslüman Kardeşler Örgütü.....	42
2.4.2. Müslüman Kardeşler ve Filistin.....	45
2.4.3. Müslüman Kardeşler ve Ürdün.....	46

3.ARAP BAHARI VE MİSİR'DA MÜSLÜMAN KARDEŞLER İKTİDARINA GİDEN YOL

3.1. Arap Baharı'nı Oluşturan Etmenler.....	48
3.1.1.Ekonomik Sebepler.....	49
3.1.2. Siyasal ve Sosyal Sebepler.....	50
3.2. Arap Baharı'nın Mısır Siyaseti'ne Etkisi.....	51
3.3.Müslüman Kardeşler İktidarı ve Bu İktidarın Çöküşünü Hazırlayan 3 Temmuz Askeri Darbesi.....	55

4. MÜSLÜMAN KARDEŞLER ÖRGÜTÜ VE ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER

4.1.Müslüman Kardeşler ve Bölgesel İlişkiler.....	66
4.1.1Müslüman Kardeşler ve Türkiye.....	66
4.1.2.Müslüman Kardeşler ve Katar.....	69
4.1.3.Müslüman Kardeşler ve Suudi Arabistan.....	70

4.1.4.Müslüman Kardeşler ve İsrail.....	72
4.2. Müslüman Kardeşler ve Küresel İlişkiler.....	73
4.2.1.Müslüman Kardeşler ve ABD.....	73
4.2.2.Müslüman Kardeşler ve AB.....	74
5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA.....	81

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
MK	Müslüman Kardeşler
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri

1. GİRİŞ

İslam coğrafyasında kurulan örgütlerin temel özelliği İslam'ı yaşamak ve yaşanması önündeki engelleri kaldırmaktır. Radikal örgütlerin şiddeti bir çözüm aracı olarak görmeleri çözümsüzlüğü de beraberinde getirmektedir. Ayrıca şiddeti savunan örgütlere halk desteği de ılımlı örgütlere nispeten daha az olmaktadır. . Ancak ılımlı örgütler ve siyasi gücü kullanarak çözüme gitmeye çalışan örgütler daha kalıcı ve halk destekli bir özelliğe sahip olmaktadırlar. Bu sebeptendir ki çözüme ulaşmaları radikal örgütlere göre daha fazla bir orana sahiptir.

İslam coğrafyası içerisinde tarih boyunca karmaşıklığa sahne olan Ortadoğu Bölgesi hiç kuşkusuz hem radikal hem de ılımlı İslami örgütlerin beslenme kaynakları gibi görülmektedir. Nitekim birçok örgüt bu bölgede kurulmuş veya bu bölgede daha etkili olmaktadır. Özellikle İsrail'in kurulması ile daha karışık bir durum alan Ortadoğu Bölgesi şiddetli çatışmaların ve iç karışıklıkların merkezi konumuna gelmiştir.

Filistin İsrail ekseninde geçen bu çatışma bölgenin tamamına etki eder dereceye gelmiştir. Kurulan örgütlerde Filistin mücadelesine koşulsuz destekte bulunmuşlardır. Kurulan bu örgütler içerisinde hem Filistin mücadelesine destekte bulunması ile hem de kurulduğu ülke olan Mısır'da İngiliz sömürmesine karşı gelmesi ile Müslüman Kardeşler Örgütü ön plana çıkmaktadır.

Çalışmamızın konusu olan Müslüman Kardeşler Örgütü, ılımlı yapısı ile Ortadoğu coğrafyasında halkça tutulması son derece yüksek olan bir örgüttür. Kurulduğu dönemi ve etkin olduğu coğrafyayı göz önüne alacak olursak gerçekten de şiddeti çözüm edinmeyen en güçlü ve sürekliliğini sağlayan en etkili örgüt demek yanlış olmaz.

Müslüman Kardeşler (MK) 1928 yılında Hasan el Benna tarafından kurulduğunda Mısır'da var olan sorunlara bir tepki olarak gelişirken zaman ile bölgesel bir örgüt konumuna gelmiş ve bölgede yer alan sorunlarına hepsine müdahale eder konumuna yükselmiştir. Etkin olduğu her ülkede iktidarları tehdit eder hale gelmesi baskı ile karşılanmasına yol açmıştır. Ancak bu baskı gücünü azaltmamış aksine daha da güçlenir konuma gelmiştir.

Günümüzde Müslüman Kardeşler Örgütü başta Mısır olmak üzere Suriye, Ürdün, Filistin, Tunus, Cezayir gibi ülkeler başta olmak üzere Ortadoğu coğrafyasında hemen hemen tüm ülkelerde etkin olan bir harekettir.

Toplumsal faaliyetler ile ön plana çıkan zamanla gücüne güç katarak geniş bir halk kitlesine hitap etmesi ile bu gücünü siyasi iktidarı ele geçirmek için kullanmaya başlayan MK siyasi tecrübesi olmadığı için bu alanda yeteri kadar etkili olamamaktadır. Bu siyasi alandaki etkisizlik sadece tecrübesizlik ile değil hem hâkim oldukları coğrafyanın büyük küresel devletlerin güç çıkarlarına sahne olması hem de bu coğrafya da hâkim olan ülkelerin siyasi yönetim açısından tek adam ile yönetilmeye alışmaları dolayısı ile demokrasinin zayıflığı da önemli etkenlerdir.

Yukarı da bahsettiğimiz gibi MK'nın bu kadar uzun süreli bir örgüt olmasında temel faktör, şiddete bulaşmadan ılımlılık politikasına sahip olmasıdır. Bu ılımlı yapısı özellikle 2001 sonrası ABD tarafından oluşturulan yeni Ortadoğu politikası ile MK için dönüm noktası niteliğinde olmuştur. Ortadoğu coğrafyasında radikal kökenli örgütlerin etkisini kırmak isteyen ABD, ılımlı İslam düşüncesini yaymak için ılımlı hareketlerin ön plana çıkması için daha fazla demokrasinin gerekliliğine inanmaktaydı bu durum da Ortadoğu'da genelde diktatörlük rejimine benzer bir şekilde yönetilen ülkeler için olumlu anlamda bir dönüşümün habercisi niteliğinde olmuştur.

2001 yılından sonra daha fazla demokrasi taleplerine kayıtsız kalamayan iktidar sahipleri özellikle seçim kanunlarında katılımcılığı sınırlayan düzenlemeleri kaldırmışlardır. Özellikle Mısır gibi Ortadoğu coğrafyasına stratejik açıdan hâkim olan bir ülke de demokrasinin gelişimi bu ülkede etkin olan MK için avantaj olmuştur.

2003 yılından 2011 yılına kadar yapılan seçimlerde meclise katılım oranını arttıran MK giderek siyasi alanda etkinliğini arttırmıştır. Nihayetinde Ortadoğu'da Tunus'ta patlak veren bir devrim hareketinin Mısır'a sıçraması ile mevcut iktidarı protesto gösterilerinin artarak sürmesi ile Hüsnü Mübarek yönetimi istifa etmek zorunda kalmış ve bu durum da değişimin daha fazla demokrasi anlayışının habercisi niteliğinde olmuştur.

Arap Baharı olarak adlandırılan bu halk hareketleri yeni bir şey değil yılların getirmiş olduğu birikimin bir yansımasıdır. Nitekim Ortadoğu ülkeleri yıllarca diktatör gibi devlet başkanları tarafından yönetilmiş halkın istekleri ön planda olmamış. Tüm bunların yanın da ekonomik ve sosyal olarak ta gelişim halinde olmayan ülkeler patlamaya hazır bir bomba görünümünde olmuşlardır.

Müslüman Kardeşler Örgütü, bu olumsuz şartlara sahip olan ülkelerde yaptığı sosyal faaliyetler ile ön plana çıkmıştır. Nitekim özellikle Arap Baharı'nın etkin olduğu ülkelerde ön plana çıkması da bu ülkeler de daha önce yaptığı faaliyetlerin ve tabana yayılmasının etkisi büyüktür. Arap Baharı'nın etkisinin durulması ile özellikle Mısır'da iktidara gelen Müslüman Kardeşler destekli Muhammed Mursi'nin askeri darbe ile devrilmesi demokratik çevrelerce tekrar başa mı dönecek kaygısını meydana getirmiştir. Şu an Mısır'da fiili olarak illegal bir hareket ilan edilen MK için bu durum olağan bir durumdur. Nitekim daha önce de siyasi anlamda güçlendiğinde bu gibi karşıt durumlar ile karşılaşmış ve yeniden güçlenmeyi sağlamıştır.

Müslüman Kardeşler Örgütü, günümüzde Ortadoğu'nun en etkili sivil toplum hareketlerinden birisidir. İlmli yapısı ve halka olan yakınlıkları ile desteği her geçen gün artmaktadır.

Müslüman Kardeşler Örgütü'nün İslami yapısı ve sosyal-siyasi yapısını inceleyeceğimiz bu çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır.

Bölümlerin mantık sıralaması şöyledir:

Birinci Bölüm, Müslüman Kardeşler Örgütü ile ilgili genel bilgiler içermektedir.

İkinci Bölüm, Mısır'da dini, sosyal, ekonomik ve siyasi ortam hakkında bilgi ile Müslüman Kardeşler Örgütü'nün kuruluşu ile ilgili bilgilere yer verilmektedir. MK'nın, Hasan el Benna tarafından kuruluşu ve MK'nın Mısır siyasi hayatında yer alan devlet başkanları olan Cemal Abdunasır, Enver Sedat ve Hüsnü Mübarek dönemlerindeki durumları ile Hasan el Benna'dan sonra Müslüman Kardeşler Örgütü'nün en önemli kişiliği sayılan Seyyid Kutup'ta bu bölüm içerisinde ele alınmıştır. Ayrıca MK Örgütü'nün özellikleri ve Müslüman Kardeşler

Örgütü'nün, Mısır dışındaki yapılanması ve faaliyetlerine de yine bu bölüm içerisinde yer verilmiştir.

Üçüncü Bölüm, başta Mısır olmak üzere Ortadoğu'nun birçok ülkesinde etkin olan Arap Baharı'nın sebepleri, ortaya çıkışı ve Müslüman Kardeşler Örgütü'nün Arap Baharı'ndaki rolü de ele alınmıştır. Ayrıca Mısır'da, Arap Baharı sonrası iktidara gelen Müslüman Kardeşler iktidarı ve bu iktidara gelişin bir yılı sonrası askeri darbe ile devrilen Müslüman Kardeşler iktidarı analiz edilmiştir.

Dördüncü Bölüm, Müslüman Kardeşler Örgütü'nün uluslararası ilişkileri analiz edilerek Müslüman Kardeşler'in bölgesel ve küresel olarak ilişkileri incelenmiştir.

Beşinci Bölüm Müslüman Kardeşler Örgütü'nün genel bir değerlendirilmesine yer verilmiştir.

2. MISIR'DA DİNİ, SOSYAL, EKONOMİK VE SİYASİ ORTAM İLE MÜSLÜMAN KARDEŞLER ÖRGÜTÜ'NÜN DOĞUŞU, GELİŞİMİ, TEMEL ÖZELLİKLERİ, İSLAM DÜNYASI'NDAKİ ÖRGÜTLENMESİ VE ETKİNLİĞİ

2.1. I. Dünya Savaşı Sonrası Mısır'da Dini, Toplumsal, Ekonomik ve Siyasi Ortam

Müslüman Kardeşler Örgütü'nün kuruluşundan bugüne kadar giderek güçlenmesini anlamak için bu örgütün hangi ortamda kurulduğunu bilmek gerekmektedir. Müslüman Kardeşler Örgütü'nü sıradan bir örgütten ayıran özelliklerini bilmek için kurulduğu zaman Mısır'da ki sosyal yapıyı ve bu yapı üzerindeki etkilerini bilmek gerekmektedir.

Bu bölümümüz de Müslüman Kardeşler'i oluşturan sebepler açıklığı kavuşturulmaktadır.

2. 1.1. Dini ve Sosyal Sebepler

Müslüman Kardeşler kurulmadan önce Mısır İngiliz işgali altında bulunmaktaydı. Toplum üzerinde ciddi anlamda bir İngiliz baskısı hâkimdi. Özellikle İngilizlerin toplumsal ve kültürel düzeni değiştirme çabaları ve Mısır gençliği üzerinde oluşturmak istedikleri toplumsal kültürel ve inançsal tahribat çalışmaları medrese eğitimi almış, Mısır gelenek ve görenek yapısına göre yetiştirilmiş kesim tarafından tepkiyle karşılanmaktaydı. İslami anlamda bir uyanışın kıvılcımını meydana getirecek Müslümanları bir amaç uğrunda birleştirecek bir oluşumun gerekliliği bu kesim tarafından dile getirilmekteydi. Mısır'da oluşturulmaya çalışılan batılı tarzı seküler düşünce, İslami yönetim isteyen kesim tarafından İslam'a yönelik en büyük tehdit olarak algılanmaktaydı (Çağlayan,2010,s.164-166).

2.1.2. Ekonomik Sebepler

Osmanlı'nın Mısır Valisi olan Hidiv İsmail Paşa döneminde açılan Süveyş Kanalı stratejik ve ekonomik anlamda önem kazanmıştır. Özellikle İngiltere için doğuda ki sömürgelerine ulaşmada stratejik öneme sahip bir ülke konumuna gelmiştir. Mısır, Süveyş kanalı açılmadan önce İngiltere ve Fransa'ya borçlanmış, İngiltere ve Fransa bu borcuna karşılık olarak da Mısır'ın gelirlerini kontrol altına almışlardır (tarih64.blogcu,2013). Bu sebeple Mısır ekonomik olarak bağımsızlığını yitirmiştir. İngiliz sömürüsüne karşı meydana gelen ayaklanmaları bahane gösteren İngiltere 1882 senesinde Mısır'ı işgal etmiştir.

Bu işgal hareketinden sonra Mısır üzerinde uygulanan ekonomik yaptırımlar Mısır'da sınıflar arasında ekonomik farklılıklar ortaya çıkarmıştır. İşgal güçleri ve Mısır'ın üst tabakasında bulunan zenginler rahat bir hayat sürerken geri kalan Mısırlılar ekonomik anlamda çıkmaza sürüklenmekteydiler.

Süveyş Kanalı gelirlerine el koyan İngiltere bununla yetinmeyerek Mısır ekonomisinin temel dayanağı olan tarım ekonomisini de kendi menfaatlerine uygun bir şekilde yeniden programlamıştır. Şöyle ki uyguladığı tek ürün politikası ile çiftçilere sadece bir ürün ekme imkânı veriyor ve bu durum da Mısır'ı diğer ihtiyaçlarını ithalat yolu ile karşılamasına sebep oluyordu. Bu sayede kendisi hem Mısır'a tarım alanında ihracat yapmakta böylelikle Mısır'ı ekonomik olarak kendisine bağımlı hale getiriyor hem de kendi ekonomisini geliştireyordu. Nil Nehri'nin sulamış olduğu bereketli topraklarda yetiştirilen tek kayda değer ürün pamuk olarak göze çarpmaktadır. İngiltere Mısır'da üretilen pamuk ile kendi dokuma sanayisi için hammadde olarak kullanıyordu.

Toplum üzerinde sömürü düzeninin artması işgal kuvvetlerine karşı tepkinin artmasına neden olmuştur. Bu tepkiler sonucunda toplum içerisinde toplumsal birlikteliği savunacak dayanışmayı arttıracak bir yapının oluşumun kurulması ihtiyacı meydana gelmişti. İşte bu sosyal adaletsizliğin had safha da olduğu dönemde Müslüman Kardeşler sosyal tabakanın en alt kesiminde olan işçi sınıfı ve tarım sınıfından insanlar tarafından kurulmuştur.

2.1.3. Siyasi Sebepler

Mısır, 1882 yılında İngiltere'nin fiili olarak ülkeyi işgal etmesiyle İngiliz sömürgesi konumuna gelmiştir (Dağ,2012:13). 1882 yılından 1919 yılına kadar İngiliz sömürgesi altında kalan Mısır 1919'da bir ayaklanma başlatarak İngiliz hâkimiyetine kısmen de olsa son vererek 1922 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Ancak bu bağımsızlık İngiltere'nin bazı şartlar öne sürmesi ve bu şartları Kral 1. Fuad'a kabul ettirmesi ile kısmen bir bağımsızlık olmuştur. İngiltere, Mısır'a kabul ettirdiği şartlar ile Mısır'da çıkarlarına ters düşecek herhangi bir durumda müdahale hakkı elde etmişti. Bu durumda Mısır'da siyasi alandaki etkinliği sınırlayan bir etmen olarak göze çarpmaktadır. Süveyş Kanalı gibi stratejik bir konuma sahip bir kanalın olması İngiltere'nin, Mısır üzerinde baskı uygulamasına sebep olmuştur.

İngiltere'nin, Mısır üzerinde sahip olduğu bu hâkimiyeti yıllardır sürdürmesi Mısır toplumu içerisinde milliyetçi duygularını gelişmesine sebep olmuştur. Bu durumda Mısır'da siyasi yaşamı etkilemiştir. Bunun bir yansıması olarak da 1922 yılında kazanılan bağımsızlık sonrası 1924 yılında yapılan ilk seçimler de milliyetçi Wafd Partisi iktidara gelmiştir (Canbegi,2013:46). Wafd Partisinin iktidara geldikten sonraki aşırı milliyetçi tepkiler göstermesi ve bu tepkilerin halka yansımalarının bir sonucu olarak Mısır'daki İngiliz askerlerine yönelik suikast girişimlerinde bulunmasına yol açmıştır. Bu aşırı milliyetçi tutumların bir yansıması olarak da İngiltere, Mısır'daki etkinliğini korumak adına müdahale de bulunmuş ve Kral I.Fuad'ın da desteği ile milliyetçi Wafd Hükümetinin istifa etmesini sağlamıştır. Bunun hemen ardından Kral Fuad tarafından meclis feshedilerek yeni bir seçim yapılması kararı alınmıştır. Yeniden yapılan seçimler sonucunda da Wafd Partisi yine iktidar olmasına rağmen, İngiltere'nin karşı çıkması sebebi ile Kral tarafından başka partilere görev verilerek hükümet oluşturuluyordu. Ancak bu durum da çoğunlukta olan Wafd Partisi tarafından olumsuz bir tepki ile karşılanıyordu. Netice de sürekli bir değişim oluyor ve bu durum da Mısır'da siyasi istikrarsızlığa yol açıyordu.

Mısır, 1919 devriminin bir kazanımı olarak içi boş bir bağımsızlık kazanmıştır. İngiltere tarafından verilen bu bağımsızlık halkın tepkisini azaltmak için verilmiş ve sadece kâğıt üzerinde kalmıştır. İngiltere bağımsızlıktan sonrada çeşitli faktörleri de kullanarak hem siyasi hem de askeri olarak Mısır devleti üzerinde gücünü korumuştur.

Çalışmamızın bu aşamasında Müslüman Kardeşler Örgütü'nün kuruluşu ve kuruluş döneminde Mısır'da siyasal ve sosyal sıkıntılardan bahsedilerek Müslüman Kardeşler Örgütü'nün temel özellikleri anlatılmıştır. Geniş bir coğrafyada etkin olan Müslüman Kardeşler Örgütü'nün İslam dünyasındaki örgütlenmesi ve etkinliği açıklanmıştır.

2. 2. Müslüman Kardeşler'in Doğuşu ve Gelişimi

20.yüzyıl başlarında kurulup İslami hareketler içerisinde etkin bir konuma yükselen Müslüman Kardeşler Örgütü İslami düzenin yeniden hâkim olmasını amaç edinmiş bir örgüttür. Hem kurulduğu 20. yüzyıl itibariyle hem de içerisinde bulunduğumuz 21. yüzyıl itibariyle İslami hareketler içerisinde neredeyse hiç şiddete bulaşmamış birkaç hareketten biridir. 1930'lu yıllarda meydana çıkmaya başlayan Filistin meselesinde Filistin'e destek amaçlı gizli silahlı bir örgüt kurulmuşsa da bu şiddet yanlısı politika örgütün resmi anlamda ideolojisi olmamıştır. Kuruluşundan günümüze kadar süren, göz önüne alındığında örgütün bugün sahip olduğu konuma yavaş ama sağlam adımlarla geldiği görülmektedir. Gerçekten örgüt kurulduğu 1928 yılından bugüne hiç saygınlığını kaybetmeden yükselişini sürdürmüştür. Bu yükselişte sağlam dayanaklar üzerine kurulması temel etkindir.

Çalışmamızın bu bölümünde, Müslüman Kardeşler Örgütü'nün kuruluşunu ve kurucusu olan Hasan el Benna'nın hayat öyküsüyle paralel bir şekilde ele alacağız. Diğer aşamalarda da Müslüman Kardeşler Örgütü için önemli olan ayrıca Mısır siyasi hayatında da önemli olan aktörleri ele alacağız.

Müslüman Kardeşler'in Hasan el Benna'dan sonra ki en önemli figürü olan ve Müslüman Kardeşler Örgütü'nün ideologu olarak adlandırılan ayrıca radikal örgütlerin de esin kaynağı olan Seyyid Kutup'ta çalışmamızın bir kısmını oluşturacaktır.

Monarşi yönetimini devirerek, Cumhuriyet rejimini Mısır'a kazandıran Cemal Abdunhasır ve MK arasındaki ilişki, Cemal Abdunhasır'dan sonra iktidara gelen ve İsrail ile yaptığı Camp David antlaşması ile adını tarihe yazdıran Enver Sedat ve Enver Sedat'ın bir suikast sonucu öldürülmesi ile devlet başkanı olarak göreve başlayan ve 30 sene boyunca iktidar da kalan Hüsnü Mübarek bu bölüm de inceleyeceğimiz konu başlıkları olacaktır. Mısır siyasi hayatını anlatmaktan ziyade

Mısır siyasi hayatına etki de bulunan Müslüman Kardeşler Örgütü'nün, Mısır Devlet Başkanları ile aralarındaki ilişkiden detaylı olarak bahsedeceğiz.

2.2.1. Kuruluş ve Hasan El Benna'lı Yıllar

1906 yılında tamamen İngiliz işgali altında bulunan Mısır'ın Mahmudiye kentinde doğan Hasan el Benna, sömürge düzenin Mısır halkı ve kültürü üzerinde meydana getirdiği bozukluğu müşahede ediyor ve bu durumun ilerde daha ağır sonuçlar vermemesi için bir şeyler yapılması gerektiği gerçeğini ortaya koyuyordu (Çağlayan,2011:166).

Hasan el Benna Mahmudiye'de temel dini eğitimini almıştır. Bu dönem içerisinde 1919 yılında İngilizlere karşı başlatılan ayaklanma Hasan el Benna'nın düşünce sistemini etkilemiştir. Bu yüzden babasının istediği medrese eğitimi alma ısrarını geri çevirerek 17 yaşında Kahire'de bulunan Darul Ulum öğretmen okulunda eğitim hayatına devam etmiştir (Atay,2011:2). Kahire'deki yaşam Hasan el Benna'nın önceki yaşamından çok farklıydı. Özellikle sosyal sınıf farkı ve kültürel anlamdaki bozulmanın iyice hissedildiği Kahire'de Hasan el Benna babasının arkadaşları tarafından himaye edilmekteydi. Entelektüel çevrelerden olan bu tanıdıklar sayesinde Benna ilerde siyasi yaşamında etkin olmasını sağlayacak bir çevre edinmekteydi (Lia,2011,54).

Hasan el Benna, Müslüman Kardeşler Örgütü'nü kurana kadar geçen safhada çeşitli sosyal örgütlere aktif anlamda katılım sağlamıştır. Özellikle Genç Müslümanlar Birliği'ne katılımından sonra zengin Mısırlıları kültürel ve dini bozulmaya karşı bir şey yapmadıkları ve bu bozulmaya alet oldukları için sert biçimde eleştirmiştir. Zengin Mısırlıların bu tutumu Hasan el Benna'yı mücadelesinde alt tabakaların –daha kültürel ve dini anlamda bozulmamış-yanında olmasına sebebiyet vermiştir. Nitekim Hasan el Benna, MK'yı kurduğunda üst kademelerin hemen hemen hepsine sosyal tabakanın en altında bulunan Mısırlıları getirmiştir (Lia,2011:55). Hasan el Benna bir yandan Genç Müslümanlar Birliği'nde aktif görev alırken diğer yandan da Hasefi Hayır Cemiyeti'nde de aktif olarak görev almıştır. Bu cemiyetlerde aldığı görevlerde hitabet yeteneğini ortaya koymaktadır ve eğitim hayatını sürdürürken kitlelere hitap eder hale gelmiştir.

1923-1927 yılları arasında bulunduğu Kahire’de hatırı sayılır bir çevre edinen Hasan el Benna bu yıllar içerisinde aktif olarak katılımında bulunduğu Genç Müslümanlar Birliği adlı cemiyetin mali anlamda bağımsız olmamasından dolayı bazı çıkar grupların güdümünde faaliyet göstermek zorunda kaldıklarını görmüştür. Bu yüzden Hasan el Benna eğer gerçekten hedeflenen amaca ulaşılacak isteniyorsa kurulacak cemiyetin mali anlamda bağımsız olması en azından belli başlı gruplar tarafından değil de halkın her kesimi tarafından mali olarak desteklenmesi düşüncesine sahipti (Lia,2011:86). Kahire’de öğretmen okulunda geçirilen 4 yıldan sonra Hasan el Benna, Süveyş Kanalı bölgesini kontrol merkezi olan İsmailiyye’de bir ilkokulda öğretmen olarak göreve başlamıştır (Baban,2006:62).

Süveyş Kanal bölgesinin merkezi olan İsmailiyye, İngiliz işgal güçlerinin varlığının en çok hissedildiği yerleşim yeridir. Nitekim bir tarafında İngiliz askerlerinin yaşadığı temiz ve görkemli yapılar diğer taraftan İngiliz askerleri için çalışan yaşam standartlarını seviyesi bir hayli düşük olan fakir Mısırlıların yaşadığı bir kenti İsmailiyye (Çağlayan,2011:166). Hasan el Benna, İsmailiyye’de bu durumu gördükten sonra bunun tahammül edilecek bir şey olmadığını ve halkın tepki göstermesi gerektiğini dile getirmeye başlamıştır. Hasan el Benna sadece okulda öğretmenlik yapmamış aksine camilerde, kahvehanelerde halkı bilinçlendirici sohbetler etmiştir. Bu sohbetlerinin neticesinde kendisiyle aynı fikirde olan altı arkadaşıyla beraber hem fakir Mısırlılara sosyal anlamda yardımcı olunacak hem de sömürge güçleri tarafından yapılmak istenen dini ve kültürel bozulmaya karşı mücadele edecek bir örgüt kurmaya karar verirler. Böylelikle 1928 tarihinde İhvanil Müslimin yani Müslüman Kardeşler Örgütü kurulur (Atay,2011:2). Müslüman Kardeşler ismini koyan da Hasan el Benna’dır. Şöyle ki örgütü beraber kurduğu altı arkadaşıyla cemiyetin adı hakkında konuşurlarken Hasan el Benna:

“Hayır, ne bu, ne o. Şekilcilikten ve resmîlikten vazgeçelim. Bu ilk toplantımızın temeli; düşünce, maneviyat ve çalışmak olsun. Biz İslam’a hizmet etmek yolunda kardeş olan kimseleriz buna göre biz Müslüman kardeşleriz” diyerek kurulan örgütün adını Müslüman Kardeşler olarak adlandırmıştır (Benna,2007:134).

Hasan el Benna, Müslüman Kardeşler Örgütü kurulduğunda 22 yaşında genç bir delikanlıdır. Hasan el Benna’nın sömürge düzenine ve ahlaki kültürel bozulmaya karşı tutumunu bilen herkes -özellikle genç nüfus- ilerleyen yıllarda örgüt çatısı altında toplanacaktırlar. Hasan el Benna kendisini destekleyen ve liderleri olmasını

isteyenlerle beraber kurduğu MK'nın temel amacı sadece liderinin değil dönemin sömürölen Mısır'ında çocukluklarını geçirmiş genç kuşağın da amaçlarıyla birebir örtüşmektedir. Ekonomik anlamda refah ve İslami anlamda yeniden uyanış ancak bağımsızlık ile mümkün olabilirdi. Bu temel düşünceyi savunan MK dönemin gençlerinin desteklediği bir örgüt haline gelmiştir (Lia,2011:64).

MK kurulduğu ilk yıllarda eğitimli olan ve en göz önünde olan kişi hiç şüphesiz Hasan el Benna'dır. Hasan el Benna tek adam olmanın vermiş olduğu avantajı kullanarak örgüt üyelerini kendi fikirleri doğrultusunda yetiştirmiştir. Zengin Mısırlı elitlere tepki olarak ortaya çıkan MK üyeleri genellikle eğitimsiz kimselerdi. Hasan el Benna bu eğitimsiz kadroyu eğiterek MK'nın ideolojisinde sürekliliği yakalamasını sağlamıştır.

Hasan el Benna'nın, MK'yı kurduğu zaman asıl amacı siyasi anlamda aktif olacak bir oluşum ve siyasi bir güç elde etmek olmasına rağmen MK'nın kuruluşunun ilk yılları herhangi siyasi bir mesaj verilmemiş sadece dini ahlaki ve sosyal yardımlaşmayı ön plana çıkaran bir örgüt imajı vermiştir. Çünkü dönemin Mısır'ına baktığımız zaman oluşabilecek yeni siyasi örgütlere özellikle de din argümanını kullanan örgütlere bu fırsat verilmemekte ve baskı uygulanmaktaydı. Bu anlayış çerçevesinde MK sosyal bir örgüt olmanın gerekliliklerini yerine getirmeye çalışmıştır. Bu sebeptendir ki Hasan el Benna örgütün kurulduğu yer olan İsmailiyye'de cami yapımına başlamıştır. Bunun finansmanını sağlamak için de köy köy dolaşmıştır (Lia,2011:73). Bu ziyaretlerinde hem mali destek sağlarken hem de kurucusu olduğu MK'nın propagandasını yapmaktadır. İlerleyen dönemlerde cami ve okul yapımı bütün şubeler için bir gereklilik halini almaya başlamıştır.

Diğerlerine göre İslamiyet sadece bir inanç sistemi iken Hasan el Benna'ya göre İslamiyet hem bir inanç sistemi hem de bir yaşam biçimidir. Bu yüzden Hasan el Benna'ya göre İslamiyet devletin veya toplumun her kademesinde yer almalıdır (Lia,2011:79). Ancak, Benna bu düşüncesini örgütün kuruluş yıllarında dillendirmemiş tedrici olarak örgütün temellerini sağlam atmaya yönelik adımlar atmıştır. Özellikle kurduğu örgütü tabana yaymak için köy köy dolaşmış kahvelerde ve camilerde hitabet yeteneğini de kullanarak örgüte sempatizan kazandırmaya çalışmıştır (Lia,2011:62).

Kuruluş döneminde siyasi bir argümanla ortaya çıkmadıkları ve sadece dini anlamda bir örgüt oldukları için dönemin siyasi güçleri tarafından herhangi bir engellemeye maruz kalmayan MK bu sayede geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır. Gerçekten de MK kendinden önceki birçok cemiyetten daha farklı bir düşünce sistemine sahiptir. Daha önce kurulan Genç Müslümanlar Birliği özellikle mali bağımsızlık ve tabana yayılma hususunda sıkıntılara sahip iken, MK Hasan el Benna'nın analizleri doğrultusunda politikasını belirlediği için bu hususlarda sıkıntı yaşamamıştır. Bir yandan köy köy dolaşıp kurduğu Müslüman Kardeşler Örgütü'nün ideolojisini anlatan Benna, fakir Mısır halkının sesi olurken diğer yandan da özellikle Mısırlı zengin ailelerin çocuklarının örgüte üye olmasını sağlamıştır. Böylelikle toplumda söz sahibi olan ailelerinde MK'ya üye olmasını sağlayarak etki alanını genişletmeye çalışmıştır. Bu durum ilerde MK'nın gelişimini ve ön plana çıkmasını sağlayan bir faktör olmuştur (Lia,2011:188).

Hasan el Benna, örgüte mensup olanlara hitap ederken örgütün amacını ve hitap ettiği sınırları belirtmiştir. Nitekim Hasan el Benna mektuplarında örgüt mensuplarına amaçlarını belirten bir şekilde hitap etmiştir:

“Ey Müslüman kardeşler!

Sizler, ne bir hayır kuruluşu, ne bir siyasi parti ve ne de sınırlı bazı amaçlar için kurulmuş bir heyetsiniz. Sizler, bu ümmetin kalbinde yer alan ve Kuran'la insanları selamlayan yenir bir ruh, Allah'ın marifetiyle maddenin karanlık etkisini dağıtan bir nur ve Resulullah'ın davetini haykıran yüksek bir sedasınız. Gerçekte sizler kendinizi; insanların taşımaktan çekindiği bu davanın yükünü tek başına taşıyan birileri şeklinde hissetmelisiniz” (Benna,2013;29).

Kurulduğu ilk yıllarda örgütün ideolojisini anlatma ve bu ideolojiyi sağlam temellere oturtmakla geçerken özellikle 1932 yılında cemiyetin merkezinin İsmailiyye'den başkent Kahire'ye taşınması ile örgütlenme alanında da çalışmalar yapılmıştır. Şöyle ki İsmailiyye'de yapılan 1933 tarihli ilk genel kongrede şube sayısı 15,1934 yılında Port Said'de yapılan ikinci genel toplantı da şube sayısı 24 ve 1936 yılında ise şube sayısı yaklaşık olarak 150 adet olarak bilinmektedir (Lia,2011:135).

İsmailiyye’de ki MK bölgesel bir örgüt imajına sahip iken başkent Kahire’ye taşınan MK genel bir örgüt imajına sahiptir. Şubeleşmenin özellikle merkezin Kahire’ye gelmesinden sonra artmasının temel sebebi budur. Ayrıca MK 1933 yılında örgütün adını taşıyan haftalık Ceridetül Ihvanil Müslimin adında bir gazete çıkarmıştır. Bu gazete beraberinde bir basımevinin kurulmasını gerektirmiştir. Bu gereklilik sonucu bir anonim şirket kurulmuştur (Lia,2011:140). Böylelikle MK hem örgüt propagandasını etkin bir şekilde yapabileceği bir gazeteye sahip olmuşken diğer yandan da şirketleşmeye ve kurumsallaşmaya başlamıştır.

MK’nın, Mısır genelinde ve diğer Ortadoğu ülkelerinde tanınırlığını arttıran önemli bir faktörde 1936 yılında Filistin’de İngiliz sömürmesine ve Siyonist rejimin yayılmasına karşı başlatılan başkaldırmaya gösterdiği tepkidir. Müslüman halkın ezilmesine karşı gösterilen bu tepki MK’ya olan sempatiyi arttırmış ve yaymıştır. Nitekim bu tepkinin bir yansıması olarak 1930’lu yılların sonuna doğru Filistin, Suriye ve Lübnan’da Müslüman Kardeşler Örgütü’ne bağlı şubeler açılmıştır (Çağlayan,2011:171).

Daha önce de belirttiğimiz gibi MK kuruluş amacı itibarıyla ilk dönemlerinde sosyal faaliyetler üzerinde yoğunlaşmış ve bu sayede üye sayısını arttırmıştır. 1930’lu yılların sonuna doğru MK hareketi, siyasallaşma eğilimi göstermeye başlamıştır (Çağlayan,2011:171). Bu siyasallaşma da temel etken Filistin meselesidir. MK, Filistin meselesinde İngiliz güçlerine ve Siyonist yayılcılığa karşı tepki göstermeler, Mısır siyasi adamlarını bu meselede eleştirmeleri örgütü hem Mısır genelinde hem de Ortadoğu genelinde tanıtan bir gelişme olurken aynı zamanda örgütün bundan sonra ki politikasında değişiklik olacağını işaretidir. Siyasi meseleler hakkında yorumda bulunmalar ile MK dönemin siyasi güçlerinin dikkatini çekmiştir. Ve MK tarihinde hep meydana gelecek olan siyasi güçler tarafından engellenme bu tarihlerden sonra başlayacaktır

Dönemin siyasi gücü olan ve iktidarda bulunan Wafd Partisine karşı gazete ve dergilerinde eleştiri de bulunmaları ve Wafd Partisine karşı saray yanlısı bir tutum içerisinde bulunmaları MK’nın siyasi güç tarafından engellenmesine sebep olmuştur. İlk önce bölgesel olarak belediye tarafından MK’ya verilen maddi yardımlar kesintiye uğramıştır. Ayrıca İngiliz etkisinde bulunan siyasi güç tarafından baskılara maruz kalınmıştır (Lia,2011:294). Yapılmakta olan bu davadan vazgeçirme

faaliyetlerine rağmen Hasan el Benna, MK üyelerine her hitap edişinde örgüte ve örgütün ideolojisine bağlılık ile ilgili düşüncelerini anlatmış ve üyelere örgütün ideolojisini ateşli bir şekilde savunmalarını istemiştir (Lia,2011:256).

MK 1936 yılından başlayarak özellikle 1938-1939 yılları arasında Filistin'e destek kampanyası yürütmesi sebebiyle siyasi güçlerin dikkatini çekmiş ve tepki almıştır. İngiliz güdümünde olan dönemin Mısır Hükümeti, MK Örgütü'ne ve üyelerine karşı baskı uygulamış bu baskılar tutuklanmaları beraberinde getirmiştir. Bu baskılar sindirme çalışmaları ve tutuklanmalar yerel anlamda MK'nın yayılmasını sağlayan mevki sahibi kimselerin MK'dan desteklerini çekmesine yol açmıştır. Kendi konumlarını kaybetmek istemeyen bu kimseler Hasan el Benna'nın, MK örgütlenmesinde değişikliğe gidilmesini düşünmesine sebep olmuşlardır. Çünkü Hasan el Benna, MK üyelerinin örgütü ve örgütün ideolojisini her şeyden daha çok savunmalarını arzu etmektedir. Bu yeni örgütlenme stratejisi zaten örgüt içerisinde etkin olan orta ve alt sınıfın daha da güçlü konuma gelmesi temeline dayanmaktadır. Siyasi güç ve toplumun üst kademelerine yükselme amacı güden orta ve alt sınıfın MK'ya katılımının artmasıyla MK Örgütü ve örgütün ideolojisini sınırsızca savunan bir topluluğa sahip olmuştur (Lia,2011:260).

MK'nın bu derece başarılı olmasının en büyük sebeplerinden biriside giderek elit kesimin temsilcisi olmaya başlayan Wafd Partisi tarafından dışlanan alt-orta sınıf bireylerin desteğini almasıdır. Örgüt bu aşamadan sonra elit kesimin siyasi alandaki tekeli kırarak için mücadele vermeye başlamıştır. Nitekim Hasan el Benna örgütün yayın organlarından en-Nezir dergisinde yazdığı bir başyazısında şöyle ifade etmektedir:

“Sırf propagandadan, mücadele ve eylem eşliğinde propagandaya geçiyoruz. İslami davetimizi ülkenin liderliğine yöneliyoruz! Önde gelenler, hükümet, yöneticiler, yaşlılar, yasama mensupları ve siyasi partiler... Programımızı onların eline tutuşturacağız ve tereddütsüz bir cesaretle bu ülkeye İslam yolunda önderlik etmelerini isteyeceğiz... Şayet çağrımıza cevap verir ve amacımıza götüren yolu benimserlerse onları destekleyeceğiz. Ama ikili oynamaya, imtina etmeye ve sudan sebepler ve bahaneler ardına gizlenmeye kalkarlarsa, o zaman biz, İslam'ın zaferi için çalışmayan ve İslam yönetimini yeniden kurma doğrultusunda hareket etmeyen her liderle, her bir parti ve örgüt lideriyle savaş halinde olacağız”. (Lia,2011:276).

Bu sözler MK bundan sonra kendi düşüncesinde olmayan veya düşüncesini tatbik etmeyen hangi mercii olursa olsun mücadele edecek anlamındadır. Hasan el Benna'nın bu düşünceleri, MK'nın kuruluşundan beri yaptığı ılımlı yaklaşımı sonlandırır niteliktedir. Çünkü artık MK belli bir güce ulaşmış durumda ve bu gücün vermiş olduğu cesaretle Hasan el Benna MK'yı kurmasındaki asıl amacı gerçekleştirmeye başlamaktadır.

MK özellikle 1930'lu yılların sonuna doğru ülke yönetimine tesir edebilecek konuma gelmiştir. Bir yandan siyasi iktidara sosyal reform çağrısı yaparken bir yandan da tüm sanayi kuruluşların millileştirilmesi konusunda çağrı yaparak kamuoyu oluşturma gayreti içerisindeyler. Bu hususlarda yapmış oldukları çalışmalar toplum nezdinde daha fazla itibar kazanmalarına sebep olmuştur.

MK artık hem siyasi iktidar hem de Mısır'ı ekonomik olarak elinde tutan sömürgeci güçlerin rakip olarak gördükleri bir hareket halini almıştır. Bu rakiplere karşılık olarak MK kraliyet danışmanı Ali Mahir Paşa aracılığıyla kralın desteğini alma çalışmalarına başlamıştır. Wafd Partisi'nin karşısında, kral yanlısı bir tutum izlenmiştir. Daha önce yapılmamış bir şekilde MK, 1930'lu yılların sonuna doğru kendi yayın organlarında kralın yanında yer alarak Wafd Partisi'nin politikalarını olumsuz bir şekilde eleştiren bir konuma gelmiştir.

Her ne kadar saray yanlısı bir tutum içerisinde olmasına rağmen MK kendisini sadece bir tarafa bağlayacak durumda hareket etmemiştir. Nitekim Hasan el Benna bir yazısında şöyle demiştir:

“Müslüman Kardeşler'in saraya karşı konumu sevgi ve sadakat konumudur. MK bağlarını güçlendirmeye ve sarayın bu gerçeği anlamasını sağlamaya çalışmaktadır. Bununla birlikte bu bizi iyi nasihatten, eğer MK bunu zorunlu kılacak bir şey fark edecek olursa, hak söz söylemekten alıkoymaz” (Lia, 2011:293).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Hasan el Benna, MK'nın kuruluşundan beri örgütün bağımsız olması fikrini korumaya çalışmaktadır. Böylelikle örgütün hareket alanını ve sınırlarını bir alana sıkıştırmamış olmaktadır. Nitekim siyasi alanda hükümetin dikkatini çeken MK, hükümet tarafından baskılara maruz kaldığı zaman Saray'dan herhangi bir koruyuculuk görmemiştir. Bu durum Hasan el

Benna'nın Saray'a veya herhangi başka bir şahıs ya da kuruma karşı bağımsız olma fikrini destekler niteliktedir.

Hasan el Benna bir yandan örgütün bağımsızlığı için mücadele ederken diğer bir yanda ise örgütün Mısır'da ve komşu ülkelerde saygınlığını ve tanınırlığını arttırmaya çalışmaktadır. Bu dönemde özellikle Filistin meselesinde MK ön plana çıkmıştır. Filistin de direnişi arttırmak ve kamuoyu oluşturmak için MK'ya ait basımevinde bu yönde broşürler basılarak halk Siyonist rejim ve İngiliz güçlerine karşı bilinçlendirilmiştir. Ayrıca Filistin mücadelesine destek için Mısırlı gençler teşvik edilerek mücadele için Filistin'e gönderilmiştir. Bu çalışmaların bir yansıması olarak İngiliz destekli Mısır Hükümeti, MK'ya ait derneklere baskınlar düzenlemiş ve birçok MK üyesini tutuklamıştır.

MK üyelerinin bu derece aşırıya gitmeleri Hasan el Benna'yı da rahatsız etmiş örgütün geleceğini tehlikeye atmamak için taraftarlarını daha sakin olmaları için uyarmıştır. Filistin meselesinde "nasıl davranılmalı" sorusuna verilen cevaplar MK içerisinde bölünmelere yol açmıştır. MK içerisinde bir grup şiddetli tepki gösterme arzusundayken Hasan el Benna örgütün geleceği için ihtiyatlı davranma arzusu içerisindeydi. İliman tavrı MK'nın bölünmesine yol açarak MK tarzında olup daha radikal eğilimli olan Muhammed Gençliği adlı bir örgüt ortaya çıkmıştır.

Görülmektedir ki MK'nın dönemselsel olarak sürdürdüğü politika örgüt içerisinde bölünmelere yol açmıştır. Bu kopmalar Hasan el Benna'nın arzuladığı ilıman ve hedefine ulaşmak için yavaş ama sağlam adımlarla hareket eden bir örgütün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ayrıca bu ayrılıklar neticesinde örgüt içerisinde Hasan el Benna'nın tek adamlığı daha da kuvvetlenmiş zıt sesler neredeyse yok denecek kadar azalmıştır.

1930'lu yılların sonunda İslami hareketlerin Filistin meselesine karşı göstermiş oldukları aşırı tepki Mısır toplumuna yansımış İslami hareketler Mısır hükümetini Filistin meselesinde toplumun sesine kulak vermemeleri nedeniyle düzenledikleri -halkın da yoğun katılım gösterdikleri- protesto gösterileriyle eleştirmiştir. Sosyal yaşam içerisinde etkin olan İslami hareketler bu dönemde hiç olmadığı kadar siyasi güce müdahale etme arzusu içerisinde olmuşlardır. Hatta Genç Müslümanlar Birliği bu dönemde yayınladığı bir bildiri ile İslami yasaların etkin

olması için mücadele etmiştir. Dönemin Mısır hükümeti bu bildiriye karşılık olarak Genç Müslümanlar Birliği liderini tutuklatmıştır. Bu hareketin Genç Müslümanlar Birliği'nin tanınırlığını ve saygınlığını arttıracığına inanan diğer İslami oluşumlarda bu yönde taleplerini dile getirmişlerdir. MK ilk başta geri planda kalmamak için İslami yasaların etkin olması için talep kar olmuşsa da daha sonra bu düşüncesinden örgütünün gelecekteki siyasi yaşamının olumsuz etkileneceğini düşünerek geri adım atmıştır (Lia,2011:340).

Esasında Hasan el Benna, MK'nın kuruluşundan bu yana bu şekilde bir anda sert tepki göstermekten son derece imtina eder bir tutum içerisinde olmuştur. Çünkü O yeniden yapılanmanın, sosyal, kültürel, dini ve ekonomik olarak yeniden dönüşümün direk yukardan başlayarak birden bire yapılan bir devrim ile değil tabandan ve tedricen yapılacak bir devrim ile mümkün olduğuna inanmaktadır. Nitekim Genç Mısır Partisi'nin, Filistin meselesinde aşırı duygusal davranıp bu şekilde bir davranış sergilemesinin sonucu olarak lider kadrosu tutuklanmış ve hapis cezalarına çarptırılmıştır.

1940'lı yılların başlangıcı ile birlikte II. Dünya savaşı sürecine giren Mısır'da iç siyasi hayatta hiçbir aykırı oluşuma izin verilmemekte herhangi bir aykırı durum meydana geldiği zaman da İngiliz güçleri ve Mısır hükümeti tarafından baskı uygulanmaktaydı. Bu sebeple bu dönem de MK siyasi arenada çok gözükmemekten ziyade dini yönünü ön plana çıkararak dönemin hükümetini ve İngiliz güçlerinin baskılarını hafifletmeye çalışmıştır. Ancak üyelerinin düşüncelerine daha fazla kayıtsız kalamayan Hasan el Benna, MK'nın altıncı kongresinin düzenlendiği 1941 senesinde MK için radikal nitelikte olan bir açıklama yaparak Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesini önermiştir. Bu ve benzeri talepler dikkatlerin MK üzerinde yoğunlaşmasına sebebiyet vermiştir. Bu sebeptendir ki hem Mısır hükümeti hem de İngilizler bu tehdidi bertaraf etmek için en iyi çözümün Hasan el Benna'nın Kahire'den uzaklaştırılması olarak görmekteydiler. Bu yüzden eğitim bakanlığı talimatıyla Hasan el Benna Kahire'den alınarak Kena adlı küçük bir kasabaya gönderilmiştir. Bir nevi sürgün gibi olan bu atama ile MK'nın toplum içerisindeki etkinliği azaltılmak istenmiştir. Ancak Hasan el Benna gittiği Kena'da MK için üye bulmak için çalışmıştır.

MK'nın ileri gelenlerinin aracı olması ile 4 aylık bir ayrılıktan sonra Hasan el Benna tekrar Kahire'ye dönmüştür. Bu dönüş Hasan el Benna ve kurduğu örgüt olan MK'nın toplum içerisinde ve devlet kademelerinde giderek güçlendiğini gösteren bir dönüştür. Hasan el Benna'nın Kahire'ye dönmesiyle beraber MK'nın toplumsal ve siyasi arenadaki gücünün farkına varan kraliyet MK'nın bu özelliğinden daha fazla faydalanmak için MK'yı ve Hasan el Benna'yı destekler tavırlar sergilemiştir. Nitekim diğer İslami hareketlerin aksine kraliyet tarafından valiliklere verilen talimat ile MK'ya toplantı yapma izni verilmesi sağlanmıştır (Lia,2011:357).

İngiliz güçleri, MK'nın kraliyet tarafından desteklenmesi ve MK'nın faaliyetlerinden rahatsız olduğu için dönemin Mısır Başbakanı Hüseyin Sırrı Paşa'nın da desteğiyle 1941 yılında Hasan el Benna ve MK'nın ikinci adamı Ahmed es Sukkeri'yi tutuklatmıştır. Ayrıca bu tutuklamaların toplum içerisinde infial oluşturmaması için gazete ve dergilerde MK'ya yönelik haberler yasaklanmıştır (Lia,2011:358). Bu baskılara tüm ülkede MK üyeleri tarafından tepkiler verilmiştir. İlk tepkiler imza kampanyası toplayarak liderlerinin serbest bırakılmasını sağlamak şeklinde olurken daha sonra ki tepkiler gösteriler şeklinde olmuştur. MK içindeki öğrenci konseyinin izinsiz gösteri düzenlemesi beraberinde tutuklanmaları getirmiştir. MK içerisinde meydana gelen bu tepkiler hem MK içerisinde hem de devlet kademelerinde MK sempatzanı olan ileri gelenleri harekete geçirmiştir. Nitekim yapılan görüşmeler neticesinde Hasan el Benna ve Ahmed es Sukkeri serbest bırakılmıştır.

Hüseyin Sırrı Paşa'nın tutuklamalara karşı gösterilen tepkiyi azaltmak için Hasan el Benna'yı serbest bırakması İngiliz güçlerinin Saray'a askeri bir müdahale de bulunarak yeni bir hükümet kurulmasını sağlamasıyla sonuçlanmıştır. İngiliz desteğiyle iktidara gelen yeni hükümet MK üzerinde baskı kurarak etki alanını sınırlandırmak istemiştir. Bu baskıların bitmesi için siyasi alanda varlık göstermek gerektiğine inanmaya başlayan MK 1942 senesinde ilk defa siyasi arena da var olma girişimine bulunmuştur. Ancak dönemin Mısır hükümeti siyasi alandaki etkinliğini azaltabileceğini düşünerek MK'yı engellemek istemiştir. Nitekim Mısır Başbakanı Mustafa en Nahas, Hasan el Benna ile yaptığı görüşme de Hasan el Benna'ya MK'nın seçimlere girmekten vazgeçmesini söylemiştir aksi durumda MK'nın önde gelen kadrosunun tutuklanacağını belirtmiştir. Hükümet tarafından engellenmek

istenen MK, merkez kurulunun toplanmasıyla verdiği kararda hükümetin baskısını reddederek seçimlere girmeye karar vermiştir. Ancak Hasan el Benna bu karara uymayarak bugüne kadar yapılan seçim propagandalarını seçim yatırımlarını bir kenara bırakarak seçimlerden çekildiklerini ve hükümete bağlılıklarını beyan eden bir bildiri yayınlamışlardır.

Hasan el Benna'nın MK merkez kuruluna aykırı şekilde davranması MK içersinde aykırı seslerin ortaya çıkmasına ve Hasan el Benna'nın liderliğinin sorgulanmasına yol açmıştır. Ancak Hasan el Benna MK'yı kurduğundan beri sahip olduğu düşünce MK'yı daha tam hazır olmadan her türlü baskıdan uzak tutma stratejisinin bir parçasıydı. Aksi durumda gerçekleşecek bir olumsuzlukta yıllardır yapılan çalışmalar ve hazırlıklar zarar görebilirdi. MK cephesi açısından olumsuz olarak görülen bu hareket ilerleyen dönemde MK'nın merkezi hükümet tarafından sağlanan bazı ayrıcalıklar elde etmesi ile pozitif bir etki oluşturmuştur.

Hasan el Benna MK'yı her türlü olumsuz hareketten korumak için belli zamanlarda tavizler vermekten kaçınmamıştır. Çünkü MK zamanı geldiğinde önlenemez bir konuma gelecek ve o zaman gelene kadar düşünülmenden verilmiş kararlardan kaçınmak gerekmektedir. 1945 yılına gelindiğinde ise MK'nın kalesi olan İsmailiyye'den seçimlere giren Hasan el Benna seçimlere hile karışması sebebiyle meclise girememiştir. Bu hareket siyasi alanda engellenmek istenen MK için belki de bir dönüm noktası niteliğindedir. Çünkü bu tarihten itibaren MK üyeleri sempatizanları arasında tabandan başlayarak yönetime hükmetme düşüncesi sarsılmıştır. Artık başarıya ulaşmak için tek yolun en baştan yapılacak bir devrim ile sağlanabileceği düşüncesi hâkim olmuştur. Bu düşünce de beraberinde şiddet eylemleri içerisinde bulunmayı getirecektir (Lia,2011:364-368).

MK'nın siyasi olarak engellenmesi daha önce Filistin'e yardım için ve Mısır'daki İngiliz güçleri ile mücadele etmek için kurulan silahlı kanadı tekrar harekete geçirmiştir. Her ne kadar Hasan el Benna silahlı bir ayaklanmaya karşı olmuşsa da özellikle hükümetin uyguladığı baskılar Hasan el Benna'nın örgüt içindeki etkinliğini yitirmesine ve örgütün radikalleşmesine yol açmıştır. Örgütün radikalleşmesi dönemin hükümeti tarafından örgütün derneklerine yapılan baskınlarla bastırılmaya çalışılmıştır. Özellikle Mısır polisinin yaptığı baskınlarda bulunduğu silahlı mühimmat ile örgütü yönetime karşı darbe yapmak ile suçlaması

beraberinde Mısır genelinde MK üyelerinin tutuklanmalarına yol açmıştır. Her ne kadar MK yetkilileri bulunan silahların Filistin mücadelesine destek zamanlarından kalma olduğunu söyleseler de bu söylemler inandırıcı bulunmadı ve Mısır genelinde MK üyelerine yönelik tutuklanmalar artarak sürdürülmüştür (Çağlayan,2011:175).

Bu baskınların neticesinde birçok MK üyesi gibi Hasan el Benna da polisin yakın göz hapsine alınır ve bu göz hapsi koşulların da Hasan el Benna'nın örgüt ile iletişimi kesintiye uğrar. İletişimin olmadığı bu dönemde radikal bir MK üyesi tarafından dönemin Başbakanı Nukraşi Paşa vurularak öldürülür. Her ne kadar Hasan el Benna saldırıyı kınasa da bu olay tüm Müslüman Kardeşler Örgütü'nü etkileyecektir. En nihayetinde de daha sonra ortaya çıkacağı üzere Hasan el Benna, gizli servis ajanları tarafından vurularak öldürülür (Çağlayan,2011:176).

Hasan el Benna Müslüman Kardeşler'i kurduğu zaman hedeflediği İslami düzeni Mısır da yaşanılır hale getirme düşüncesini uygulayamadan öldürülmüştür. Geride ise dönem dönem Mısır siyasetinde etkin olmaya çalışan dönem dönem de baskılara ve tutuklanmalarla susturulmaya çalışılan bir örgüt bırakır. Ancak taraflı tarafsız bütün herkese göre olan bir gerçekte vardır ki bugün Müslüman Kardeşler Örgütü Mısır'da ve Ortadoğu ülkelerinde ki en büyük ve en etkili sivil toplum kuruluşu haline gelmiştir. Hasan el Benna kurduğu bu örgüt ile kendinden sonraki birçok İslami düşünürü etkilemiştir. Hasan el Benna'nın hem siyasi hem de toplumsal anlayışı ile sağlam temellere sahip olan MK günümüzde özellikle Mısır olmak üzere diğer Ortadoğu ülkeleri içinde önemli bir yere sahiptir. Bu konumda olmasını da örgütün temellerini atan Hasan el Benna'ya borçludur

Hasan el Benna MK'yı kurduğu zaman profesyonel eğitimli bir kadro ile değil bu işi gönüllülük esası ile yapacak daha samimi davranacak halktan bireyleri seçmiş böylelikle halkın üstünde değil halkın arasında olan bir anlayış ile kalıcılığını sağlamıştır. "Hasan el Benna doktrinel karışıklıkları sosyal eyleme dönüştürerek kitle desteğini kazanma yönünde, nadir bir yeteneğin sahibi olan, yegane mutasavvıf, İslam âlimi ve aktivist bir liderdir" (Dökmeciyan,1992:111).

Hasan el Benna devrinin içinde bulunduğu durumu olumlu anlamda kullanarak hem yaşadığı zaman içerisinde hem de günümüze kadar varlığını devam ettirecek bir örgüt meydana getirmiştir. Şöyle ki MK hem Mısır hem de İslam

ülkelerinin birçoğunda düşünsel ve örgütsel olarak örnek alınan bir örgüt konumunda bulunmaktadır. Her türlü engellemelere rağmen gücünü korumasını ve arttırmasının temel sebebi İslami bir yapı üzerinde inşa edilmiş olmasıdır (Dökmeciyan,1992:109). MK'nın tarihsel gelişimi dikkate alınacak olursa ne zaman MK İslami özelliğinden ziyade siyasi alanda ki etkinliğini ön plana çıkaracak olsa hep engellemelere maruz kalmıştır. Bu da MK'nın asıl unsurunun İslami yapı olduğunu göstermektedir.

2.2.2. Seyyid Kutup ve Radikalizm

Hasan el Benna İslami çevrelerce dile getirildiği gibi şehit edildikten sonra MK, Hasan el Benna gibi ılımlı siyaset anlayışına sahip Hasan Hudaybi tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Hudaybi her ne kadar ılımlı bir politika izlemeye çalışsa da MK tabanı kurucuları olan Hasan el Benna'nın iktidar tarafından öldürülmesinin vermiş olduğu nefret duygusu ile şiddetvari ve saldırgan bir tutum içerisinde olmuşlardır. Hasan el Benna döneminde uygulanan politika da tedrici olarak yönetimi ele geçirme amacıyla olan bir siyasi anlayış yerini tepeden yapılacak bir devrim ile yönetimi ele geçirme anlayışı hâkim olan bir MK tabanı söz konusudur. MK üyelerinin saldırgan tutum içerisinde bulunmaları yeni başbakan olan İbrahim Abdulhadi tarafından MK üyelerine baskı ve tutuklanma sebebi sayılmış ve o dönem içerisinde çok sayıda MK üyesi tutuklanmıştır. Artık kontrolsüz bir şekilde davranan MK üyeleri tarafından Başbakan Abdulhadi'ye yapılmak istenen suikast girişimi bu baskıları ve tutuklanmaları daha da arttırmıştır. Bu dönemde yaklaşık 4 bin MK üyesi tutuklanmıştır (Çağlayan,2011:193).

MK'ya yönelik bu baskı ve tutuklanmalar MK'nın da desteklediği General Muhammed Necip ve Cemal Abdülnasır tarafından Hür Subaylar adı altında meydana getirilen bir oluşum vasıtasıyla 23 Temmuz 1952 yılında yapılan bir darbe ile son bulmuştur. Asıl koordine edici konumunda bulunan ve ordu içerisinde ki MK hücreleri aracılığıyla darbe yapan Cemal Abdülnasır'ın ve onun yansıması olarak cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturan Muhammed Necip'in iktidar olmasıyla MK üzerinde ki baskılar ve tutuklanmalar kaldırılmıştır. Bu dönemde MK Hasan Hudaybi tarafından yönetilmektedir. Ancak özellikle 1952 darbesinden sonra MK için yeni bir lider ortaya çıkmaktadır. O lider de tıpkı Hasan el Benna gibi eğitimci kökenli olan ve bağlı olduğu Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Amerika Birleşik

Devletler(ABD)'ine gönderilen ve burada bulunduğu süre boyunca fikri dönüşümde bulunan Seyyid Kutup' dur.

Seyyid Kutup, 1906 yılında Mısır'ın Asyut bölgesinde küçük bir köy olan Muşa'da dünyaya gelmiştir. Yine ilk tahsilini Asyut bölgesinde yapan Seyyid Kutup annesinin yönlendirmesiyle Kahire'de eğitim hayatına devam etmiştir. Daha sonraları Hasan el Benna gibi Darul Ulum fakültesinde okumaya başlayan Seyyid Kutup fakülteyi bitirdikten sonra aynı fakültede edebiyat öğretmeni olarak görev almaya başlamıştır (tarihsuuru,2013). Hasan El Benna'ya göre Seyyid Kutup daha fazla Batı yanlısıdır. Seyyid Kutup'un düşünsel dönemini oluşturan ilk evre de Kutup Batı hayranı bir nitelik göstermektedir. İlk dönem düşünsel hayatı genellikle edebi eserler üzerine çalışarak geçirmiştir. Politik konulardan uzak duran Seyyid Kutup eserlerinde batı hayranı bir tutum içersindedir (Altun,2011:34).

Ancak özellikle 1940'lı yıllar Seyyid Kutup'un fikirsel olarak dönüşümünün başladığı yıllardır. Zamanla edebi yazılar yazmayı bırakan Seyyid, Mısır'da toplumsal hayatı gözlemleyen biri olarak toplumsal içerikli mesajlar veren yazılar kaleme almaya başlamıştır. Toplumsal yazılar yazması onu topluma daha çok yakınlaştırmış ve bu yakınlaşmanın bir yansıması olarak Seyyid Kutup İslami konularda yazılar yazmaya başlamıştır. Seyyid Kutup'un toplumsal ve İslami konularda yazmaya başlamasının en temel nedenlerinden biri de hayranı olduğu batının insan hakları, demokrasi gibi argümanları kedi menfaatleri için kullanmasını fark etmesidir. Bu düşüncelere sahip olduktan sonra Seyyid Kutup, İngiliz sömürgesi altında bulunan Mısır'ın özgürleşmesi için kendi üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmek amacıyla İngiliz işgaline ve İngilizlerin yönetim üzerinde hüküm sürmesine karşılık olarak yazılar yazmaya başlamıştır. Bu tür yazıları ele alması aynı Hasan el Benna'da olduğu gibi İngiliz denetimi altında olan Mısır hükümetini rahatsız etmiş ve Seyyid Kutup taşraya gönderilerek merkezden uzaklaştırılmıştır (Altun,2011:40).

Seyyid Kutup'un dönemin yönetimine karşı aykırı yazılar kaleme alması hükümeti ve Saray'ı Seyyid Kutup'a karşı cephe almaya yöneltmiştir. Seyyid Kutup'a cephe alanlar sadece hükümet ve Saray değil Seyyid Kutup'un çalışma arkadaşları da ona karşı cephe almışlardır. Seyyid Kutup'un maruz kaldığı bu olumsuz tablo neticesinde hükümet ve Saray yetkililerinin girişimleri ile Seyyid

Kutup lke dışına gönderilerek kendilerine karşı olan muhalif bir sesi susturmak istemişlerdir. Seyyid Kutup'u ABD'ye göndererek hem ülkeden uzaklaştırılmış olacak hem de orda ki batılı yaşam tarzını görerek eski düşüncelerine geri dönüş yapacak umudu içerisinde olan Mısır Hkmeti, Kutup, Mısır'a geri dönüş yaptığında hayal kırıklığına uğramıştır.

Nitekim Seyyid Kutup eğitim sistemini araştırılması için gönderildiği ABD'de hem Araplara karşı düşünceler hem de Hasan el Benna'nın öldürülmesinden duyulan memnuniyeti gzlememesi Mısır'a dönüşünde onu İslami kurallara daha bağlı olan ve günümüzde birçok radikal İslami akımın etkilendiği bir radikalist fikir adamına dönüştürecektir. Seyyid Kutup'u radikalizme götüren süreçte temel etken, Seyyid Kutup'un Mısır'da iken hayal ettiği ABD ile gördüğü ABD arasında çok fark olmasından kaynaklanmaktadır. O ABD'yi temel hak ve özgürlüklerin insanca yaşamanın merkezi olarak hayal ederken gördüğü ABD'nin kendini beğenen kendi varlığı için diğer insanların varlıklarını yok sayan, ırkçı bir Amerika olarak grmştir. Bütün bunlar Seyyid Kutup'un Mısır'daki geçmişini tamamen bırakarak İslami kurallara tamamen bağlı bir kişiliğin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Bu fikri olarak yeniden dönüşümün vermiş olduğu bir yansıma olarak Seyyid Kutup Mısır'a döndüğünde Müslüman Kardeşler rgt'ne ye olarak aktif olarak katılımda bulunmuştur. Dönemin Mısır'ın da toplumsal yapıya en fazla yayılan Müslüman Kardeşler bu özelliği ile Seyyid Kutup'un dikkatini çekmiştir. Aynı zamanda İslami değerleri savunan bir anlayış içerisinde bulunmaları da Seyyid Kutup'u MK' ya yakınlaştıran etkenler arasındadır. Bu katılım beraberinde Seyyid Kutup'un Müslüman Kardeşler rgt'nün gazete ve dergilerinde yazı yazmasını da sağlamıştır.

MK kurulduğu dönemden bu döneme kadar Mısır içerisinde var olan İngiliz işgaline karşı gelmiş bağımsızlık için hep istekli ve talep kar olmuştur. Bu açıdan bakıldığı zaman Seyyid Kutup'ta ABD'den dönmesiyle beraber Mısır'ın bağımsızlığı yönünde eğilim göstermiştir. Ayrıca ordu içerisinde yapılanmaya başlanan genç subayların içerisinde bulunduğu Hr Subaylar oluşumu da İngiliz işgaline karşı bir tavır içerisindeydi. Bir yandan Mısır'da toplumun en önemli rgtlerinden Müslüman Kardeşler diğer yandan Mısır ordusunun aynı çizgi de olması beraberinde hükümete karşı bir darbeyi de getirmiştir. Nitekim lke içerisinde 26 Ocak 1952

tarihinde İngiliz işgaline karşı bir ayaklanma başlamış ve bu ayaklanma aylarca sürmüştür. Ordu içerisinde ki Hür Subaylar oluşumu için beklediği fırsat gelmiş ve Hür Subaylar 23 Temmuz 1952 tarihinde yönetime el koymuşlardır. Hür Subaylar Hareketi hem MK tarafından desteklenmiş hem de Seyyid Kutup tarafından desteklenmiştir. MK topluma İslami konularda hüküm sürdürülecek bir yönetim anlayışının getirilmesi karşılığında Hür Subaylar'a destekte bulunmuştur (Altun,2011:72).

Darbe sonrası kurulan ihtilal komisyonunda yer alan Seyyid Kutup kısa zaman sonra darbe yönetimiyle fikir uyuşmazlığı sebebiyle ihtilal komisyonundan istifa etmiştir. Seyyid Kutup darbe yönetimine destek vermesinin en temel sebebi İslami bir yönetim arzusu beslemesinden kaynaklanmaktadır. Ancak darbe yönetiminin yönetsel anlamda farklı düşüncelere sahip olması Seyyid Kutup dolayısıyla MK ve darbe yönetiminin arasını açmasına sebebiyet vermiştir. Bu noktada var olan düşünce ayrılığı sebebiyle Cemal Abdunasır'ın kabine kurulurken MK'dan birisinin de kabineye girmesini istemiş MK Kurulu bu teklifi ilerde he siyasi hem de toplumsal alanda sıkıntı yaşamamak için reddetmiştir. Bu teklifin geri çevrilmesi MK ve Cemal Abdunasır arasındaki ilişkileri kopma noktasına getirmiştir (Gürbüz,2008:114).

Cemal Abdunasır tarafından devlet başkanlığı koltuğuna oturtulan General Muhammed Necip ile MK arasında yakın ilişkilerin olması, MK'nın halk nezdinde Cemal Abdunasır yönetimini siyasi olarak sıkıntıya sokacak hareketler içinde bulunması özellikle Nasır tarafından İngiltere ile yapılan İngiliz-Mısır antlaşmasının hükümlerinde İngiltere'ye olağanüstü durumda Mısır'ı işgal etme hakkı verilmesi MK'nın bu antlaşmayı protesto etmesine ve halkı bu protestolara katılmaya davet etmesine yol açmıştır. İngiliz-Mısır Antlaşması'nın maddelerinin Mısır bağımsızlığına aykırı olması toplum nezdinde Cemal Abdunasır'a tepkilerin artmasına sebep olmuştur. Cemal Abdunasır kendisine gelen bu sert tepkiyi bertaraf etmek ve ülke gündemini değiştirmek için Müslüman Kardeşler'in komünistlerle işbirliği yaptığını yaymıştır. Ayrıca hükümeti devirme planları içerisinde olduklarını ileri sürerek Müslüman Kardeşler Örgütü'nü yasadışı ilan ederek MK'ya ait gazete ve dergileri kapattırması ve binlerce MK üyesini tutuklatmıştır. Seyyid Kutup'da bu tutuklu bulunanlar arasındadır ve yaklaşık 3 ay boyunca tutuklu kalacaktır.

Kurulduğu yıllardan beri Mısır hükümetleri tarafından dönemsel olarak baskı altına alınan ve üyeleri tutuklanan Müslüman Kardeşler Örgütü bir kez daha tutuklanmalara ve baskılara maruz kalmaktaydı. Bu sefer ki düşman kral yönetimini deviren MK'nın da desteğini alan Cemal Abdunadır'dır. Cemal Abdunadır iktidara gelmek için ve iktidarda varlığını sürdürebilmek için MK'nın toplumdaki nüfuzunu da göz önünde bulundurarak MK'nın desteğine ihtiyaç duymuştur. Nitekim iktidara gelmek için aldığı desteği iktidarını muhafaza etmek için alamamıştır. Bu durum da Abdunadır'ı saldırgan bir duruma getirerek MK'ya karşı bir sindirme politikası uygulamaya başlamıştır.

Cemal Abdunadır toplum içersinde daha fazla tepki almamak için birkaç ay sonra tutukladığı tüm MK üyeleri ile birlikte Seyyid Kutup ve MK Genel Sekreteri Hasan el Hodaybi'yi de serbest bırakmıştır. Demokrasi yanlısı bir tutum sergileyerek bu serbest bırakmaları yaptığına inanılan Cemal Abdunadır, ülke genelinde çeşitli gösteriler ve grevler düzenleyerek ülke de bir kargaşa ortamı meydana getirmek istemiştir. Yaptığı bu gizli planlar neticesinde ihtilal komisyonunun görev süresini uzatmıştır. Böylelikle anayasal düzene geçişi daha ileri bir tarihe uzatmıştır.

İhtilal Komisyonu'nun görev süresinin uzatılması ile beraber Cemal Abdunadır, Müslüman Kardeşler ve başbakanlık koltuğuna oturan General Muhammed Necip ile iktidar mücadelesi içersinde olmuştur. Her iki rakipte toplum tarafından sevilen rakiplerdi ve bu durum da Nasır'ın cephe alması için yeterli bir sebepti. Hem Müslüman Kardeşler hem de General Muhammed Necip'ten kurtulmanın yollarını arayan Nasır birçok deneme de bulunmasına rağmen etkinliğini sağlayamamıştır. Ancak 26 Ekim 1954 yılında Nasır bir konuşma yaparken silahlı saldırıya uğraması ve ardından tüm halka etkili şekilde hitap etmesi Nasır'ı Mısır toplumu içersinde kahraman durumuna getirmiştir. Bu başarısız olan suikast girişiminden sonra Nasır hedefine Müslüman Kardeşler ve Muhammed Necip'i almıştır. Nitekim bundan sonra olacak her şey Cemal Abdunadır'ın iktidara yürüyüşünü hızlandıran etmenler olacaktır.

Suikast girişiminden sonra yayınlanan gazetelerde Nasır'ın yönlendirmesiyle suikast teşebbüsünde bulunan kişinin Müslüman Kardeşler üyesi bir militan olduğu yazıldı. Basında yapılan yayınlarla hedef haline gelen MK'ya hem kamuoyu hem de kolluk güçleri tarafından baskı uygulanmaktaydı. Nitekim tarih tekerrürden ibarettir

sözü bir kez daha gerçekliğini ispat ediyor ve MK'ya yönelik yeni bir tutuklanma dalgası başlatılarak Mısır genelinde binlerce MK üyesi tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir. Tabi bu tutuklananlar arasında Seyyid Kutup'ta bulunmaktaydı. Bu tutuklanma dalgası MK ve Nasır arasındaki ilişkileri tamir edilemez bir noktaya getirmiştir. Tutuklananlar için kurulan mahkeme heyetini etkilemek için basında sürekli MK aleyhinde yazılar kaleme alınmaktaydı. Mahkeme neticesinde MK lideri Hasan el Hedaybi idama mahkûm edildi. Ancak kalp rahatsızlığı nedeniyle özel af çıkarılarak af edildi. Seyyid Kutup ise 15 yıl hapis cezasına mahkûm edildi. Bu mahkûmiyetten önce her MK üyesine olduğu gibi Seyyid Kutup'a da ağır, insanlık dışı işkenceler uygulanmış ve muhalif düşünceleri bu yolla sindirilmek istenmiştir.

Nasır için MK tehdidi bastırıldığına göre sırada diğer bir tehdit olarak gördüğü ve başbakan olması için desteklediği Muhammed Necip bulunmaktaydı. Nasır, Necip'i de devirerek devleti kontrol etmede önündeki diğer bir engeli de kaldırmış olacaktı. Delil olmadan elde ettiği bilgiler ile Necip'in MK ile ilişkili olduğunu ileri sürerek ihtilal komisyonu aracılığıyla görevden alınmasını sağlamıştır. Bu gelişme ile Mısır devlet kontrolü hem siyasi hem de askeri anlam da Cemal Abdunasır yönetimine geçmiştir. Ayrıca Hür Subaylar aracılığıyla düzenlenen darbe ile amaçlanan demokratik ve nispeten İslami değerlere dayalı bir yönetim anlayışı da geri plana atılmış ve bu anlayışın yerine Cemal Abdunasır'ın sosyalizm anlayışı yönetime egemen olmaya başlamıştır. Öyle ki Nasır bu dönem de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile ikili ilişkiler kurmuş ve geliştirmiştir.

Seyyid Kutup'a göre MK'nın kurulduğu tarihten bu yana sürekli baskı ve tutuklanmalara maruz kalmasının sebebi sömürge güçlerinin güç çatışma alanı olan Mısır'da bu sömürge güçlerine karşı halkı örgütleyen bir hareket olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Mısır Ortadoğu petrollerine hâkim olmak ve Süveyş Kanalı'na hakim olmak için her zaman hükmedilmesi gereken bir konumdadır. Bu özellik beraberinde Mısır'ın önce İngiltere daha sonra da SSCB ve Amerika'nın etki alanına girmesine sebep olmuştur. Mısır'da hüküm sürmek için muhalif sesleri yok etmeye odaklanan bu sömürgeci güçlerin en büyük hedeflerinden biri de Mısır'da sosyal ve toplumsal alanda en etkili örgütlerin başında gelen Müslüman Kardeşler Örgütü olmuştur. Ve Seyyid Kutup'a göre MK'ya bu derece saldırılmasının temel faktörü budur. Müslüman Kardeşler Örgütü'ne baskı uygulanmasının bir diğer sebebi

de Müslüman Kardeşler'in yönetim şekli ile ilgilidir. Şöyle ki MK, Mısır'da etkin bir güç olarak İslami kuralların hâkim olduğu bir yönetim anlayışı istemektedir. İslami bir yönetimin Ortadoğu'nun en güçlü devletlerinden biri olan Mısır'da hüküm sürmesi diğer Ortadoğu ülkelerini tetikleyebilir ve böylelikle sömürge güçlerinin çıkarları tehlikeye düşebilir. İşte bu tehlikeden dolayı MK'nın faaliyetleri ve etkinliği azaltılmalıdır. Bu sebepler ve karşılaşılan sıkıntılar Seyyid Kutup'un yapmış olduğu tespiti haklı duruma getirmektedir.

Dış güçlerin baskıları neticesinde tutuklanan Seyyid Kutup cezaevinde kaldığı sürece MK ile bağını koparmamış aksine tüm engellemelere rağmen cezaevinden MK tabanını yönlendirecek faaliyetlerde bulunmuştur. En önemli eseri olarak görülen ve Müslüman Kardeşler Örgütü'nün bundan sonraki rehberi, ideologu, olmasını sağlayan ve modern suni militanlığını ortaya koyan ve model alınmasını sağlayan "Yoldaki İşaretler" adlı eserini cezaevinden risaleler eşliğinde MK üyelerine göndererek basımını sağlamıştır (britannica,2013). Böylelikle hem MK üzerinde ki etkinliğini arttırmış hem de kendisini sindirmek isteyenlere davasından dönmeyeceğini göstermiştir. 10 yılını cezaevinde geçiren Seyyid Kutup'un tutukluk hali Irak Devlet Başkanı Arif Abdusselam'ın aracı olmasıyla Cemal Abdunasır tarafından çıkarılan özel bir af yasasıyla sona ermiştir. Ancak bu özgürlük kısa süreli olmuştur. Silahlı bir ayaklanma ve terör eylemlerinde bulunma ve bu eylemleri yönlendirme iddiasıyla Kutup ve ailesi ile beraber binlerce MK üyesi tutuklanmış böylece tarih tekerrür den ibaret etmiştir.

Müslüman Kardeşler Örgütü SSCB için komünizmin yayılmasında bir engel, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) için Ortadoğu'da dolayısıyla petrolü kontrol etme de engel bir konumda olduğu için bu güçlerin dolaylı veya dolaysız baskılarına maruz kalmıştır. Seyyid Kutup'un yeniden tutuklanması ile başlayan yeniden yargılama süreci sonunda Seyyid Kutup idama mahkûm edildi. Her ne kadar araya af edilmesi için aracılar girmişse de af edilmedi. Seyyid Kutup'ta af edilmeyi talep etmedi. Bu yargılamanın sonucunda 29 Temmuz 1966 tarihinde Seyyid Kutup idam edildi.

Edebi çalışmalarla başlayan düşünce hayatı, siyasi çalışmalar ve akabinde Müslüman Kardeşler Örgütü ile tanışması ile toplumsal siyasal bir özellik kazanan Seyyid Kutup kendi dönemi ve sonrasında kurulan birçok radikal örgütün

düşüncelerinden etkilendiği ya da düşüncelerini referans aldığı bir düşünür olmuştur. *Yoldaki İşaretler* adlı eserinde özellikle vurguladığı sömürgeci kapitalist ve Müslümanları ezen ülkelerden kurtuluş için cihat anlayışı günümüz de ki birçok radikal İslami örgütlerin kurulmasında temel dayanak olmuştur. Birçok örgüt meşruluğunu Seyyid Kutup'un düşünce sistemi ile sağlamıştır. Seyyid Kutup sistemleri uygulayan değil sistemleri oluşturan bir düşünürdür.

2.2.3.Enver Sedat Dönemi

Enver Sedat 1918 senesinde Mısır'ın el Minufiye şehrinde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta tahsilinden sonra askeri okula girmiştir. 1938'de Askeri Akademi'yi bitirdi. Mısır'da var olan İngiliz hâkimiyetine karşılık Almanların desteğini alarak İngilizlere karşı komplolara katıldı. İngilizler tarafından yakalanarak tutuklandı ancak hapisneden kaçarak kurtulmuştur (biyografi. info,2013). Enver Sedat gençliğinde Cemal Abdunasır ve Muhammed Necip'in öncülüğünde kurulan Hür Subaylar hareketine katılmıştır. 1952 Hür Subaylar devriminden sonra kurulan yönetimin sözcüsü konumuna yükselmiştir.

Enver Sedat sırayla 1956 yılında devlet bakanı,1957-61 arasında Arap Sosyalist birliğinin genel sekreteri, 1957-1960 arasında Millet Meclisi Başkan Vekilliği,1960-1969 yılları arasında ise millet meclisi başkanlığı ve 1969 sonuna doğru da Cumhuriyet ikinci başkanlığını yapmıştır (biyografi. info,2013). Görüldüğü gibi Enver Sedat Hür Subaylar Örgütü'ne katıldıktan sonra makam olarak sürekli gelişim göstermiştir. Nihayetinde ise Cemal Abdunasır'ın kalp krizi geçirmesi sebebiyle ani ölümü üzerine devlet başkanlığına gelmiştir.

Enver Sedat'ın aday gösterilerek devlet başkanı seçilme süreci ise Arap Sosyalist Partisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Şöyle ki Cemal Abdunasır'ın kalp krizi geçirerek ölmesi Mısır'da yeni bir devlet başkanının seçilmesini gerektirmiştir. Bu sebeple hem Nasır'ın yakınında olan hem de Nasır sonrası süreçte aynı politikaları sürdüreceği düşüncesiyle Nasır'ın yardımcısı Enver Sedat Arap Sosyalist Partisi tarafından aday gösterilmiştir. Seçim sonucunda %90'nın üzerinde bir oy alarak devlet başkanı seçilen Enver Sedat devlet başkanlığının ilerleyen dönemlerinde hiçte beklenen şekilde davranmamış ve sosyalist olan parti tabanını hayal kırıklığına uğratmıştır.

İktidara geldikten sonra Nasır'ın tam tersi bir politika izlemeye başlayan Enver Sedat kendisine muhalif olmaya başlayan sosyalistlerin darbe yapma ihtimaline karşılık ABD desteği almak amacı ile ABD yanlısı politikalar izlemiştir. Bu sebeptendir ki Nasır döneminde SSCB etkisine giren Mısır, Enver Sedat döneminde ise ABD etkisi altında olacaktır. Enver Sedat Mısır kamuoyunda kendisine muhalif olan sosyalistlere karşılık Nasır döneminde baskı ve tutuklanmalara maruz bırakılan İslami kesimi destekler. Uygulanan bu politika neticesinde Cemal Abdulnasır döneminde yasaklanan İslami kesim faaliyetleri yeniden ortaya çıkmaya başlar. Enver Sedat'ın yapmış olduğu resmi anlamda bir serbestlik değil sadece yapılan faaliyetlere karşı ses çıkarmamaktır.

Ayrıca Enver Sedat çıkarmış olduğu bir af yasası ile Mısır'da İslami kesimin en büyük temsilcisi konumunda bulunan Müslüman Kardeşler Örgütü'ne mensup tutuklu bulunan üyeler serbest bırakılmıştır. Bu af yasası ile birlikte MK Nasır öncesi duruma gelmek için faaliyetler de bulunmaya başlamıştır. Nitekim MK Mısır kamuoyunda ki itibarını tekrar sağlamak ve örgütün organizasyon anlamında yapılanmasını sağlamak için çalışmalar yapılmıştır (Canbegi,2013:136). Enver Sedat İslami kesimin desteğini almak için anayasa da değişiklik yaparak İslam'ı devletin dini olarak kabul etmiştir (Canbegi,2013:136). Enver Sedat bu tür hareketler ile Mısır'da İslami kesimin desteğini alarak sosyalistleri pasif hale getirmek istemiştir. Mısır'da İslami kesimin desteğini alan Enver Sedat diğer Ortadoğu ülkelerinin desteğini almak ve Mısır halkının kendisine var olan desteğini pekiştirmek amacı ile Suriye ile ittifak kurarak İsrail'e karşı bir savaş harekâtı başlatmıştır. Yom Kippur Savaşı'nda İsrail'e karşı üstünlük kuran Mısır ve Suriye güçleri Birleşmiş Milletlerin araya girmesi ile ateşkes ilan etmek zorunda kalırlar. Ancak bu kadarı bile Enver Sedat'ın Arap ülkeleri içerisinde ki saygınlığını arttırmaya yeter düzeydedir.

Enver Sedat'ın önce İslami kesime yakınlaşması ve Filistin meselesinde İsrail karşıtı bir söylem içerisinde bulunması Mısır'da ve Ortadoğu'da etkinliğini arttırmasına aracılık etmiştir. Ancak Enver Sedat'ın İslami kesime yakınlaşması tamamen siyasi konumunu korumak ve Mısır üzerinde var olan SSCB etkisini kırmaktan ibarettir. Nitekim Enver Sedat İslami kuruluşların siyasallaşmasına izin vermemiş ve sadece kendisinin izin verdiği bir muhalefet oluşturma çabası içerisinde

olması kendi siyasi konumunu korumak istemesinin bir göstergesi olarak dikkate alınmalıdır. Enver Sedat'ın kendi muhalefeti oluşturma çabaları İslami kesim tarafından tepki ile karşılanmış ve bu durum İslamcılar ile Sedat'ın görünürde iyi olan ilişkilerini bozmuştur. Özellikle de MK açısından olaya bakacak olursak Sedat'ın bu tutum içerisinde olması Müslüman Kardeşler'in radikal kanadı tarafından olumlu karşılanmamış ve MK'nın Nasır döneminde ki olumsuz durumdan hala kurtulamaması bu radikallerin örgüt içerisinde ayrılmasına sebebiyet vermiştir. Nitekim et Tekfir vel Hicre ile el Cihad MK'dan ayrılanların kurduğu, Seyyid Kutup'un düşünce sistemine göre hareket etmeyi amaç edinen kişilerin kurduğu İslami örgütlerdir.

MK içerisinde kopmaların olmasının temel sebebi Sedat döneminde Nasır döneminde olduğu gibi hareketin sert bir üslup takınmamasıdır. MK'nın önde gelenleri Nasır döneminde ki sert tutumlarından dolayı görmüş oldukları baskının tekrarlanmaması için Sedat döneminde daha ılımlı bir duruş sergilemişlerdir. Böylelikle siyasi hayata daha çabuk uyum sağlayacaklardır. Ancak Sedat'ın olumsuz bakışından dolayı resmiyetini kazanamayan MK siyasi alanda aktif olamamıştır. Neticenin olumsuz olması MK'nın ılımlı duruşunun başarısızlığını gözler önüne sermiştir. Bu yüzden radikal düşünce tarafında olanlar MK'dan ayrılmışlardır.

MK'da Genel Mürşit olan Hasan el Hidaybi'nin ölümünden sonra Genel Mürşit olan Ömer Tilmisani MK'nın siyasi yasağını kaldırmak için Enver Sedat yönetimine karşı muhalif bir söylem içerisinde olmamıştır ancak buna rağmen yine de Sedat tarafından bu yasal siyasi izin verilmemiştir. Ömer Tilmisani döneminde MK Sedat aleyhinde muhalefette bulunmamış gayet ılımlı bir politika izlemiştir. Enver Sedat'ın yayın izni verdiği ed-Dave adlı MK dergisinde Ömer Tilmisani yönetim hakkında ki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

“Eylemden amaç gösteri yapmak ise biz hiçbir zaman siret kitaplarında sahabenin “yaşasın filanlar” veya “kahrolsun falanlar” şeklinde slogan attığına rastlamıyoruz. Dolayısıyla bizim rejimle uzlaştığımızı iddia edenler ne derlerse desinler, biz kendimizi, gerçek İslami terbiye ile yetiştirmek zorundayız... Yönetimde bulunan kişinin şahsı bizi

ilgilendirmemektedir. Bizim için önemli olan asıl husus yönetimin şekli, anayasa ve nizamdır” (Verdani,2011:58).

Tilmisani bu açıklamalarla MK'nın gayesinin yönetimi ele geçirmek değil İslami yönetim anlayışını egemen kılmak olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca MK'yı Enver Sedat yönetiminin destekleyicisi olmakla eleştirenlere de cevap verilmiştir. Sedat'ın bu dönemde İslami kesime karşı siyasi arena haricinde gösterdiği tavizkar durum neticesinde başta MK olmak üzere birçok İslami kuruluş üyesi devletin çeşitli kademelerinde görev almaya başlamıştır. Enver Sedat bu durumun ilerleyen yıllar içerisinde kendisi için bir sıkıntı meydana getireceğini düşünerek 1981 yılında İslami kesime yönelik baskı gücünü kullanmıştır. Başta MK olmak üzere birçok İslami kuruluş üyelerini tutuklatmıştır. Tutuklanmayanları da tutuklanma tehdidi ile korkutarak sindirmeye çalışmıştır (Dökmeciyan,1992:122).

Enver Sedat ile Müslüman Kardeşler arasındaki ilişkilerin kırılma noktası olarak Enver Sedat'ın ABD desteği kazanmak için İsrail ile iyi ilişkiler içerisinde olmaya çalışması gösterilebilir. Nitekim Enver Sedat yönetiminde ki Mısır 1978 yılında İsrail ile Camp David çerçeve antlaşması imzalayarak İsrail'i tanıyan ilk Arap devleti olmuştur. Bu antlaşmaya hem diğer Arap ülkeleri hem de Mısır toplumundan büyük bir tepki gelmesine rağmen Enver Sedat bu tepkileri umursamamıştır. Tam aksi bir tutum içerisinde yer alarak İsrail Meclisi'nde yaptığı bir konuşma ile beraber yaşayabiliriz imajı vermiştir. Bu İsrail yanlısı tutum Enver Sedat'ı hem dış ilişkiler de hem de iç ilişkilerde yalnızlaştırmıştır. İktidara geldiği dönem de iyi ilişkiler içerisinde olduğu Müslüman Kardeşler' de Enver Sedat'ın İsrail politikası sebebi ile mesafeli durmuştur. Ancak MK'nın genel rehberi olan Ömer Tilmisani ılımlı politikası gereği daha önce yapılan hataları yapmamış ve yönetime karşı sert bir tutum sergilememiştir. Ancak buna rağmen yine de Enver Sedat MK'yı tehdit olarak gördüğü için üyelerini tutuklamıştır.

En nihayetinde 1981 yılında resmi bir askeri geçiş esnasında ordu da subay olan bir kişi tarafından silahlı saldırı sonucu öldürülmüştür. Bu saldırıya karşılık olarak MK yayınladığı bir bildiri ile bu saldırıyı kınamıştır. Ve bu şekil de ılımlı bir görüntü içerisinde olacağını beyan etmiştir.

2.2.4.Hüsnü Mübarek Dönemi

Enver Sedat'ın suikast sonucu öldürülmesi ile boş kalan devlet başkanlığı görevine İsrail ile yapılan Yom Kippur Savaş'ında gösterdiği başarı sebebi ile önce mareşal olan ve daha sonra da devlet başkan yardımcılığına getirilen Hüsnü Mübarek getirilmiştir (Canbegi,2013:140). Hüsnü Mübarek 30 yıl süren iktidarı boyunca dengeli bir politika izlemiştir. Özellikle İslami kesime karşı ne fazla taviz kar ne de fazla baskıcı olmuştur. Hüsnü Mübarek dönemin de Cemal Abdulnasır ve Enver Sedat dönemlerine göre iç sorunlarla çok uğraşmamış ayrıca SSCB'nin dağılması ile Mısır üzerindeki SSCB etkisi ortadan kalkmıştır. Böylelikle Mübarek yönetimindeki Mısır ABD'ye daha fazla yakınlaşmıştır.

Hüsnü Mübarek döneminde MK Enver Sedat döneminin sonlarına doğru izlemiş olduğu ılımlılık politikasının semeresini almıştır. Şöyle ki Hüsnü Mübarek iktidarı ele aldığı radikal yönetimleri yalnızlaştırmak adına ılımlı örgütleri desteklemiştir. Dolayısı ile MK' de bu destekten fazlasıyla faydalanmıştır. MK'nın ılımlı politikayı benimsediğine dair en önemli gösterge irşat heyeti üyelerinde Salih Ebu Rakik'in ifadeleridir. Salih Ebu Rakik: "Biz şiddeti üç talakla boşadık. Hangi taraftan gelirse gelsin şiddetin karşısındayız. Ben gençlere diyorum ki kavganız yönetimle değil insanlardaki cahiliye iledir. Yönetimle hiçbir zaman kavgaya girmeyiniz (Canbegi,2013:141).

Bu ifadeler ve genel rehber Ömer Tilmisani'nin tutumları ile özellikle Hüsnü Mübarek döneminde örgüt daha rahat hareket imkânı bulmuştur. MK'nın Enver Sedat döneminden beri izlediği ılımlı siyaset daha önce MK' nın bölünmesine yol açmıştı. Ömer Tilmisani'nin genel rehber seçilmesi ile başlayan ılımlılık politikası örgüt içerisinde İslam devleti hedefinde olanlar ile demokratik sürece dâhil olmak isteyen orta kuşak arasında rahatsızlık oluşmasına sebep olmuştur. Bu durum Mübarek döneminde de örgüt üyeleri arasında kuşaklar arası çatışmayı beraberinde getirmiştir. Kurucu kuşak olarak adlandırılan bu üyeler siyasetten uzak durmayı ve sadece İslam devleti oluşturmayı amaçlamayı savunurken genç kuşak ise demokratik katılım ile beraber MK'nın gücünün daha da artacağını savunmuşlardır (Çağlayan,2011:247). MK her ne kadar ılımlı bir politika izlese de Enver Sedat döneminde olduğu gibi Hüsnü Mübarek döneminde de resmi bir özellik kazanamamıştır.

MK'nın Mübarek döneminde de resmi bir nitelik kazanamaması MK'nın farklı bir strateji izlemesine yol açmıştır. Bu yeni stratejiye göre MK Mısır'da bulunan diğer partiler ile koalisyon kurmak sureti ile kendi üyelerini Mısır Parlamentosu'na sokmaya çalışmıştır. Böylelikle MK 1984 seçimlerinde Wafd Partisi ile menfaatine uygun bir biçimde ortaklık kurar. Bu ortaklık sebebi ile 8 MK üyesi milletvekili olarak parlamentoya girmiştir. Hüsnü Mübarek'in ılımlı olan İslami örgütlenmelere verdiği tavizden yararlanan MK resmi bir özellik kazanmasa da diğer partiler ile ortaklıklar kurarak parlamentoya girmiştir

Yeni bir politika izleyen MK güçlü bir parti yerine güçsüz bir parti ile seçime girerek partiyi kontrol etmeyi ve böylelikle parlamento da daha fazla söz hakkına sahip olmayı umut etmiştir. Nitekim Sosyalist İşçi Partisi ile yaptığı ortaklık ile 1987 seçimlerinde 38 tane MK üyesini parlamentoya sokmayı başarmıştır (Canbegi,2013:142). MK böylelikle Enver Sedat dönemin de gördüğü baskı sonrası sarsılan itibarını ve ülke içindeki konumunu yükseltmeyi başarmıştır. Enver Sedat döneminde Genel Rehber Ömer Tilmisani ile başlayan ılımlılık politikası Ömer Tilmisani'nin 1986 yılında ölmesi üzerine yerine geçen Muhammed Hamid Abu al-Nasr tarafından da sürdürülmüştür.

1987 seçimlerine kadar Mübarek tarafından desteklenen MK 1987 seçimlerin de yükselişe geçmesi sebebi ile başta mübarek olmak üzere birçok kesimin dikkatini çekmiştir. Nitekim Mübarek'in 1987 yılında 6 yıllığına tekrar başkan seçilmesi ile ilerleyen yıllarda siyasi olarak kendisine alternatif bir oluşum istememesi sebebi ile gözünü siyasal İslamcılarının üzerine diker ve sonuç olarak kendisinden önceki devlet başkanları gibi davranarak başta MK olmak üzere İslami bütün örgütlenmelere karşı cephe alır ve bu örgütlere karşı bir tutuklama dalgası başlatarak sindirmeye çalışır. Ancak bu sindirme politikası başta MK olmak üzere diğer İslami örgütleri olumsuz anlamdan ziyade olumlu bir şekilde etkilemiştir. Bu süreçten sonra MK siyasi tutumunu kararlılıkla sürdürürken diğer İslami örgütler radikal tutuma sahip olmaya başlamışlar ve bu durum bu tür örgütleri şiddet yanlısı bir pozisyona sokmuştur. Buna karşılık Mübarek radikal gruplara sert karşılıklar verirken MK'yı ise ılımlı yapısından dolayı siyasi yöntemler ile engellemeye çalışmıştır. Nitekim Mübarek anayasa da yaptığı bir değişiklik ile İslami temelleri esas alan partileşmenin yasak olduğu kanununu getirerek bir nevi MK'nın önünü kesmeye çalışmıştır

(Kılavuz, Mercan ve Güder,2012:35).

Siyasi olarak engellenen MK bu dönemde Hasan el Benna döneminde olduğu gibi sosyal sorumluluk projelerine ağırlık vermeye başlamıştır. Toplumun hassas olduğu konularda MK toplumun sesine kulak vermiştir. Özellikle Körfez Savaşı'nda Müslümanların birbirlerine zarar vermemeleri için çağrıda bulunmuş ve 1992 Mısır depreminde tüm imkanları ile Mısır halkının yanında yer alarak toplum nezdinde itibarını yükseltmiştir (Kılavuz, Mercan ve Güder,2012:36). İlimli ve demokratik bir tutumu benimseyen MK bu politikasını kararlılıkla sürdürmek için ve siyasi arena da iktidar partisine muhalif diğer partiler ile ortak bir anlayışa sahip olmak için İslam hukukuna ve uluslararası hukuka aykırı olmayacak şekilde ortak ilkeler belirlemeye yönelik çalışmalar yapmışlardır. Belirlenen ilkelerin çoğunluğu Mısır'da demokratik yapıyı sağlamak için atılacak adımlar içermesi muhalif oluşumların Mübarek yönetimi tarafından demokratik sürece dâhil edilmediğinin göstergesidir.

1987 seçimlerinde başarılı olan MK 1990 seçimlerini Hüsnü Mübarek'in seçim yasasındaki değişiklikler ve diğer siyasi partilerin demokratik katılım haklarının sınırlandırılması sebebi ile boykot etmiştir. 1993 yılında üçüncü defa devlet başkanlığına seçilen Mübarek 1995 yılında yapılacak genel seçimlerde MK'yı engelleme yollarını aramaya başlar. Böylece MK' ya yönelik yine bir tutuklama harekâtı yapılmıştır. Ayrıca Cemal Abdunhasır'a yapıldığı gibi Hüsnü Mübarek'e de radikal İslamcılar tarafından yapılan başarısız suikast girişimi Mübarek'in İslami kesime karşı daha sert tedbirler almasına sebep olmuştur (Canbegi,2013:145).

MK 1990'lı yıllar itibari ile sahip olduğu serbestlikten dolayı üyelerini çeşitli meslek odalarına (avukat, doktor gibi mesleklerin örgütlendiği mesleki odalar) üye yaparak bu meslek odalarına da hâkim olmak istemiştir. Nitekim zamanla bu üyeler meslek odaları içerisinde yükselerek yönetici konumuna kadar yükselmişlerdir MK'nın meslek odalarında etkin olması Mübarek yönetimini endişelendirmiştir. Mübarek, bu meslek odalarının seçime katılımını sınırlayıcı kanunsal düzenlemeler yaparak baskı uygulamaya başlamıştır. Nihayetinde de meslek odalarına karşı çeşitli iddialar ortaya atılarak yönetimleri hükümet denetimine alarak MK'nın bu alanda ki hakimiyetini sonlandırmak istemiştir (Atacan,2004:48).1995 seçimlerinde diğer seçimlere göre az sayıda üyesini meclise sokabilen MK 2000'li yılların başına kadar Hüsnü Mübarek yönetiminin baskısını her an hissetmiştir.

Ancak 11 Eylül 2001 yılında ABD'ye yönelik yapılan terörist saldırı ABD'nin dünya genelinde özellikle Ortadoğu coğrafyası için farklı bir politika izlemesi gerektiğini göstermiştir. ABD politika değiştirerek terör örgütlerinin beslenme alanı olduğunu düşündüğü Ortadoğu'da radikal grupları sindirme ve bunun yerine ılımlı örgütlenme hareketini destekleme anlayışı içerisin de olmuştur. Bu sebeptendir ki önce bu ülkelere daha fazla demokrasi ve halkın yönetime katılımı sağlanmalıydı. Bu yüzden ABD Ortadoğu'da en etkili ülkelerden biri olan Mısır'a 2000'li yılların başında daha fazla demokrasi çağrısında bulunarak diğer Ortadoğu ülkelerine örnek olması istenmiştir.

Daha fazla demokrasi çağrısının da bulunan ABD'nin bu talebini geri çevirmeyen Hüsnü Mübarek yönetiminde bulunan Mısır siyasi yönetimde çoğulculuğu sağlamak adına anayasa da ve siyasi, partiler kanunun da değişiklik yaparak yönetime katılımı sağlamaya çalışmıştır. 2005 yılına kadar girdiği seçimler de engellenen bu sebeple 1990 seçimlerini boykot eden Müslüman Kardeşler Örgütü, Mübarek'in yaptığı bu değişiklikler ile 2005 genel seçimlerine katılmıştır. Nihayetinde de MK bağımsız adaylar ile girdiği seçimlerden 83 milletvekili meclise sokmayı başarmıştır (Canbegi,2013:157). Ayrıca aynı yıl içerisin de yapılan devlet başkanlığı seçimlerinde de ilk defa Mübarek dışında adaylar katılmıştır. Başka adayların da katıldığı devlet başkanlık seçimlerini Mübarek %73 bir oy yüzdesi ile kazanır ve böylelikle 6 yıl daha devlet başkanlığı görevini sürdürmeye hak kazanır. Ancak bu durum halk içinde var olan huzursuzluğu artırır.

Mısır Devleti'ni, Arap Baharı sürecine götüren toplumsal olayların başlangıcı,2003 yılında hem siyasi baskının artması hem de ekonomik problemlerin olması gibi gerekçeler ile yapılan gösteridir. Bu gösteri ile Mübarek yönetimi ilk defa bu şekilde bir protestoya maruz kalmıştır. Irak işgalini protestolar ile başlayıp Mübarek yönetimini sorgular hale gelen bu gösteriler muhalif kesimlerin bir çatı altında toplanmasını gerektirmiştir. Kifaye/Yeter hareketi çatısı altında toplanan muhalif örgütler özellikle Mübarek'in 2005 seçimlerine katılacağını açıklaması ile protestolarını zirve konumuna yükseltmişlerdir. Kifaye, kozmopolit bir hareket olarak göze çarpmaktadır. Liberal, milliyetçi, sosyalist, Müslüman, Hıristiyan ayrımı olmaksızın her kesimden ve her sosyal tabakadan insanın sesi olan bir harekettir. Protestoların hiç olmadığı kadar sistemli olduğu bu hareket aracılığı ile demokratik

bazı kazanımlar olmuştur. Bu kazanımların en önemlisi başkanlık seçimlerinde birden fazla adayın katılımını sağlayan yasal düzenlemelerdir.

Nitekim daha önce de dile getirdiğimiz gibi 2005 başkanlık seçimlerinde birden fazla aday çıkmasına rağmen Hüsnü Mübarek %73 oy ile 6 yıllığına yeniden başkan seçilmiştir. Ancak bu yeniden seçiliş halk içinde Mübarek'e olan aykırı sesi daha fazla arttırmıştır.

Sadece iç politikaya tepki ile sınırlı kalmayan muhalefet Mübarek'in dış politikada İsrail yanlısı bir tutum sergilemesi ve İsrail'in Gazze işgaline sessiz kalması yetmezmiş gibi bunun üstüne Mısır-Filistin arasında yer alan refah sınır kapısının kapatılması muhalefetin Mübarek'e karşı protestolarını arttırmasının sebeplerinden biridir. Müslüman Kardeşler'in bu protestolardaki etkisine değinecek olursak MK bu protestoların temel taşlarından biri olmuştur. 1984 yılından beri Mübarek yönetimi tarafından baskıya maruz bırakılan MK Mübarek'e karşı toplum içerisinde oluşan bu muhalif yapıyı kendi menfaatleri açısından olumlu olacak şekilde yürüterek kendisine iktidar olma yolunu açmaya çalışmıştır.

Nitekim ilerleyen bölümde daha detaylı bir şekilde ele alınacağı üzere 11 Şubat 2011 yılında görevinden istifa eden Hüsnü Mübarek yerine Müslüman Kardeşler Örgütü'nün bir üyesi olan Muhammed Mursi Mısır'ın -demokratik özgürlüğün en fazla olduğu bir seçimle devlet başkanı seçilmesi ile- yeni devlet başkanı olmuştur.

Böylelikle 1928 yılında toplumsal-dini bir örgüt olarak kurulan Müslüman Kardeşler kurulduğu tarihten bugüne kadar ilk defa resmi olarak iktidara gelmiş ve Mısır yönetiminde etkin bir şekilde söz sahibi olmaya hak kazanmıştır.

2.3.Müslüman Kardeşler Örgütü'nün Özellikleri

Çalışmamızın bu aşamasında geniş bir coğrafyada etkin olan Müslüman Kardeşler Örgütü'nün uzun yıllar etkinliğini korumasını sağlayan temel özellikler üzerinde durularak MK ile ilgili bilgi verilmiştir.

2.3.1.Şiddetsizlik

Müslüman Kardeşler'in kurulma amaçlarından biri de bir farkındalık yaratarak Müslümanları bir çatı altında toplayabilmek ve böylelikle Müslümanların etkinliğini arttırabilmek idi. Bunu sağlamak için de bütün Müslümanlara ve diğer insanlara karşı İslam dininin merhamet yönünü ön planda tutmuşlardır.

Hasan el Benna, MK'yı çatışmadan uzak sadece insanlara yardım etmeyi amaçlayan bir sistem üzerine inşa etmeye çalışmıştır. Nitekim kurulduğu dönemden günümüze kadar belli dönemler haricinde genel itibari ile şiddete başvurmaktan hep kaçınmış Mısır'da ılımlı politikanın başat güçlerinden biri olmuştur (Aykın,2013).

Hasan el Benna verdiği mesajlarda ılımlı politikayı benimsemiş bu sebepten dolayı mevcut yönetimin tepkisini ve baskısını çekmemiş böylelikle örgütün etkinliğini arttırmak için rahat bir hareket alanı bulmuştur. Hasan el Benna döneminin sonlarına doğru baskılara maruz kalmasına rağmen şiddet hareketlerinin içine girmemiş ve Hasan el Benna şiddete yönelik hareketleri kınamıştır. Ancak yukarıda da değindiğimiz gibi Hasan el Benna döneminde dönemin iktidarı ve İngiliz yönetimi MK'ya yönelik baskılarını arttırarak Hasan el Benna'yı tutuklayınca Hasan el Benna'sız kalan MK, kısa bir zaman dilimi boşluk yaşamıştır. Bu boşluk sebebi ile bazı üyeler kendisi karar alarak dönemin başbakanına karşı bir suikast gerçekleştirmiştir. Bu suikast Müslüman Kardeşler adının şiddete karıştığı ilk olaydır. Her ne kadar Hasan el Benna bu suikastı kınasa da tutuklanmaktan kurtulamamıştır. Bu tutuklanmalar neticesinde de Mısır Devleti'nin gizli güvenlik görevlilerinin adının da karıştığı bir suikast sonucu öldürülmüştür.

Bu tarihten sonra iktidar tarafından faaliyetleri yasaklanan ve baskılara maruz kalan MK 1952 Hür Subaylar Örgütü'nün krallık rejimini devirmesi ile yeniden ön plana çıkmıştır. Bu dönemde MK'ya önderlik eden ise ünlü bir ideolog olan Seyyid Kutup'tur. Seyyid Kutup, Hasan El Benna'ya göre cihad anlayışını daha katı şekilde yorumlamıştır. Hasan el Benna'nın cihat anlayışı şiddetsizlik üzerine iken Seyyid Kutup'a göre cihat İslami yönetimler ele geçirmek için başvurulması gereken bir kavramdır. Seyyid Kutup döneminde bir araç haline gelen cihat MK'yı bu dönemde sıkıntıya sokmuştur. Nitekim şiddet olaylarına karışması sebebi ile iktidar tarafından tekrar bir baskı altına alınma durumu meydana gelmiştir. Hasan el Benna dönemin de

olduğu gibi bu dönemde de Şiddet olaylarına karışma olumsuz bir sonuç meydana getirmiştir. Şiddet olaylarına karışma ve siyasi yapıyı yönlendirme isteği MK'yı bir kez daha engellemiştir. MK'nın, Hasan el Benna'dan sonraki en önemli şahsı olarak kabul edilen Seyyid Kutup dönemin iktidarı tarafından tutuklanarak idama mahkûm edilir. Ve 1966 yılında idam edilir. Bir kez daha yenilen MK bu dönemde fikir olarak ikiye ayrılmıştır: Kutupu düşünceye sahip olanlar ve Hasan el Benna düşüncesine sahip olanlar. Seyyid Kutup'un öğretilerine göre hareket eden kesim Şiddeti bir zm aracı olarak görmüşler ve bunun neticesinde radikal konuma gelmişlerdir. Hasan el Benna'nın öğretilerine göre hareket edenler ise ılımlı bir politika izleyerek günümüze kadar etkinliklerini sürdürebilmişlerdir (akmak,2007:82).

Konumuzun başlığı olan Şiddetsizlik daha çok Bennacı anlayışı devam ettiren kesim tarafından savunulmuş. Ve en st merciden başlayarak hızlı bir devrim gerçekleştirmek yerine tabandan başlayarak tedrici bir devrim gerçekleştirme arzusu içinde olmuşlardır. Günümüze kadar Müslüman Kardeşler adı altında devam eden örgütün odaklandığı temel noktalardan biridir Şiddetsizlik.

Şiddet-Şiddetsizlik bağlamında temel nokta yönetimi ele geçirme biçimidir. Çünkü tepeden bir devrim gerçekleştirmek ancak Şiddeti bir araç kullanmak ile olurken tabandan bir devrim gerçekleştirmek demek toplumsal yapıyı tedrici olarak dönüştürmek demektir. Bu tabandan devrim anlayışı ile kurulan MK, Seyyid Kutup dönemin de her ne kadar olsa da bu anlayıştan vazgemişse de özellikle mer Tilmisani'nin, MK lideri olması ile beraber tekrar ılımlılık politikasına devam etmiş ve bu sayede dönemsel de olsa rahat hareket alanı bulmuştur. Nitekim bu ılımlılık politikası Enver Sedat ve Hüsnü Mübarek dönemlerinde kısa zaman dilimi içerisinde de olsa karşılığını bulmuş, örgüt halka kendini ifade etme de görece bir serbestlik dönemi yaşamıştır. Nitekim Enver Sedat döneminde MK Genel Mürşid'i mer Tilmisani'nin “ağrı hikmet ile yapılır, Şiddet ve aşırılıktan kaçınmak gerekir” sözü MK'nın ana politikasının devleti dönüştürmek değil insanları İslami usullere uygun şekilde dönüştürmek olduğunu göstermektedir. Ayrıca Hüsnü Mübarek dönemin de MK yelerinden Salih Ebu Rakik Şiddetsizlik anlayışı üzerine örgütün politikası ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: “Biz Şiddeti  talak ile boşadık. Hangi taraftan gelirse gelsin her Şiddetin karşısındayız. Ben gençlere diyorum ki kavganız yönetim ile değil insanlardaki cahiliye iledir. Yönetimle hiçbir zaman kavgaya girmeyiniz”

(Canbegi,2013:140).

Hem dönemin MK liderinin hem de MK üyelerinin şiddetsizlik üzerine bu tür ifadeler kullanması bundan sonraki süreçte MK'nın hedeflerine ulaşması için kullanacağı metodun şiddetsizlik üzerine olacağını göstermektedir. Özellikle de Arap Baharı sürecinde Mısır'da yaşanan devrim sürecin de Müslüman Kardeşler Örgütü herhangi bir şiddet hareketine katılmamış ve pasif devrim olarak adlandırılan şiddetsiz bir eylem programı uygulayarak Mısır'da, Mübarek yönetiminin devrilmesinde öncü olmuştur.

Mübarek sonrası iktidara gelen Müslüman Kardeşler'in desteklediği Muhammed Mursi'ye 3 Temmuz 2013'te yapılan askeri bir darbeye bile Müslüman Kardeşler protesto gösterileri ile karşılık vermiştir. Şiddete karıştığı yıllarda yaşadığı zorluklardan tecrübe edinen MK şiddetsizliği bir politika haline getirmiştir.

2.3.2.Toplumsallık Anlayışı

Sahip olduğu Süveyş Kanalı dolayısı ile stratejik bir konumda olan Mısır İngiltere'nin sömürgeleri ile bağlantı kurması açısından önemli bir noktada bulunmaktalar. Bu yüzden doğrudan İngiliz baskı ve işgali altında kalmıştır. İngiliz işgali altında olması Mısır'ın yönetim anlayışına da yansımış ve yönetim de hep İngiliz yanlısı hükümetler görev almıştır dolayısı ile bu dönem de mısır da aykırı bir sesin olması düşünülemezdi. Böyle bir muhalefet olsa bile fazla uzun sürmeden baskı altına alınarak yok edilme ile karşı karşıya kalabilirdi. Siyasi baskının fazla olduğu Mısır'da bu yüzden hem İngiliz işgaline hem de Mısır yönetimine karşı olacak bir siyasi oluşum düşünülemezdi. Bütün bu faktörleri düşünen Hasan el Benna MK'yı kurduğu zaman aslında siyasi emelleri olmasına rağmen kuruluş aşaması itibari ile MK her alanda toplumsallığı ile ön plana çıkmıştır. Nitekim kurulduğu yer olan İsmailiyye'de cami tamir ettirmek için yardım kampanyası düzenlemiştir. Ayrıca Hasan el Benna MK'yı anlatmak, etrafına Mısırlıları toplamak için köy köy dolaşarak MK'nın amaçlarından bahsetmiştir. Böylelikle MK kuruluş dönemi itibari ile toplumsallık anlayışı ile hareket etmiştir (Tıgılı,2011:44). Halka ne kadar yakın olunursa etkinliğinin güçleneceğini düşünen Hasan el Benna 1949 yılında öldürülmesine kadar geçen süreçte toplumsal olaylarda halkın nabzına göre hareket

etmiştir. Bu doğrultuda gerektiğın de dönemin hükümetine de eleştirel bir tutum sergilemiştir. Nitekim İsrail-Filistin sorunun da dönemin Mısır hükümetini sessiz kalmasını eleştirmiştir bu sayede halk tarafından takdir edilmiştir. Müslüman Kardeşler Örgütü kurulana kadar hiçbir örgüt bu derece Mısır geneline yayılım gösterememiştir. Nitekim 1940'lı yılların sonunda 500 binden fazla aktif üyesi olduğu dile getirilmektedir.

Hasan el Benna'nın öldürülmesine kadar geçen süreçte sosyal meseleler ile gündeme gelen MK daha sonraki süreçte özellikle de Seyyid Kutup dönemin de siyasi yönetim ile iç içe olmuş ve bu yönetim ile çatışma yaşanması ile MK büyük bir baskıya maruz kalarak sadece siyasi değil aynı zamanda toplumsal yönü de hiçe sayılarak etkisizleştirilmeye çalışmıştır.

Seyyid Kutup'un idam edilmesi ile MK' da farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Nihayetinde farklı seslerin MK'dan ayrılarak daha radikal örgütler kurması ile geriye kalan Hasan el Benna ideolojisine bağlı olanlar MK'ı yeniden toplumsal etkinliği olan bir örgüt haline getirmeye çalışmışlardır.

Nitekim Cemal Abdunasır döneminde her türlü faaliyeti yasaklanan MK yeniden sadece toplumsal sorunlar üzerine yoğunlaşmıştır. Ayrıca MK'nın toplumsallığı sadece Filistin meselesinde halkın yanında olmakla sınırlı değildir. Nitekim geçmişinden günümüze kadar MK eğitim alanlarının oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. Günümüzde MK'nın etkin olduğu alanlarda hastane, okul aşevleri gibi yapılar oluşturulmakta ve bu faaliyetler aracılığı ile farklı ülkelerde ki insanlar ile sağlam bir iletişim için adımlar atılmaktadır. Özellikle de Ürdün'de Müslüman Kardeşler Örgütü'ne ait anaokulundan üniversiteye kadar eğitimin her aşamasına ait eğitim faaliyetleri yapılmaktadır. Yine aynı ülke de MK' ya ait ülkenin en büyük hastanelerinden biri bulunmaktadır (Zaman,2013).

Sadece Ürdün ile sınırlı kalmayıp Ortadoğu Coğrafyası'na tamamen ve etkin olacak bir şekilde yayılan MK bu yayılması toplumsal katmanlara eşit bir şekilde dağılması ile açıklanabilir. Her sosyal sınıftan bireyin kendisini ifade edebileceği bir şekilde teşkilatlanan MK bu yüzden Ortadoğu'da birçok ülkede etkin konumdadır. Tabana yayılması ve herkesimden destek alması da MK 'nın toplumsallığının bir göstergesi ve baskılara karşı sindirilemeyeceğini göstermektedir (Çakır,2013).

2.3.3.İslami Anlayış

Hasan El Benna muhafazakâr bir aile ve ortamda yetişmiş küçük yaşta hafız olmuş bir din âlimi aynı zaman da eğitimini tamamlayarak öğretmen olmuş bir eğitimcidir. Hasan el Benna MK'yı kurduğu zaman hem kendi aldığı dini eğitim hem de Mısır sosyal yapısına uygun bir anlayışa sahip bir oluşumun gerekliliği inancındaydı.Sömürge hayatının vermiş olduğu manevi bir boşluk ve maddi yardımlaşma duygusunu ön plana çıkartacak sosyal bir yapının gerekliliğine inanan Hasan el Benna İslami öğretileri ön plana çıkartan bir örgütü bu amaçlar ile kurmak istemiştir. Çünkü Hasan el Benna'ya göre İslami hükümler uygulandığı toplumun düzene girmesini sağlamaktadır. Ayrıca MK tarafından tek bir düşünce olarak değil hayatı çevreleyen hayatın her alanında gereksinim duyulan bir inanç olarak görülen İslam, hayatın her alanında etkin olarak var olursa toplumsal farklılıkların ortadan kalkmasını ve toplumsal düzenin sağlanmasının kolaylaşacağını da beraberinde getirecektir (Çakmak,2007:80).

Hasan el Benna'ya göre kurulacak örgüt toplumun birleştirici ve her kesimden bireye hitap eden bir yapısı olmalıydı. Ayrıca MK Mısır'ın ancak İslami bir anlayış ile yönetilmesi ile sömürgecilerin baskısından kurtulacağını düşünmektedir (Dalar,2010:54). Bu hedefler ve düşünceler ile kurulan MK 1928'den günümüze geçen süre müddetince Mısır ve diğer Ortadoğu ülkelerinde geniş kitlelere hitap eder hale gelmiştir. MK uzun süren topluma hükmetme durumunu şüphesiz İslami bir örgüt olmasından almaktadır. Hem sosyal hem de siyasal alanda İslami anlayış ile hareket eden MK dönemsel sıkıntılar ve yönetimden kaynaklı baskılara rağmen sağlam temellere özellikle de İslami değerlere sahip olması dolayısı ile etkinliğini kaybetmemiş aksine daha da güçlenerek yükselişini sürdürmüştür. Birçok Ortadoğu ülkesinde sosyal yardımlar, ahlaki duyguları geliştirme, İslami değerleri sağlamlaştırma adına yapılan faaliyetler ile ortaya çıkan daha sonra da siyasi faaliyetler ile halka yön verdiği gibi siyasi iktidara da yön vermeyi amaçlayan MK bir nevi Ortadoğu halkının nabzına göre şerbet kıvamında olmuştur.

2.4.Müslüman Kardeşler Örgütü'nün İslam Dünyasındaki

Örgütlenmesi Ve Etkinliği

Müslüman Kardeşler sadece Mısır'da değil birçok Ortadoğu ülkesinde sağlık, eğitim ve sosyal yardımlar ile buldukları ülkeler de taraftar bulmuş ve ilerleyen yıllarda da bu ülkeler de hem sosyal hem de siyasal bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Bu güç sebebi ile iktidarda bulunan siyasi aktörlerin tepkisini çekerek baskılara maruz kalmışlardır.

Çalışmamızın bu aşamasında Müslüman Kardeşler Örgütü'nün, Mısır'da ortaya çıkıp Ortadoğu'nun birçok ülkesinde etkin olması incelenecektir. MK, Mısır' daki faaliyetlerine benzer bir şekilde Ortadoğu da hemen hemen her ülkede aktif olarak faaliyetlerde bulunmuş ve halk tarafından sempati ile karşılanmıştır. MK'nın ilk yurtdışı deneyimi Filistin-İsrail sorunun da Filistin tarafında yer alarak Filistin de bir MK Derneği açması ile olmuştur. Zamanla Mısır'da eğitim alarak ülkelerine dönen gençlerin aracı olması ile Suriye, Ürdün, Libya, Tunus, Cezayir gibi geniş anlam da Ortadoğu sınırlarında bulunan diğer ülkelere de yayılma gerçekleştirilmiştir.

Çalışmamızın bu aşamasında da dar ve geniş anlamda Ortadoğu coğrafyasında son derece etkili olan Müslüman Kardeşler Örgütü'nün en etkili olduğu Suriye, Filistin ve Ürdün kapsamında ele alınarak bu bölüme nihayet verilecektir.

2.4.1.Suriye Müslüman Kardeşler Örgütü

Müslüman Kardeşler'in Suriye kolu faaliyetlerine 1940'lı yıllarda el Ezher'de öğrenci olan Mustafa es Sıbai'nin Hasan el Benna ile tanışması ve fikirlerini Suriye de uygulamak istemesi ile başlamıştır (Baban,2006:97). 1920'li yıllar itibari ile Suriye'de Mısır gibi sömürge güçlerinin işgali altında bir yönetim tarzına sahipti. Mısır'da meydana gelen hareketler gibi Suriye'de de sömürge güçlerine karşı bir ayaklanma söz konusu olmaktaydı. Nitekim verilen mücadelelerin karşılığı "1945 yılında bağımsızlık ilanı ile alınmıştır.

Müslüman Kardeşler açısından bakıldığında zaman Mustafa es Sıbai bu dönemde Suriye'de yer alan İslami örgütlenmeleri MK çatısı altında birleştirerek MK'nın Suriye siyasal ve sosyal hayatı içerisinde ivme yakalamasını sağlamıştır. Özellikle 1945 yılında Suriye'nin bağımsızlık ilanı ile beraber İslami örgütlenmeler etkin bir

konuma gelmiştir. 1958 yılına kadar etkin bir konumda olan MK bu dönemde Mısır'da Cemal Abdunaser'ın, „Müslüman Kardeşler'e, baskı uygulaması ile beraber faaliyetlerinde geri plan çekilmiştir. Nitekim bu baskı Suriye ve Mısır arasında bir birleşik Arap Cumhuriyeti'nin kurulması ile Suriye'de de hissedilmiştir. Bu baskı 1961 yılında birleşik Arap Cumhuriyeti'nin dağılması ile azalmıştır. Bu dönemde MK yeniden örgütlenme çalışmaları yürütmüştür. Bu yeniden yapılanma çalışmaları ile Suriye de etkili olan din adamları ve fikir adamları MK kadrosuna katılmıştır. Mustafa es Sıbai ile beraber İsam el Attar ve Said Havva bu yapılanma da MK yönetiminde önemli görevler elde etmişlerdir. Ancak 1963 yılında Baas rejimi ve Nusayri (Suriye'de yaşayan alevi topluluğuna verilen isim) yönetiminin Suriye'de etkili olması ile beraber MK yeniden baskı altına alınmıştır. Bu baskılı ortam MK üyelerin Suriye dışına gitmelerine yol açmıştır (Demir,2012:145).

Hem Suriye'de ki MK yapılanması hem de diğer ülkelerde ki MK yapılanması Mısır'da ki gelişmelerden ve Mısır'da ki merkez örgütün düşünce sisteminden önemli ölçüde etkilenmiştir. Nitekim 1960'lı yıllar itibari ile Mısır'da MK'nın fikir adamlığı pozisyonun da bulunan Seyyid Kutup yönetimin ele geçirilmesi için şiddet kullanımını onaylayan bir düşünce anlayışına sahiptir. Aynı şekilde de bu dönemde Suriye'de bulunan MK yöneticilerinden Mervan Hadidi'de Seyyid Kutup'un bu düşüncelerinden etkilenecek Baas rejimine karşı Suriye genelinde bir mücadele başlatmak istemiştir. Mervan Hadidi'nin Suriye güvenlik güçlerince öldürülmesi ile özellikle Hama kentinde gösteriler düzenlenmiştir. Baas rejimi bu gösterileri şiddetli bir şekilde bastırmıştır. 1970 yılında Suriye Ordusu'nda önceleri komutan olan daha sonra Baas Partisi'nde önemli görevlere getirilen Suriye'de savunma bakanlığı yapan Hafız Esat kansız bir darbe ile iktidarı ele geçirerek bir yıl sonra 1971 yılında devlet başkanı olmuştur (Kimkimdir ,2014).

Suriye MK örgütü 1970'li yıllar itibari ile tepeden bir devrim ile yönetimi ele geçirerek tam manası ile Sünni İslami bir devlet kurma amacı içinde hareket etmişlerdir. Nitekim bu amaç için hızlı bir şekilde silahlanma çalışmalarında bulunulmuştur. Bu dönemde Suriye MK Örgütü tarafından askeri birliklere silahlı saldırılar düzenlenerek yönetimi karşı bir darbe girişimi amaçlanmıştır. Ancak özellikle 1980'li yıllar ile birlikte özellikle Hama'da askeri güçler tarafından büyük bir katliam yapılarak 30 bini aşkın insan öldürülmüştür. Bu kanlı hareket ile beraber

çok sayıda MK üyesi öldürülmüştür birçok MK üyesi de tutuklanmıştır (Gürpınar,2014:122). Hama katliamından önce Suriye Müslüman Kardeşler Örgütü'nün Hafız Esat yönetimine karşı yapmış olduğu silahlı olaylar yönetimi daha fazla baskı uygulamaya yöneltmiştir. Suriye MK üyeleri de rejimi değiştirmek maksadıyla olumsuz bir durum olarak şiddeti ve silahlanmayı bir araç olarak kullanmışlardır. Bu şiddet eylemlerinde temel hedef Nusayri kökenli askeri görevliler olmuştur.

Yapılan bu şiddet eylemleri gerekçe gösterilerek 1980 yılında çıkarılan bir yasa ile MK, Suriye'de yasadışı bir örgüt ilan edilerek üyeleri idam ile cezalandırılmıştır (Orhan,2013:131). Bu durumun Suriye MK açısından iki türlü sonucu olmuştur: birinci olarak Suriye'de faaliyet alanı bulamayan MK üyeleri yurtdışında farklı ülkelere yayılarak medya aracılığı ile Hafız Esat yönetimini eleştirmeye ve rejime karşı tutumlarını devam ettirmişlerdir. İkinci bir sonuç olarak ise yurtdışına giden MK üyelerinin birçoğu Suriye'ye yakın olması ve Sünni bir anlayış olması sebebi ile Ürdün'ü tercih etmişlerdir. Bu durum Ürdün'de MK'nın faaliyetlerinin artmasını ve etkili olmasını sağlamıştır (Baban,2006:104).

1945 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra iç karışıklıklar ile boğuşan Suriye günümüze kadar iç karışıklıkları çözebilmiş değil. Bunun en temel sebebi de Sünni olan çoğunluğun Nusayri olan azınlık tarafından yönetilmesidir. 2011 yılında Ortadoğu da etkin olan Arap baharı akımının Suriye ye sıçraması neticesinde nu ülkede en aktif muhalif grup olan MK Esat rejiminin karşısında yer almıştır. Suriye Müslüman Kardeşler eski genel sekreteri Ali Sadrettin Al-Bayanuni'nin ifade ettiği gibi Suriye de istenen şey yeni, uygar, demokratik, çok partili iktidar değişiminin yaşanabildiği, hukukun üstünlüğünün olduğu bir yapı inşa etmektir (Ayhan ve Ortun,2011:18).

2.4.2. Müslüman Kardeşler ve Filistin

Müslüman Kardeşler Örgütü'nün, Filistin'de ilk ortaya çıkışı Filistin'in İsrail'e karşı verdiği mücadele ile olmuştur. 1936 yılında MK üyeleri Filistin'e

destek amacı ile bu bölgeye gitmiş ve burada MK'nın ilk şubelerini kurmuştur. Şeyh Yasin aracılığı ile Gazze'de kurulan İslami merkezler MK ideolojisine sahip küçük çapta örgütlenmelerdir. Bu örgütlenmeler zamanla daha organize olarak bugünkü Hamas'ı ortaya çıkarmıştır. Kuruluş itibari ile MK ideolojisine sahip olan Hamas, zamanla silahlı şiddeti bir çözüm aracı olarak kullanması ile MK ideolojisinden nispeten de olsa uzaklaşmıştır. Ancak günümüzde hala geçerliliğini koruyan Hamas, kuruluş bildirgesinde MK'nın ideolojisine sahip olduğu vurgulanmaktadır.

1940'lı yıllarda görülmeye başlanan ilk organize örgütlenmeler özellikle 1948 yılında Arap-İsrail savaşında MK'nın özel olarak yetiştirdiği askerlerin Arap orduları içerisinde yer alması MK'nın Ortadoğu genelinde özellikle Filistin genelinde sempatanlarının artmasını sağlamıştır. Bu durum da MK'nın Filistin'de örgütlenmesini ve üye toplamasını kolaylaştırmıştır (Baban,2006:114). İlegal bir şekilde devam eden MK'nın Filistin'deki çalışmaları 2012 yılında Mısır'da MK'nın desteklediği Muhammed Mursi'nin cumhurbaşkanı olması ile legal bir nitelik kazanmıştır. Nitekim bu dönem de MK yönetimindeki Mısır, Hamas'ın etkin olduğu Gazze'de İsrail'in uyguladığı ambargoyu hafifletmek adına Hüsnü Mübarek döneminde kapalı olan Refah Sınır Kapısı'nı tekrar açmıştır. Filistin'de 2006 yılında yapılan seçimleri kazanan Hamas terörist grup sayıldığı için iktidarı meşruluk kazanmamış ve yalnızlığa itilmiştir. 2006 yılından 2012 yılına kadar en büyük destekçisi Türkiye olan, Hamas 2012 yılında Muhammed Mursi'nin Mısır Cumhurbaşkanı olması ile Mısır tarafından da destek görmeye başlamış ve bu destek Refah Sınır Kapısı'nın açılması ile artmıştır.

Temmuz 2013 yılında Mısır'da Muhammed Mursi'ye yönelik yapılan askeri darbe, Hamas açısından olumsuz bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Nitekim bu askeri darbe ile birlikte açık olan Refah Sınır Kapısı tekrar kapatılarak özellikle Gazze yeniden açık bir cezaevi özelliğine bürünmüştür.

2.4.3.Müslüman Kardeşler ve Ürdün

Ortadoğu'da etkin olan örgütler iki kısma ayırmak gerekirse birinci kısım

aşırı radikal örgütler diğeri de MK ideolojisine sahip ılımlı gruplardır. Bu tarz örgütlenmeler hemen hemen tüm Ortadoğu ülkelerinde mevcuttur.

MK Ürdün yapılanması ılımlı bir anlayışa sahip olan ve İslami hareket cephesi adlı siyasi kanadı ile Ürdün'de etkin bir konuma yükselmiştir.

1940'lı yıllarda Ürdün de faaliyetlere başlayan MK, Mısır'daki merkez MK Örgütü'nün bir şubesi niteliğindedir. 1946 yılında Kral Abdullah tarafından resmiliği tescil edilmiş ve Arap -İsrail savaşında binlerce üyesi ile Arap ordusuna destekte bulunmuştur. Ürdün, MK örgütü sosyal faaliyetlere ağırlık vererek merkezi hükümet için bir tehdit unsuru olmadığını göstermiş böylelikle Kral Abdullah tarafından desteklenmiştir. Kral Abdullah MK'yı hem rejime tehdit olmaması hem de sol yapılanmalara karşı olduğu için desteklemiştir. Yönetimsel desteği arkasına alan Ürdün, MK örgütü sosyal faaliyetlere geniş bir yelpazede dağılmıştır. Okullar, hastaneler, aşevleri, cami yapımı gibi birçok sosyal faaliyette öncü rol oynamıştır (Turan,2011:105).Ürdün, MK üyelerinin hem geliri yüksek bireylerden hem de geliri düşük bireylerden olması halkın her tabakasından destek almasını sağlayan önemli faktördür diğer bazı siyasi oluşumlar gibi sadece elit kesime hitap eder bir konumda değildir.

1960'lı yıllara kadar aktif anlamda bir siyasi hedefi olmayan MK 1960'lı yıllar ile birlikte siyasi arena da daha aktif olmayı ilke edinmiştir. 1960'lı yıllara kadar yaptığı sosyal faaliyetler ile halk nezdinde sempatiye sahip olan MK bu sempatiyi siyasi arena da etkin olmak için kullanmıştır. Aşırı gruplara yakın olmaması ve ılımlı bir siyasi anlayışa sahip olması MK'nın Ürdün'de devamlılığını sağlayan en temel sebeplerdir.

1967 Arap-İsrail savaşından sonra Ürdün'de siyasi partiler kapatılmasına rağmen MK'nın sosyal yönü ağır bastığı için yasaklanmamıştır bu durum ilerde seçimler yapıldığında diğer partilerin organize olmasını güçleştirecek ve bu durum MK'nın seçimden kuvvetli çıkmasına sebep olmuştur. Zamanla siyasi alanda etkinliğini arttıran MK, mevcut yönetimin dikkatini çekmiş ancak ılımlı yapısı baskı görmesini engellemiştir. MK'nın iktidar ile arasını bozan ilk gelişme MK ile Kral Hüseyin yönetiminin İran-İrak savaşında farklı saflarda yer almasıdır. Kral Hüseyin, Irak'ı desteklerken MK İslam Devrimi dolayısı ile sempati duyduğu İran'ın yanında

yer almıştır. Ayrıca monarşi yönetiminin İslami bir yapıda olmasını isteyen MK, rejim ile bu alanda da uyumsuzluk içindedir. Çok fazla tepkinin ve zıtlığın olmadığı bir ortam olduğu için kral yönetimi MK' ya baskı uygulamamıştır (Turan,2011:106).

Ürdün'de siyasi faaliyetleri önceleri bağımsız aday göstererek meclise girme şeklindeyken zamanla getirilen kısıtlamalar sebebi ile diğer Ortadoğu ülkelerinden yapılan yardımlardan mahrum kalmamak için İslami Hareket Cephesi (İHC) adlı siyasi bir kanat oluşturarak seçimlerde etkin olmaya çalışmaktadır. Partilerin yasaklarının kalkması ile alternatiflerin çoğaldığı Ürdün, siyasi hayatında MK'nın meclisteki gücü de azalmıştır. Kral rejiminin muhalif sesleri bastırmak için aldığı tedbirler siyasi aktörleri zor durumda bırakmıştır. Bu sebeptendir ki Ürdün MK 1997 ve 2010 seçimlerini boykot ederek tepkisini ortaya koymuştur.

Ortadoğu'da Arap Baharı olarak adlandırılan devrim hareketinin etkisi Ocak 2011 tarihinde Ürdün'de de hissedilmiştir. Mısır ve Tunus'taki ayaklanmalardan etkilenen halk seçim sisteminde değişiklik olması gösterilerde bulunulmuştur. Gösterilerin olduğu diğer ülkelere göre Ürdün'de yerel halk gösterilere etkin bir şekilde katılmamış daha çok Ürdün'de yaşayan Filistinli ve Mısırlı halk bu gösterilerde öncü olmuştur. Ürdün MK bu gösterilerde öncü olan gruplardan en etkilisidir (Telci,2013:63).

3. ARAP BAHARI VE MİSİR'DA MÜSLÜMAN KARDEŞLER İKTİDARINA GİDEN YOL

Siyasal ve sosyal bir birikimin patlama noktası olan Arap Baharı salt ekonomik veya siyasal sebepler ile açıklanamaz. Bu ve bunun gibi sebeplerin bir arada ve sürekli olması sebebi ile ortaya çıkmış sosyal bir hareketlenmedir.

Çalışmamızın bu bölümünde Arap Baharı'nı oluşturan sebepler ve ortaya çıkışı ile birlikte Mısır bağlamında Arap Baharı neticesinde iktidara gelen Müslüman Kardeşler Örgütü'nün iktidara gelene kadar yaptığı çalışmalar hakkında bilgi verilecektir.

3.1 Arap Baharı'nı Oluşturan Etmenler

Arap Baharı, somut olarak 2010 yılında Tunuslu üniversite mezunu işsiz Muhammed Buazizi'nin kendini yakarak bir nevi var olan düzeni eleştirmesi ile birçok Arap ülkesinde çıkan halk ayaklanmalarına verilen isimdir.

Arap ülkelerinde var olan sorunlara karşı bir patlama hareketi olan Arap Baharı bir anda ortaya çıkmış bir halk hareketi değildir. Aksine yılların vermiş olduğu ekonomik anlamda ezilmişliğin sosyal anlamda yok sayılmışlığın siyasal anlamda değer verilmeyişin bir yansımasıdır.

2014 yılı itibari ile Arap Baharı'nın etkin olduğu ülkeler de baktığımız da bu halk hareketi her ne kadar ivme kaybetmiş olsa da bu başkaldırı hiçbir zaman unutulmayacak ve bundan sonra yönetime gelecek her siyasi aktörün görmezden gelemeyeceği bir durum olarak kalacaktır.

Çalışmamızın bu aşamasında ise Arap Baharı'nın ortaya çıkmasının sebepleri tek tek ele alınarak inceleme yapılacak ve böylelikle bu hareketin belki de on yıldır var olan sorunlara karşılık geç kalınmış bir hareket olduğu ortaya çıkacaktır.

Sırası ile ekonomik siyasal ve toplumsal sebepler üzerine inceleme yapılarak Arap Baharı'na giden sürece genel bir bakış yapılacak daha sonra ki aşamada ise Müslüman Kardeşler'in bu ayaklanmalar zincirindeki etkinliği analiz edilecektir.

3.1.1. Ekonomik Sebepler

Başta Mısır olmak üzere Arap Baharı'nın etkin olduğu ülkelere baktığımız zaman işsizliğin,yoksulluğun,yolsuzluğun ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin net bir şekilde var olduğu görülmektedir. Yıllardır süregelen bu durum özellikle de eğitim seviyesi giderek yükselen genç nesil üzerinde bir kırılma noktası olmuştur. Kaldı ki Arap Baharı'nın etkin olduğu ülkeler de genç nüfus ön plandadır. Nitekim Arap Baharı'nı kendisini yakarak başlatan Muhammed Buazizi'de bilgisayar mühendisi olan işsiz bir gençtir (ustad,2014).

Arap ülkelerinde yıllardır görevde olan devlet adamlarının yolsuzluk ile ilgili etkili bir mücadele ortaya koyamamaları aksine kendi yakınlarının yolsuzluk yapmalarını görmezden gelmeleri ekonomik bozulmanın yol açtığı duygusal patlamanın sadece bir ayağıdır. Ayrıca zenginlerin daha da zengin olduğu buna karşılık fakirlerin giderek daha da fakirleştiği Arap ülkelerinde gelir dağılımında da ciddi anlamda bir adaletsizlik söz konusudur. Yer altı kaynakları açısından zengin olan BAE, Kuveyt, Suudi Arabistan gibi ülkeler de bile kişi başına gelir yüksek iken gelir dağılımında ciddi bir adaletsizlik söz konusudur. Kaldı ki Arap Baharı'nın etkin olduğu ülkeler de yer altı zenginliği de yok denecek durumdadır. Dolayısı ile gelir kaynakları çok çeşitli değildir. Var olan gelir kaynaklarında da siyasi aktörlerin etkili olması hem halkı fakirleştirmekte hem de psikolojik olarak çöküntüye uğratarak şiddet eğilimli yapmaktadır.

İşsizlik, yoksulluk, yolsuzluk, gelir dağılımında var olan adaletsizlik, 2010 yılında Tunuslu Muhammed Buazizi'nin kendini yakarak protesto etmesi ile geniş kitlelere yayılan halk hareketleri ile protesto edilmiştir. Arap ülkelerinin tarihlerinde olduğu en büyük halk ayaklanmalarından olan ve Arap Baharı olarak adlandırılan bu hareket, ekonomik sorunların ciddi bir sebep olarak ön plana çıkması ile birçok Arap ülkesinde halk menşeli bir devrimler zincirinin oluşmasına sebep olmuştur. Ekonomik sorunların ciddi bir sorun olduğunu ileri sürmemizdeki temel dayanak petrol zengini olan diğer Arap ülkelerinde de ciddi anlamda siyasal, sosyal sorunlar olmasına rağmen bu ülkeler de özellikle de Suudi Arabistan gibi ülkeler de halk ayaklanmaları küçük çapta olmuştur bunun önemli sebeplerinden biride Suudi Arabistan Kralı'nın bu ayaklanmalar başlar başlamaz kendi halkına ekonomik olarak yardım etmesidir (Aydın,2012).

3.1.2. Siyasal ve Sosyal Sebepler

Arap ülkelerinde ortaya çıkan mevcut iktidarlara karşı devrimin bir diğer önemli sebebi de bu ülkeler de var olan diktatör tarzı yönetim biçimleridir. Bu yönetim tarzında halk siyasi olarak dikkate alınmamakta göstermelik seçimler ile halk baskı altına alınarak iktidarlarını devam ettirme amaçlanmaktadır. Nitekim Arap Baharı'nın en şiddetli olduğu ülkeler (Tunus, Mısır, Yemen)'e bakıldığı zaman bu ülkedeki iktidarların on yıllardır yönetimde oldukları ve bu durumun halk içerisinde hoşnutsuzluklara yol açtığı görülmektedir. Ayrıca bu tür uzun süreli iktidarların korunması için halka yönelik baskı ve şiddet kaçınılmazdır. Bu durum özellikle eğitim seviyesi yükselen ve ebeveynlerinin aksine küreselleşen ve küreselleştikçe diğer ülkelerdeki gençler gibi haklar talep eden genç nüfus üzerinde tesirini gösterememiştir. Baskı ve şiddete rağmen genç bireyler taleplerinden vazgeçmemiş ve Arap ülkelerinde siyasal dönüşümün öncüleri olmuşlardır.

Baskı ve şiddet desteği ile uzun süren iktidarların yanı sıra bu ülkelerde siyasal çoğulculuğa da izin verilmemiştir nitekim muhalefetsiz dolayısı ile alternatifsiz bir şekilde ülkeyi göstermelik seçimler ile diktatör gibi yönetme arzusu içinde olmuşlardır. Siyasi hayata katılımın sınırlı olduğu bir yönetim tarzında halkın isteklerinden çok muktedirlerin istekleri ön planda olur. Bu durumda halk içerisinde huzursuzluk meydana getirmektedir. Ayrıca Ortadoğu Bölgesi üzerinde çıkarları olan büyük devletlerin de diktatör tarzı yönetimi desteklemesi bu bölgeye demokrasinin gelmesini geciktirmiştir. Küresel güçlü devletlerin bu yönetimleri desteklemesinin en temel sebebi de bu yönetim tarzı ile kontrol edilmesinin daha kolay olmasıdır (Akbaş,2012: 56).

Ortadoğu Bölgesi'nde söz sahibi olan İsrail, ABD, Rusya ve Çin gibi devletler çıkarlarının sarsılmaması için Arap Baharı'nın başlangıcında tarafsız bir tavır sergilemişlerdir. Ne zaman ki büyük çapta halk kitleleri bir araya geldi o zaman başta ABD olmak üzere diğer devletler demokrasinin bu ülkelere de yerleşmesi için diktatörlerin buna izin vermelerini gerektirecek düzenlemeleri yapmaları istenmiştir.

Ortadoğu Bölgesi'ne bakıldığı zaman bu bölgedeki ülkeler yıllarca sömürge ülkeleri tarafından yönetilmiş ya da yönlendirilmiştir. Bu şekilde yönetildikleri için demokratik kurumların oluşumu ve demokrasi anlayışının oluşumu engellenmiştir (Akbaş,2012:53). Demokrasi kültürünün yerleşmemesi eğitim seviyesi düşük olan halkı yönetime biat etmeyi gerekli kılmıştır. Ancak eğitim seviyesi yükselen ve

küreselleşen yeni nesil yönetime karşı bir halk devrimi yaparak demokratik çoğulculuğun olduğu bir yönetim tarzı için önemli bir adım atmışlardır. Tabii bu siyasi iktidarın değişimi sade gösteri düzenlemek ile olmamış aynı zaman da medya organları da etkin bir şekilde kullanılarak bu devrimin desteklenmesi için çalışmalar yapılmıştır. Özellikle sosyal paylaşım sitelerinin aktif olarak kullanılması ile farkındalık oluşturulmuş ve eylemlerin geniş halk kitlelerine yayılarak desteğin artırılması sağlanmıştır.

Tunus, Mısır, Yemen, Libya gibi Arap Baharı'nın en çok etkilediği ülkelerde diktatörlük rejimlerinin devrilmesi sağlanmıştır. Ancak bu ülkeler de demokrasi kültürünün yeni yeni oluşmasından dolayı yönetsel sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Özellikle Mısır'da halk devrini ile yönetime gelen MK'nın desteklediği cumhurbaşkanı olan Muhammed Mursi henüz iktidardaki ilk yılını doldurmuş iken toplumda kutuplaşmaya yol açtığı gerekçesi ile ve giderek bozulan ekonomik sorunlar gerekçe gösterilerek askeri bir darbe ile görevinden uzaklaştırılarak tutuklanmıştır. Mısır'da statükoyu korumaya yönelik yapılan bu askeri darbe yapılacak demokratik seçimler ile karşılığını bulacak ve en kısa zamanda yeniden halkın istediği bir yönetim iktidara gelecektir.

Sosyal nedenlerin başında ise bahse konu olan ülkeler de sınıflaşmanın artması olarak gösterilebilir. Nitekim iktidara yakın kesim hayat standardı yüksek olan bir yaşam sürerken diğer kesimler ciddi bir baskı ve yaşamsal olarak zor bir hayat sürmektedirler. Bu durum da halk içerisinde huzursuzluğun bir başka sebebidir.

3.2.Arap Baharı'nın Mısır Siyasetine Etkisi

Tarihsel olarak Arap Baharı'nın çıkışı 2001 yılında ABD'ye yapılan terör saldırısı ile ABD'nin özellikle Ortadoğu bölgesi için daha fazla demokrasi ile ılımlı hareketleri destekleme politikası bölge halkları tarafından olumlu bir şekilde karşılanmış ve bu politika da bölge ülkelerinin iktidarları tarafından yasal düzenlemeler yapılarak demokrasinin artırılması için çalışmalar yapılarak desteklenmiştir. Özellikle Mısır açısından düşünüldüğünde ABD'nin belki de bölgede en güçlü olduğu ülke olarak dikkati çekmektedir. ABD'nin bu ülke üzerinde etkisi de yüksek seviyededir. Hem Mısır'ın Ortadoğu'da etkili bir ülke olması hem de ABD'nin yaptırım gücünün kuvvetli olması sebebi ile ABD yeni bir Ortadoğu

politikasının başlangıcını Mısır'da vermiştir (Canbegi,2013:152). ABD Başkanı Bush'un, Mısır'ı ziyaretinde dile getirdiği bu dönüşüm hareketi belki de Ortadoğu'da bulunan halklar üzerinde büyük bir tesir göstererek günümüzde etkisi devam eden Arap Baharı'na yol açmıştır. Arap Baharı'na yol açan etmenleri analiz ettiğimizde dile getirdiğimiz gibi sebepleri sadece siyasi olarak açıklamak halk hareketini eksik yorumlamaya yol açmıştır.

Arap Baharı başka bir deyişle Ortadoğu halklarının demokrasi hareketi hem nüfus hem de etkinliği açısından güçlü bir devlet olan Mısır bağlamında analiz edecek olursak Mısır'da Mübarek döneminin 2000'li yıllarını incelemek ve bu zaman diliminde Mısır siyasi ve toplumsal hayatını iyi irdelemek gerekir.

1981 yılında ilke kez devlet başkanı olan Hüsnü Mübarek bu yıldan sonra yapılan seçimlerin hepsine tek aday olarak katılmış ve düşük katılım ile yüksek oy oranını sağlayarak seçimleri kazanmıştır. Hüsnü Mübarek ile birlikte yönetimde tek adamlık devri başlayan Mısır'da siyasi yönetemezlik ekonomik bozulma ve toplumsal değişim Mısır halkını patlamaya hazır bir bomba konumuna getirmiştir. 2000'li yıllar ile beraber yükselen muhalif ses beraberinde yönetimde özellikle devlet başkanlığı seçimi de bazı değişikliklerin meydana gelmesini sağlamıştır. Devlet başkanlığı seçimlerinde muhalefetin de aday gösterebilmesi 2000'li yıllarda başlayan muhalif tepkilerin bir kazanımı olarak göze çarpmaktadır (Canbegi,2013:156). Elde edilen bu hak muhalefet tarafından daha fazla gösteri ve muhalif tepki beraberinde yeni haklar getirecek olarak algılandı. Bu algı muhalefetin organize bir hareket halini almasını sağlamıştır. Özellikle 2005 devlet başkanlığı seçimlerinde yeniden aday olacağını ilan eden Hüsnü Mübarek bu hareketi ile muhalif grupların daha fazla tepkisini çekmiştir.

Kifaye/ Yeter adlı bir hareket oluşturan muhalefet önceleri dış politika da İsrail ve Irak işgali dolayısı ile ABD'ye tepki amaçlı başlayan tepkilerini iç politika ya yönlendirerek Hüsnü Mübarek yönetimine yönelik gösteriler ile devam ettirmişlerdir. Hareketin bu derece kuvvetli olmasını sağlayan en temel olgu bir şemsiye günümüz moda deyimini ile bir çatı özelliği barındırmasıdır. Bu çatı içerisinde din, dil, ırk, cinsiyet ve siyasi düşünce ayrımı olmaksızın her kesimden insan yer almaktaydı. Bu özellik muhalif gösterilerin gücünü ve sürekliliğini sağlayan en temel özelliktir. Yapılan gösteriler ve özellikle ABD'nin baskısı ile mübarek devlet

başkanlığı seçimlerin de birden çok adayın çıkmasını sağlayan yasal değişiklikleri yerine getirmek zorunda kalır. Bu sebeptendir ki 2005 devlet başkanlığı seçimlerinde Hüsnü Mübarek ile birlikte en güçlü aday Kifaye Hareketi'nin desteğini alan Eyman Nur ve diğer birkaç muhalif aday ortaya çıkmıştır. Kifaye Hareketi seçimlerden önce aday gösterip göstermemek hususunda ikiye ayrılmışlardır. Bu durumda hareketin seçimlerde gerekli etkiyi gösterememesine sebep olmuştur. Netice de yapılan seçimler de Hüsnü Mübarek oyların % 88,7'sini alarak yeniden seçilmiştir (Ayhan ve Algan,2011:6).

Seçimlerden sonra etkisini yitiren Kifaye Hareketi içerisinde bölünmeler meydana gelmiştir. Ayrılanlar Ghad (Yarın) Partisi'ni kurmuşlardır. İktidarını perçinleyen Mübarek yeniden seçildikten sonra kendisine muhalif olan en önemli siyasi figür olan Eyman Nur'u çeşitli sebepler öne sürerek tutuklatmıştır. Bu tutuklamaya karşı gösterilerde bulunan Mısır halkı Eyman Nur'un serbest bırakılmasını sağlayamaz. Hüsnü Mübarek daha önceki dönemlerde yaptığı gibi kendisine karşı oluşan muhalif tepkileri tutuklanmalar ile sindirmek istemişse de halk buna karşı koymuştur. Kifaye Hareketi gibi bir oluşum olan 6 Nisan Hareketi halkın bu karşı duruşunun bir aracı olmuştur. Kifaye Hareketine benzer bir oluşum gösteren 6 Nisan hareketi her kesimden Mısırlıyı içinde barındırmış ve söylemlerinde İslami ifadelerle vurgu yapmaktan kaçınmıştır. 6 Nisan Hareketi vurguladığı düşüncelerle Kifaye Hareketi'nin bir devamı niteliğinde olmuştur. Aynı düşünceler ile hareket eden bu oluşumlar savunulan düşüncelerin ve isteklerin elde edilmesini kolaylaştırıcı bir etken olmuşlardır. 6 Nisan Hareketi, Mısır'ı Arap Baharı sürecine koyan önemli bir harekettir. Esasında yıllardır devam eden ekonomik, toplumsal, siyasal bozukluklar halkın tepki vermemesi ve çıkar sahibi ülkelerin bu bozukluklara duyarsız kalması herhangi bir tepki oluşmasına engel olmuştur.

Kifaye Hareketi, 6 Nisan Hareketi gibi sosyal oluşumların bu sorunların dile getirilmesine öncülük etmesi ile cesaret bulan halk taleplerini dile getirmekten çekinmemiş ve taleplerinin yerine getirilmesi için mücadeleye devam edeceklerini söylemişlerdir. Hem Kifaye Hareketi'nin hem de 6 Nisan Hareketi'nin incelemesi yapıldığında bu iki hareketin en büyük destekleyicisi konumunda bulunan MK, organizasyon görevini üstlenerek kurumsal olarak değil tabansal olarak ön plana

çıkıştır. MK üyeleri ve sempatzanları yapılan gösterilerde en ön sıralarda bulunmuş ve iktidara karşı direnci sağlayan en önemli unsur olmuşlardır.

MK'nın isimsel olarak geri planda olmasının birkaç nedeni olabilir. Birincisi, MK batı ülkeleri tarafından geçmişı itibari ile İslamcı bir hareket olarak algılanmakta ve acaba aşırılığa yönelik olur mu düşüncesi hâkim olduğu için MK önderliğinde yapılacak muhtemele gösteriler desteklenmeyebilir. Nitekim daha önce Hüsnü Mübarek yönetiminin, MK'ya yönelik sert tepkilerine MK'nın İslami bir hareket olmasından dolayı tepki gösterilmemiştir. Bu sebepten dolayı, MK halk hareketinin sonuç vermesi için bir Müslüman Kardeşler ayaklanması, başkaldırması yerine halkın her kesiminin destek verdiği bir hareketin içinde yer alarak olumlu neticelere ulaşma düşüncesi içerisinde olmuştur. Diğer bir sebepte eğer MK ön plana çıkacak olsa tepki gösterileri Mısır geneline yayılmayabilir Kıptiler, liberaller ve sol kesim MK'ya destek göstermeyebilirdi. Bu sebepler MK'nın geri planda durmasına sebep vermiştir. Ama netice itibari ile bakıldığında MK bu halk ayaklanmasının temel direklerindedir.

Arap Baharı olarak adlandırılan bu halk ayaklanmalarının ilk başlangıç yeri Tunus olmuştur. Tunus'tan yayılan bu dalga hemen hemen tüm Ortadoğu'yu etkisi altına almış ve bu yayılan yerlerinden biri de Mısır olmuştur. Mısır'da özellikle 2011 yılının başlangıcı ile beraber giderek artan halk tepkisi neticelerini vermeye başlamış 25 Ocak'ta Tahrir Meydanı'nda geniş katılımlı gösterilere başlayan Mısır halkı tepkilerinin bir sonucu olarak Hüsnü Mübarek yapılacak devlet başkanlığı seçimlerinde aday olmayacağını ilan eder. Ancak, Hüsnü Mübarek'in bu açıklamaları ile ümitlenmeyen halk tepki gösterilerinin devam etmesine karar verir. Tekrar başkan adayı olmayacağını ilan ettiği 1 Şubat'tan 10 gün sonra yani 11 Şubat 2011 de görevi orduya devrettiğini ilan eden Hüsnü Mübarek devlet başkanlığından istifa etmiştir (Kök ve Tekerek,2012:61). Hüsnü Mübarek'in istifa etmesi ile boşalan devlet başkanlığı için yapılacak seçimlerde belirleyici etken MK'nın tavrı olacaktır.

3.3. Müslüman Kardeşler İktidarı ve Bu İktidarın Çöküşünü

Hazırlayan 3 Temmuz Askeri Darbesi

Hüsni Mübarek'in istifa etmesi ile boşalan devlet başkanlığı seçimleri öncesinde Mısır'da en etkili sosyal ve siyasi hareket hiç şüphesiz Müslüman Kardeşler Hareketi olarak göze çarpmaktadır. Köklü bir örgüt olması dolayısı ile Mısır halkının tamamına yakınına nüfuz edebilmesi MK'yı öne çıkaran etmenlerdendir.

Yıllarca iktidara gelmek için mücadele eden MK için en önemli fırsat sosyal bir hareket olan Arap baharının Mısır'da etkili olması ile ortaya çıkmıştır. Zamanla gösterilerde ki etkinliği artan MK, Mısır toplumu tarafından da Mübarek sonrası dönem için alternatif olarak görülmeye başlanmıştır. Ancak MK'nın geçmişten beri siyasi yasaklı olması MK'nın aktif olarak siyasi faaliyetler içerisinde bulunmasını engellemiştir. Bu olumsuz durumu aşmak için MK üyelerinden Muhammed Mursi ve Saad el Katatni önderliğinde Hürriyet ve Adalet Partisi'ni kurmuşlardır. Hürriyet ve Adalet Partisi'nin kurulması ile beraber siyasi olarak faaliyetlerde bulunan MK daha önceleri İslami mesajlar vermesine rağmen yeni dönemde demokrasi endeksli mesajlar ile Mısır halkının karşısına çıkmıştır. Bu düşünce değişikliği MK'nın etki alanının genişlemesine ve dolayısı ile yapılacak bir seçimde yüksek oranda oy almasının yolunu açan bir etmen olacaktır. Nitekim 28 Kasım 2011'de yapılan yerel seçimlerin 1 Ocak 2012'de açıklanan sonuçlarına göre MK'nın siyasi kanadı olan Hürriyet ve Adalet Partisi %47 oy oranını yakalayarak seçimlerden birinci parti olarak çıkmıştır.

Genel seçimlerden istediğini elde eden MK'nın bir diğer hedefi ise Mübarek'in istifa etmesi ile boşalan devlet başkanlığı seçimleridir. Önceleri aday çıkarmadan güçlü, Mısır geneli tarafından kabul görececek bir aday olan Muhammed el Baradei'yi destekleme kararı alan MK, ilerleyen dönemde Baradei'nin Mübarek dönemi politikaların devam ettiğini ismin değişmesinin bir önem arz etmediğini ileri sürerek adaylıktan çekilmesi ile politika değişikliğine giderek Muhammed Mursi'yi aday göstererek destekleme kararı alır. Birden fazla aday arasında en güçlü iki aday olarak öne çıkan Muhammed Mursi ve Ahmet Şefik oyların büyük bir kısmını alarak ikinci tur seçimlerine kalkmaya hak kazanmışlardır. Ancak Ahmet Şefik'in, Hüsni Mübarek tarafından atanan son başbakan olması dolayısı ile Muhammed Mursi daha

avantajlı konuma geçmiştir (Aydın,2014:49). Nitekim Ahmet Şefik halk nezdinde Mübarek yanlısı bir tutum izleyebilir bir algıya sahiptir.

Yapılan devlet başkanlık seçimlerinde esasında halk nezdinde katılım düşük olmuştur. İlk tur seçimlerinde %46 olan katılım ikinci tur seçimlerde %50'nin üzerine çıkmıştır. Bu düşük katılımın temel sebebi Mısır halkının demokrasi inancının düşük oranda olmasıdır. Nitekim tam bağımsızlığını sağladığından beri yapılan devlet başkanlığı seçimlerinde dikta rejimine uygun isimler iktidara gelmekte ve bu iktidar süreleri de uzun zaman sürmektedir. Demokratik gibi görünen seçimler tek adaylı olmakta ve halk tek kişiyi seçmek zorunda bırakılmaktaydı. Bu sebepledir ki, belki de Mısır tarihi boyunca yapılan en demokratik seçimlerden olan 2011 devlet başkanlığı seçimlerine katılım düşük olmuştur. Netice de yapılan seçimlerde kullanılan oyların % 51,7'sini alan Muhammed Mursi, Mübarek sonrası dönem için devlet başkanlığına gelen isim olmuştur (Yaşar,2012:72). Bu aynı zamanda 1928 yılında kurulan ve amacı Mısır'da iktidar olmak ve Mısır devletini yönetmek olan Müslüman Kardeşler Örgütü'nün de iktidarı anlamına gelmektedir (ntvmsnbc,2012). Her ne kadar Müslüman Kardeşler'in desteklediği aday olan Mursi birinci olarak seçimlerden galip çıkmışsa da halkın büyük bir çoğunluğu Müslüman kardeşlere muhalif bir anlayışa sahiptir. Nitekim bu dönemde özellikle Kıptilerin ve sosyalistlerin MK iktidarına bakışı negatiftir. Bu anlayışa göre MK'nın bu kadar yüksek oy almasının sebebi halkın Mübarek dönemine olan tepkisini göstermekten kaynaklanmaktadır (Foça,2013).

Muhammed Mursi iktidara geldiğinde Mısır hem ekonomik hem de siyasal anlamda en alt konumdaydı. Gösteri hareketlerinin olması ekonominin en önemli ayağı olan turizm gelirlerini önemli ölçüde azaltmıştır. Bu durumda Mısır'da ekonominin daha da bozulmasına yol açmıştır. Halk Muhammed Mursi iktidara geldiğinde hem ekonomik yapının düzelmesi hem de sosyal yapının düzene konulmasını arzu etmiştir. Yapılan faaliyetlere bakıldığında Muhammed Mursi'nin ilk hedefi Mısır'da hâkim olan mübarek etkisini ortadan kaldıracak hamleler olmuştur. Nitekim ekonomik çalışmalardan evvel yapılacak yeni bir anayasa ile demokrasi tam olarak sağlanacak ve ordunun hem hükümet hem de yargı organları üzerindeki etkisi ortadan kaldırılarak sağlıklı kararlar alınması sağlanmak istenmiştir.

Nitekim kurulan anayasa değişiklik komisyonu İslami kararlarda almakla beraber sivil bir anayasa yapmanın amacı içerisinde olmuşlardır. Dikta rejimini önlemek adına en fazla iki dönem seçilme şartını anayasa koyan yasal düzenlemeler yapılmıştır. Nihai şekli verilen anayasa taslağı halkoyuna sunulurak %63,8 oranında oy ile yasallaşmıştır. Bu gelişme Muhammed Mursi'nin iktidardaki ilk zaferi olarak adlandırılabilir. Yeni anayasa ile daha da güçlenen Muhammed Mursi iktidarı Mursi'nin devlet kadrolarına yaptığı halk nezdinde tepki çekecek şahıslar ile sarsılmıştır. Nitekim Mursi'nin hükümeti kurmak ile görevlendirdiğı başbakan Mısır halkına göre yeterli bir isim değildi ve halk buna tepki göstererek Mursi'nin geri adım atmasını istemişlerdir. Mursi iktidarını sarsan diğeri bir gelişme ise Muhammed Mursi'nin yeni anayasa ile kazandığı gücü perçinlemek için yeni bir düzenleme yapmak istemesidir. Bu düzenlemeye göre Mübarek dâhil eski devlet görevlilerinin yeniden yargılanmasını, devlet başkanının kararlarının anayasa hükmünde olmasını, yargı organlarının yürütme organı üzerindeki etkisinin kaldırılmasını, Arap Baharı ile elde edilen devrimin korunma yetkisinin devlet başkanı yetkisinde olmasını içeren bu yeni düzenleme halk tarafından Muhammed Mursi'nin yeni bir Mübarek gibi görünmesine yol açmıştır. Buna tepki gösteren halk düzenlemenin geri çekilmesini ister. Nitekim Muhammed Mursi tepkilere dayanamayarak düzenlemeyi geri çeker (Tandoğan,2013:84).

Esasında Muhammed Mursi veya başka bir isim Mısır halkının iktidarda olan isimden istediğı halkın ölümlere, ezilmelere rağmen kazandığı devrimi şahıslatırmaması halkın korumasına bırakmasıdır. Çünkü Muhammed Mursi gibi iktidara gelen diğeri devlet başkanları halka rağmen iktidarlarını sürdürme eğiliminde olmuşlardır. Bu durumda halkın taleplerini göz ardı etmeyi ve halkı ezerek susturmayı beraberinde getirmiştir. Muhammed Mursi'nin geçmiş devlet başkanlarından farkı halk devrimi ile gelmesi ordunun yaptığı devrim ile değil. Bu sebeptendir ki halkın Muhammed Mursi'den talepleri de farklılık göstermektedir. Muhammed Mursi'nin kısa iktidarı boyunca tepki almasının bir diğeri sebebi de devrimi kendisine ve mensubu olduğu Müslüman Kardeşler Örgütü'ne mal etmesi. Çünkü Mısır'da halkın demokrasi yürüyüşü başladığı zaman sadece İslami kesim değil bunu yanında liberal kesim, sol kesim de ciddi mana da destek vermiş devrimin gerçekleşmesi için mücadele etmişlerdir. Devrime katkıda bulunan bu gruplar doğal olarak devrimden sonra dışlanmayı ve sadece Müslüman Kardeşler Örgütü'nü ön

plana çıkartılmasını kabul etmemişlerdir. Bu kabul etmeyiş Muhammed Mursi iktidarına karşı gösterilerin yapılmasını da beraberinde getirmiştir. Mübarek'e yapılan tepkiler kadar şiddetli olmasa da Mursi'ye karşı yapılan gösterilerde azımsanmayacak ölçüdedir. Her iktidar da ki gücün yaptığı gibi Muhammed Mursi'de bu tür tepki gösteren grupları dış mihraklı olmakla suçlamış sorunu hafife alarak halkın taleplerini küçümsemiştir. Belki de kendisi için sonun başlangıcı olacak olayların artmasına sebep olmuştur.

Sosyal olarak halk Mübarek döneminde de gösteri halinde idi. Halkın oyu ile iktidara gelen Muhammed Mursi döneminde de gösteri hali devam etmekteydi. Bu alanda farklılık olmamıştır farklılık olmayan sadece sosyal gelişmeler değil ekonomik anlamda da Mısır ekonomisi olumsuz gidişini sürdürmüştür. Ekonomiye çare bulması istenen Muhammed Mursi bu alanda da başarılı politikalar üretememiş ve ekonomik bozulmayı durduramamıştır. Bu ekonomik anlamda ki olumsuz tablo halk tepkilerinin artmasına yol açmıştır. İktidara geldiği dönem itibari ile Mısır'da ki devrimi destekleyen ülkeler tarafından verilen ya da verilmesi vaat edilen hibe destekleri ile iktidarı korumaya çalışan ve somut ekonomik politikalar geliştirmeyen Muhammed Mursi ve kurulmasına destek verdiği bakanlar kurulu sosyal tepkilerin hedefine maruz kalmışlardır. (Yenimesaj,2013).

Siyasi olarak istediğini elde eden Müslüman Kardeşler ve Muhammed Mursi, Mısır devlet kadrosunda Mübarek döneminin izlerini silmek amacı ile harekete geçmişlerdir. Bu sebeptendir ki Mursi, politika gereği savunma bakanlığına getirdiği Tantavi'yi görevinden alarak emekli olmasını ister. Bu hareket ile göreve getirirken halktan gördüğü tepkiyi hafifleten Mursi Genelkurmay Başkanı Sami Annan'ı da Tantavi gibi emekliliğe sevk eder. Bu gibi hareketler ile kendi kadrosunu oluşturma gayretinde olan Muhammed Mursi özellikle MK'nın giderek güç kazanmasını sağlamıştır. MK'nın güç kazanması ülkede ki diğer muhalif grupları ve bu grupların taraftarlarını kışkırtarak tepki göstermesine yol açmıştır. Tüm grupların katılımı ile sağlanan devrim an itibari ile sadece MK'nın önünü açmıştır.

Muhammed Mursi iktidarı için siyasi anlamda olumlu ekonomik ve sosyal anlamda olumsuz geçen 2012 yılı belirsizlik ile sonlanmıştır. 2013 yılında ise Muhammed Mursi ve MK için tam bir hayal kırıklığı yılı olacak yıllardır iktidar için mücadele eden ve bunu elde eden MK iktidarı son bulacaktır. 2013 yılı Muhammed

Mursi için halk tepkilerinin arttığı bir yıl olmuştur. Nitekim yapılan politikalara tepki gösteren halk meydanlara inerek yönetimi protesto etmiştir. Ekonomik bozulmanın giderek artması Mısır'ın dış borcunu arttırmıştır. Bununla beraber sosyal kargaşa ülkeye yatırımın gelmesini engellemiş yatırımın olmaması da istihdamı etkileyerek işsizliği had safhaya çıkarmıştır. Zira Muhammed Mursi'ye tepki için toplanan halkın en sıkıntılı olduğu konu işsizlik olarak göze çarpmaktadır. Nitekim Müslüman Kardeşler iktidara geldiği zaman bu iktidarı zorlayacak en önemli faktörün iktisadi durumun olacağı aşikâr bir durumdu. Halkın uzun süren gösterilerden sonra nispeten demokratik sürece girmesi sonrasında odak noktası ekonomik durum olmuştur. Bu durum Müslüman Kardeşler iktidarına halkın tepki göstermesinin en önemli sebeplerinden biri olarak göze çarpmaktadır (Cemal,2012).

Tepki için meydanlara toplanan halka karşı güvenlik güçlerinin orantısız yaklaşımı sebebi ile onlarca Mısırlı yaşamını yitirmiş ve onlarca göstericide yaralanmıştır. Bu dönem itibari ile oluşan tablo Hüsnü Mübarek dönemini aratmaz görünümündedir. Halk tepkilerine karşılık şiddetle karşılık verilmesi daha fazla demokrasi iddiası ile ön plana çıkan Muhammed Mursi ve MK'yı zor durumda bırakmış bu durum Muhammed Mursi üzerinde batılı devletler tarafından baskı uygulanmasına sebep vermiştir. Hüsnü Mübarek dönemi ile başlayan ve Hüsnü Mübarek döneminin bitmesi ile yaklaşık 30 yıl süren olağan üstü hal Muhammed Mursi iktidarı ile kaldırılmış ancak bu durum çok uzun sürmemiştir nitekim Muhammed Mursi'ye yönelik gösterilerin artması ile Mısır'da bazı şehirlerde olağanüstü hal durumuna geçilmiştir. Ülkede giderek oluşan belirsizlik ortamına rağmen Müslüman Kardeşler Örgütü için kazanımlar devam etmektedir. Nitekim Cemal Abdunasır döneminden beri illegal bir yapı olan MK, Mursi dönemi ile beraber yasal bir statüye kavuşarak dernek statüsünü kazanır. Bu durum MK'nın siyasi olarak daha fazla güçlenmesine olanak sağlamıştır. 2013 Ocak ve Şubat ayı Mursi iktidarı ve MK için belirsizliğin had safhaya çıktığı aylar olmuştur. 2013 Mart ayına gelindiğinde ise devrim ile kazanılan başarıların etkisinin nispeten zayıfladığı bir ay olmuştur. Nitekim Hüsnü Mübarek'e verilen 25 yıllık hapis cezası anayasa mahkemesi tarafından bozularak yeniden yargılamanın olması gerekliliğine karar vermiştir. Giderek belirsiz bir hal alan Mısır siyasi, ekonomik ve sosyal durumu gerilimin artmasına sebep olmuştur. Bu gerilim genel olarak Mursi taraftarları ve karşıtları arasında olurken 2013 Mart ayı ile beraber Kıptiler ve Müslümanlar arasında

çatışmalar ortaya çıkmıştır. Bu yeni durum özellikle MK'yı sıkıntıya sokan bir gelişme olmuştur. Nitekim MK, İslami söylemlerini bırakıp yeni dönem ile beraber demokrasiye odaklanmıştır. Ayrıca Muhammed Mursi de iktidara geldiği zaman Kıptilerin ve diğer farklılıkların zenginlik olduğunu ifade eden söylemlerde bulunmuştur (Euronews,2012).

İktidara geldiği 2012 yılından beri siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlar ile uğraşan ve bu sorunlara bir çözüm bulamayan hatta bu çözümü sağlayacak bir strateji belirleyemeyen Mursi, Mısır halkı içerisinde tam bir hayal kırıklığı oluşmasına sebebiyet vermiştir. Mursi ile beraber MK'da Mısır halkı içerisinde eski saygınlığını yitirmiş ve sorgulanır bir hal almıştır. Esasında MK ve Mursi bu kadar gücü ya beklemiyorlardı ya da bu güce hazırlıksız yakalanmışlardır. Çünkü Mursi'nin politikalarına bakıldığı zaman bu hazırlıksız yakalanma durumu dikkati çekmektedir. Nitekim ekonomik ve siyasal alanda yapılmak istenen değişiklikler ya halkın tepkisi ile karşılanmış ya da yapılamamıştır. Her iki durumda da halkın gözünde negatif bir algı oluşmasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca MK'nın yönetimi diğer siyasi gruplar ile paylaşmaması ve kadın haklarını önemsememesi de MK iktidarını sarsan faktörler arasında önemli bir yere sahiptir (Dönmez, 2014).

Mısır'da baş gösteren Arap Baharı ile birlikte devrilmez denilen 30 yıllık Mübarek döneminin kısa zamanda son bulması ile yapılan seçimlerde siyasi kanadı olan hürriyet ve adalet partisi ile iktidara gelen Müslüman Kardeşler Örgütü daha sonra yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerine Hürriyet ve Adalet Partisi lideri olan Muhammed Mursi'yi aday göstermiş ve yapılan seçimlerde Muhammed Mursi birinci aday olarak seçimleri kazanarak Mübarek'ten sonra devlet başkanlığı koltuğuna oturmuştur. Hem meclisteki sayısal çoğunluk hem de devlet başkanının MK kökenli olması MK'yı siyasi anlamda Mısır gündeminin zirvesine taşımıştır. Ancak ekonomik bozulma siyasi kargaşa, sosyal tepkiler ve muhalefete karşı dayanılmaz bir tutum içerisinde olma gibi sebeplerden dolayı zirveden keskin bir şekilde düşüş haline geçmiştir. Muhammed Mursi'nin iktidar döneminde MK ve Mursi kendilerinden beklenen adımları bir türlü atamamış ve halk nezdinde itibar kaybına uğramışlardır. Beklide bu itibar kaybına yol açan temel etken Muhammed Mursi'nin ve MK'nın farklı yerlerde farklı söylemlerde bulunmasıdır. Cumhurbaşkanlığı seçimini kazandığında askeri ve sivil bürokrasiye selam söyleyen

ancak halkın karşısında askeri kurumlara karşı cumhurbaşkanlığı makamının gereklerini yerine getireceğini söyleyen Mursi asker düzeyinde olumsuz bir yargıya yol açmıştır (Koldaş,2012). Nitekim 3 Temmuz 2013 tarihinde ordunun ulusal düzeni sağlamak ve ulusal uzlaşmayı temin etmek gibi sebepler ileri sürerek seçimle iş başına gelen Muhammed Mursi yönetimine karşı darbede bulunması ile MK'nın zirveden düşmesine sebebiyet vermiştir (Miş ve Telci,2013:24). Savunma bakanı olan Abdulfettah es Sisi önderliğinde Müslüman Kardeşler Örgütü'nün ülkeyi kendi çıkarları için yönettiğini ileri süren ordu, Mısır tarihinde alışlagelmiş bir durumu yeniden gözler önüne sermiştir. Bu durum demokrasi kavramına yeniden alışmaya çalışan Mısır halkını olumsuz etkilemiştir. Mısır'ın hem siyasal anlamda hem de toplumsal anlamda demokrasi yolculuğunu sekteye uğratan bir faktör olarak göze çarpmaktadır. 3 Temmuz 2013'te yapılan bu askeri darbe ile halkı kışkırtmak ve ölüme sebebiyet vermek suçlaması ile seçilmiş devlet başkanı olan Muhammed Mursi tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir (Pressmedya,2013).

Esasında bu tutuklanma hem MK hem de Muhammed Mursi'ye vurulmuş bir darbe olmakla beraber Mısır halkının Arap Baharı ile elde ettiği halkın siyasi yönetime daha fazla katılımı, seçimlerde birden fazla adayın olması ile tek adamlık döneminin sona ermesi gibi kazanımlara da vurulmuş bir darbe olarak gözükmektedir. Esasında bu darbenin yapılacağı hissedilmiş ancak bu çok önemsenmeyerek göz ardı edilmiştir. Kimi çevrelere göre bu göz ardı etmeye en büyük sebeplerden biri de Mursi'nin Türk politikacılar tarafından yanlış yönlendirilmesi ve bu sebeple Mursi'nin askeri darbenin olmayacağına kanaat getirmesidir (Bulaç, 2014). Ayrıca halk ordunun yapmış olduğu bu darbeye sert tepkide bulunmamıştır. Çünkü darbe öncesinde ülke fazlası ile farklılaşmaya başlamıştı. Nitekim ordunun müdahalesinden önce Müslüman Kardeşler Örgütü haricinde ki gruplar ve siyasi muhalifler Muhammed Mursi'ye yönelik tepki gösterisinde bulunmaktaydılar. Zaten ordunun da müdahale ederken öne sürdüğü nedenlerden biri de halkın kendilerini göreve çağırdığını hissetmeleri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu hissi orduya veren de halkın gösterilerde bulunmasıdır. Ancak burada halkın tepkisini yanlış ya da kendi anladığı şekilde yorumlama var. Çünkü bu askeri darbeden önce çok değil bir sene önce aynı Mısır halkı demokrasi için mücadele vermiş ve belli kazanımlar elde etmiştir. Kaldı ki halkın Mursi'ye karşı tepkisi de orduyu göreve çağırmak değil daha fazla demokrasi için yapılmıştır. Mursi

karşıtı olsun veya Mursi taraftarları olsun her iki kesimin de birleştikleri ortak nokta darbenin demokrasiyi sekteye uğrattığıdır.

Halkın darbeye tepkisini arttırmak için MK ve yandaşları tarafından laik düzeni sağlamak için yapıldığı ileri sürülen darbeyi halk nezdinde İslam karşıtı bir şekilde gösterme çabası Abdulfettah es-Sisi'nin İslami yaşayış ile ilgili olumlu açıklamaları bu propagandanın başarısız olmasına yol açmıştır (İnce,2013). Askeri darbeye yönelik yapılan tepkiler de sadece Müslüman Kardeşler Örgütü'nün mensubu olanlar ön plana çıkmış halkın diğer kesimleri bu tepkilerde aktif olarak bulunmamışlardır. Bunun yegâne sebebi MK haricinde Mısır siyasi ve sosyal gruplarının çoğunluğunun Mursi yönetiminden memnun olmamasıdır (Meltemhaber,2013). Ayrıca Mısır iç siyasetinde farklı gruplardan ve özellikle de el -Ezher imamlarının askeri müdahaleyi darbe olarak değil ülkeyi kargaşa ortamından kurtarma adımı olarak nitelendirmeleri de bu askeri müdahaleye meşruiyet özelliğini kazandırmıştır (Gürsel,2013).

3 Temmuz 2013 askeri darbesinin baş aktörü olan Abdulfettah es Sisi bu darbeye yönelik tepkilerde bulunan MK üyelerine şiddet ile karşılık vermiştir. Nitekim yapılan gösterilerde onlarca MK üyesi yaşamını yitirmiştir. Ayrıca yüzlerce MK üyesi de gözaltına alınarak tutuklanmışlardır. Darbe ile indirilen Muhammed Mursi'nin yerine Adil Mansur'u geçici olarak devlet başkanlığına getiren darbe komisyonu geçici devlet başkanı aracılığı ile ülkeyi yönetmişlerdir. Yapılan darbeye her seferinde demokrasi taraftarı olduklarını söyleyen batılı ülkelerin tepki göstermemiş olması manidardır. Nitekim batı ülkelerinin yapmış olduğu açıklamalarda darbe yönetimini tanımamazlık değil bir an önce yeni seçimlerin yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu durum da Batı'nın darbeyi dolaylı da olsa onayladığı anlamı çıkmaktadır (Politikaakademisi,2013).

Daha önce Mısır'da demokrasi taleplerini desteklediğini açıklayan ABD'de darbe ile ilgili herhangi olumsuz bir açıklama da bulunmamış demokratik seçimlerin bir an önce yapılmasını arzuladığını bildiren açıklama da bulunmak ile yetinmiştir. Yine Mursi iktidara geldiğinde ilk ziyaret ettiği ülke olan Suudi Arabistan darbeyi memnuniyet ile karşılamış ve darbe yönetimine maddi destekte bulunacağını bildirmiştir. Bununla da yetinmeyen Suudi yönetimi Müslüman Kardeşler Örgütü'nü terör örgütü ilan ederek ülke yönetimleri için bir tehdit olduğunu bildirmişlerdir (Akkaya,2013). Suudi Arabistan Kralı'nın bu şekilde davranmamsın sebebi MK'nın

İslami mezhep açısından farklılık taşımasıdır. Sünni-selefi bir örgüt olan MK, Vahhabi olan Suudi Arabistan için bir tehdit olarak algılanmıştır.

Batılı ülkelerin sessiz kalması ve Suudi Arabistan, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi devletlerinde destekte bulunması ile cesaretlenen askeri yönetim bununla birlikte Mısır iç siyasetinde MK' ya muhalif olan gruplardan da darbeyi meşru gösteren açıklamalar ile daha da cesaretlenerek ülkede Müslüman Kardeşler'in etkisini yitirmesi için birçok girişim ve söylemde bulunmuştur (Aydınlıkgazete,2014). Şöyle ki illegal bir örgüt olarak ilan edilen Müslüman Kardeşler Örgütü ile en ufak bağlantısı olan Mısır Yüksek Seçim Kurulu tarafından gözlemciliğe kabul edilmemiştir. Gözlemci olabilmenin şartlarından biri de MK ile irtibatlı hiç bir kuruluş ile irtibatı olmamaktır. Sadece bu şart bile askeri yönetimin niyetini açıkça belli etmektedir. Manidar olan bir başka durum ise askeri yönetimin göreve gelir gelmez Filistin'in, Gazze Bölgesi'nin dünya ile bağlantısını sağlayan Refah Sınır Kapısı'nı kapatmasıdır. Nitekim Refah Sınır Kapısı Mübarek döneminde kapalı iken Mursi iktidara gelir gelmez Refah Sınır Kapısı İsrail'in tepki göstermesine rağmen açmıştır (Sabah,2013). Mursi ve MK iktidarı İsrail'in bölgedeki çıkarları için engel bir konumdaydılar. Çünkü daha önce Mübarek'in yapmış olduğu gibi hareket etmeyen ve Filistin halkına yardım etmek isteyen Mursi, İsrail'in bölgede ki çıkarlarına ters düşmüştür. Bu gibi sebepler ile İsrail'in darbeye dolaylı da olsa destek verdiği söylenebilir.

Askeri yönetim iktidara geldiği zaman yeni bir anayasa yapım sürecini başlatmıştır. Toplumun her kesiminden grupların katılımını sağlamak isteyen yönetim, MK'nın hiç bir şekilde anayasa yazım sürecinde yer almasına fırsat vermemiştir. Aynı şekilde sadece MK değil darbe yönetimini uygun görmeyen hiç bir oluşuma anayasa oluşturma sürecinde ya yer verilmemiş ya da yer verilenin de teklifleri dikkate alınmamıştır. Nitekim halkın büyük çoğunluğu tarafından protesto edilen anayasa referandumu ancak %38'ler de bir katılım oranına ulaşmıştır. Bu % 38 katılım oranı da % 98 evet oyu kullanarak askeri yönetimin yapmış olduğu darbe anayasasını kabul etmiştir. Yeni yapılan bu anayasa Mursi döneminde yapılan 2012 anayasasının Mübarek döneminin izlerini silmeye çalışan maddelerinin hükmünü yok sayacak yeni maddeler eklediği ve böylelikle Mübarek dönemine dönüş gibi görünen yeni bir sürece girdiği gözlenmektedir. Bu geri dönüş en bariz örnek ise

Muhammed Mursi döneminde yapılan anayasa da Mübarek dönemi politikacılarına 10 yıl siyasi yasak getiren maddeler askeri yönetim tarafından yapılan yeni anayasa ile kaldırılması gösterilebilir (Telci,2014:19).

Demokratik yollarla seçilmiş yönetime darbe yapan ordu yetkililerine göre darbe demokrasiye değil aksine kendisine demokratik yollarla verilen gücü sadece kendisi için kullanan Müslüman Kardeşler Örgütü'ne yönelik yapılmış bir darbedir. Bu yaklaşım darbeyi yapan Abdul Fettah es Sisi tarafından da söylenerek Müslüman Kardeşler Örgütü'nün tamamen Mısır siyasi ve sosyal hayatından silineceği ifade edilmiştir (Takvahaber,2014). Ancak yapılan bu baskılara rağmen MK'nın Mısır siyasi hayatından tamamen silinmesinin mümkün olmadığı MK'nın siyasi geçmişine bakıldığı zaman bu yaşanan baskıların ilk olmadığı görülecektir. Ayrıca MK'nın Mısır siyasi hayatının içerisinde yer alması çoğulculuğun göstergesi olması açısından olumlu olacaktır (Koyuncu,2014).

Darbe yapıldığı zaman batılı ülkeler ve ABD demokratik seçimlerin bir an önce yeniden yapılmasını istemişlerdir. Darbeden sonra Adil Mansur geçici cumhurbaşkanı olarak atayan Abdulfettah es Sisi yeni anayasa değişikliğini yaptıktan sonra cumhurbaşkanlığı seçimleri için uygun zamanı tesis ederek seçimlerin yapılacağını açıklamıştır. Darbe yapıldığı zaman amacının iktidarı ele geçirmek değil Mısır halkını kutuplaşmadan ve aşırılıktan kurtarmak olduğunu açıklayan Abdulfettah es Sisi ilerleyen zaman içerisinde halkın çoğunluğunun talep etmesi sebebi ile cumhurbaşkanlığı için aday olduğunu açıklamıştır (Dünyabugün,2014). Cumhurbaşkanlığına aday süreci de daha önce Mübarek dönemi cumhurbaşkanlığı seçimlerini anımsatmaktadır. Nitekim Mübarek döneminde başka adayların çıkmasına izin verilmez ve Mübarek tek başına aday olarak cumhurbaşkanı seçilirdi. Aynı durum küçük farklılıklar ile Sisi'nin adaylığı içinde geçerli olmuştur. Yapılacak seçimlerde adaylık başvurusunda bulunanlara siyasi engeller çıkarılmıştır. Müslüman Kardeşler Örgütü ile alakası olan hiç kimsenin aday olmasına izin verilmemiş ve MK bu adaylık sürecinin dışına itilmiştir. 25 Ocak'ta başlayan ve Mübarek'in istifa etmesi ile devam eden Arap Bahar'ından sonra Mısır'da yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Mursi ile beraber onlarca aday ortaya çıkmıştır. Ancak demokrasiyi temin etmek ve halk birliğini sağlamak

için darbeyi yaptığını söyleyen Sisi'nin adaylık sürecinde sadece bir rakip ortaya çıkmıştır. Bu durumun da ne kadar demokratik olduğu son derece manidardır.

3 Temmuz darbesinden sonra gelişen tepki olaylarında tutuklanan yüzlerce MK üyesi için idam ile yargılanma talep edilmiştir. İdam ile yargılananlar arasında MK Genel Mürşidi Muhammed Bedii de bulunmaktadır. Mahkeme tarafından onanan idam kararı din adamları heyetinden de olumlu sonuçlanırsa bu mahkûmlar için idam cezası uygulanacaktır. İdam cezasının verilmesi dış basında da gündem olmuş ve kaygı ile karşılandığı ve geri alınması gereken bir karar olduğu dile getirilmiştir (Milliyet,2014). Verilen son kararlara göre ise 529 kişi içerisinde aralarında Muhammed Bedii'nin de bulunduğu 220 MK üyesi tutuklu için şiddete teşvik suçlamasından haklarında verilen idam kararı onaylanmıştır. Ancak Mısır başsavcılığı tarafından bu son verilen kararın temyiz edileceği açıklanmıştır (Dunyabulteni, 2014).

4. MÜSLÜMAN KARDEŞLER ÖRGÜTÜ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Çalışmamızın Bu aşamasında özellikle Müslüman Kardeşler Örgütü'nün etkin olduğu Arap Baharı devrimlerinden sonra MK'nın bölgesel ve küresel olarak ülke ve birlikler ile arasında ki ilişkiler incelenmiştir.

4.1.Müslüman Kardeşler ve Bölgesel İlişkiler

Çalışmamızın bu aşamasında Müslüman Kardeşler Örgütü ve uluslararası ilişkiler başlığının bölgesel boyutu ele alınmıştır. Ayrıca Mısır'ın MK iktidarı ve sonrasında komşu ülkeler ile ilişkileri incelenmiştir

4.1.1. Müslüman Kardeşler ve Türkiye

İslami bir örgütlenme olan Müslüman Kardeşler ile Türkiye ilişkileri 1920'li yıllara kadar dayanmaktadır. Ancak o dönemler de ilişkiler olumlu değil olumsuz bir durum içerisinde yer almaktaydı nitekim Türkiye Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ile kurulan laik bir devlet ve halifeliği kaldıran bir devlet konumunda yer almaktaydı. Bu durum da Türkiye'nin İslami devletler ve örgütler ile ilişkilerini sınırlayan bir etken olmuştur. Hasan el Benna, Müslümanların bu parçalanmış haline bir sebep olarak halifelik makamının olmayışını göstermekte idi. Bu düşünce de beraberinde de de halifeliği kaldıran devlet olan Türkiye ve yönetimini eleştirmeyi getirmişti. Ayrıca Türkiye ve sahip olmaya çalıştığı yeni ideoloji de İslami hareketlerden uzak kalmayı gerektiriyordu. Bu da Türkiye'nin İslami hareketler ile ilişkilerini etkileyen bir faktör olarak göze çarpmaktadır.

1920'li yıllardan günümüze kadar siyasi bir ilişki içerisinde olmayan Türkiye ve Müslüman kardeşler hareketi 2002 yılında Türkiye de iktidar olan muhafazakâr İslami bir anlayışa sahip olan AKP'nin iktidara gelmesi ile potansiyel olumlu ilişkiler içerisinde olmaları beklenmiştir. 2002 yılında iktidara gelen AKP ile yeni bir siyasi aktörün yönetimine giren Türkiye de geçmişten kaynaklı var olan sorunların çözümü için uğraşmaya başlayan AKP iktidarı zamanla hem ekonomik hem de siyasal istikrarı sağlayarak geçici bir siyasi aktör olmadığını göstermiştir. İktidara geldiği dönem de muhafazakâr yapısı ile laik rejimin tehdidi gibi algılanan AKP iktidarı bu sorunla muhatap olmamak için ilk dönemlerinde rejim taraftarı

olduğunu laik rejimin tehdidi olmadığını beyan eden açıklamalar ve uygulamalarda bulunmuştur. Bu şeriat savunucusu algısı sebebi ile Müslüman ülkeler ve örgütlenmeler ile de fazla ilişki halinde olmayan iktidar zamanla kendisine engel olabilecek faktörleri yavaşça ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Nitekim kendisini laik rejimin bekçisi konumunda hisseden ordunun darbe girişiminden çekinen AKP zamanla ordunun siyasi erkler üzerindeki gücünü azaltma yoluna gitmiştir.

2014 yılına gelene kadar çeşitli askeri darbeler ve engellemeler ile karşılaştığı iddia edilen ve bu iddiaların yıllarca mahkemeler de dava konusu olması ile gündemi gelen AKP iktidarı geçen 12 yılın sonunda Türkiye’de tartışmasız bir başarı elde etmiş ve üç dönem üst üste seçilerek ülke içinde gücünü ispat etmiştir. Bu süre zarfında uluslararası olarak özellikle Filistin meselesinde İsrail ile sert tartışmalara giren hatta son dönem açısından bakıldığı zaman büyükelçilerini geri çağırarak AKP yönetiminde ki Türkiye İsrail’e karşı bu tutumu ile Ortadoğu ülkeleri içerisinde yönetsel olarak olmasa da halk nezdinde sempati kazanmış var olan prestijini arttırmıştır.

ABD’nin bölgede sempati duyulan bir ülke aracılığı ile kendi politikalarını gerçekleştirme düşüncesi belki de Türkiye’nin öncülüğünde gerçekleşecek ve böylelikle ABD’nin bölgede ki kontrolü sürdürülebilir bir hal alacaktı. ABD’nin Ortadoğu politikasına paralel bir politika belirleyen Türkiye Ortadoğu’da ABD tarafından desteklenir bir konumdadır. Ortadoğu’da ABD’ye nazaran daha sempatik duran Müslüman bir ülke olan Türkiye tarafından izlenecek politikalara bakış daha farklı olmaktadır.

Daha önce de dile getirdiğimiz gibi muhafazakâr İslami bir yapısı olan AKP bölgede etkinliğini arttırmak için kendisi gibi ılımlı politikası ile ve toplumsal yapısı ile ön plana çıkan Müslüman Kardeşler Örgütü ile ilişki içerisinde olması kaçınılmaz bir durum olmuştur. Ayrıca AKP hükümetinin Filistin konusunda ki düşünceleri ve İsrail’e karşı tavrı da MK-Türkiye ilişkilerinin artmasını sağlayan etmenlerdendir. Kaldı ki Ortadoğu bölgesinde çıkarları uyuşan iki siyasi grubun yakınlaşması olağan bir durumdur.

Özellikle Ortadoğu genelinde etkili olan Arap Baharı'nın, Mısır yansıması olarak Mübarek'in devrilmesi ile yapılan demokratik seçimlerde MK'nın desteklediği aday olan Muhammed Mursi'nin dolayısı ile MK'nın iktidara gelmesi ile MK -TR ilişkileri en zirve konumuna yükselmiştir. Nitekim bu doğrultu da Türkiye ile Mısır stratejik ortaklık konumuna yükselmiştir. Bu ilişkiler ile birlikte her iki devlet Ortadoğu da etkinliğini önemli ölçüde arttırmıştır. Ayrıca Türkiye, Mursi iktidarına maddi yardım taahhüdünde de bulunmuştur. Ortadoğu ekseninde Mısır, Katar ve Türkiye önemli müttefik ülkeler haline gelmiştir. Bu üç ülkenin de müttefik olmasını sağlayan etmen MK' ya destekte bulunmalarıdır. Türkiye ve Katar özellikle Arap Baharı ile beraber Ortadoğu'da etkili olmak istiyorlarsa MK ile iyi ilişkiler kurulması gerektiğinin bilincinde hareket etmişlerdir. Hem Türkiye hem de Katar, MK'ya maddi destekte bulunmuşlardır. Sadece ekonomik alanla sınırlı kalmayan ilişkiler askeri alanda da varlığını hissettirmiştir. Nitekim Türkiye, Mısır ile Akdeniz de ortak bir tatbikat düzenlemiştir. Ayrıca Türk savunma sanayisinin yerleşme ürünlerinden biri olan insansız hava aracı olan Anka'yı Mısır'a satma konusunda anlaşma da sağlanmıştır (Sabah,2012). Ayrıca o dönemde başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan'ın Mısır ziyaret etmesi ile iki ülke arasında Recep Tayyip Erdoğan ve Muhammed Mursi başkanlığında yapılan Mısır Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi toplantısından sonra Mısır ve Türkiye arasında ekonomi, turizm, sağlık, eğitim, gümrük, savunma sanayi gibi alanlar olmak üzere 27 alanda ticaret anlaşması imzalanmış ve Türkiye-Mısır arasındaki ticaret hacmini artırma hedeflenmiştir (Siyasetdergisi,2012).

Nasıl ki MK-TR ilişkilerini doruk noktasına çıkaran Arap Baharı devrimi ise tam tersi olarak MK-TR ilişkilerini sarsan ve bölgede MK'yı ve Türkiye etkisizleştiren gelişme ise Mısır Ordusu'nun 3 Temmuz'da yapmış olduğu askeri darbedir. Yapılan darbeye en sert tepki veren ülkelerin başında gelen Türkiye darbe yönetimini tanımadığını açıkça beyan eden ve bu açıklamasından geri adım atmayan tek ülke konumundadır. Çünkü esasında MK' ya yönelik yapılan bir darbe Türkiye'nin Ortadoğu coğrafyasında ki gücünü sarsmaya yönelik yapılan bir harekettir. Nitekim MK'nın etkisini arttırdığı ülkelerde Türkiye'nin de etkisi buna paralel olarak artmıştır. Zira Türkiye- Mısır ilişkilerinin çok iyi olması demek Akdeniz'de bu iki ülkenin hüküm sürmesi demek dolayısı ile bu durum İsrail Devleti'nin çıkarlarına ters bir durum olacaktır. Bu sebeptendir ki Türkiye'nin

çıkarlarına ters olan bu darbe girişimi Türkiye tarafından sert tepki ile karşılanırken İsrail'in çıkarlarına uyumlu olduğu için bu darbe memnuniyet ile karşılanmıştır (Salom,2013).

Ayrıca Mısır'da askeri rejimin baskıları sonucu Katar'a sığınan MK üyelerinin Türkiye'ye gelmesi de Mısır –Türkiye ilişkilerinde var olan sorunu arttırmaktadır. Nitekim Suudi Arabistan, Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)'nin Katar'a baskı yapması sonucu Katar kendisine sığınan MK üyelerinden birkaçını ülke dışına göndermek zorunda kalmıştır. Bu aşamada Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın dile getirdiği gibi koşullarının uygun olması durumunda ülkeye girişlerine izin verileceğini açıklamıştır (Özdemir,2014).

Türkiye açısından bakıldığı zaman MK endeksli bir Mısır politikası Türkiye'nin Ortadoğu politikasına zarar vermiştir. Nitekim askeri yönetimi tanımadığını ifade eden Türkiye, büyükelçisini geri çekmiştir. Buna karşılık olarak Mısır'da büyükelçisini geri çekmiştir. 2014 yılı itibar ile karşılıklı ilişkiler kesilmiş durumdadır. Türkiye'nin tanıyıyorum dediği askeri yönetim bugün isim değiştirerek seçimle işbaşına gelerek iktidara sahip olmuşlardır. Bu sebeptendir ki 26 Mayıs 2014 seçimlerinde iktidar olmaya hak kazanan yönetimi ile Türkiye'de ki AKP iktidarı arasında anlaşmazlık olması Türkiye-Mısır ilişkilerine ciddi anlamda zarar vermiştir. Görünen o ki zarar vermeye de devam edecektir. Çünkü karşılıklı olarak zıtlama ortamı hâkim ilişkilerde. Bu kötü durum her iki ülkenin de zararına olmaktadır (Akgün ve Gündoğar,2014:7).

4.1.2. Müslüman Kardeşler ve Katar

Ortadoğu ülkelerinde ortaya çıkan Arap Baharı olaylarında en kârlı çıkan grup hiç şüphesiz MK olmuştur. Bu yüzden Ortadoğu ülkelerinde etkin olmak isteyen diğer devletler MK ile ilişkilerini olumlu düzeyde tutarak Ortadoğu'da etkin olmayı arzulamışlardır. Bu ülkelerden biri olan Katar hiç şüphesiz MK örgütüne Türkiye ile beraber en çok destek veren devletlerin başında gelmektedir. Bu sebeptendir ki Mısır'da MK'nın iktidarını kuvvetlendirmek için Katar maddi desteğini esirgememiştir (Al-Qassemi, 2013). Bu yardımlara karşılık Mısır, Katar'a ticari ve siyasi olmak üzere ayrıcalıklar vereceğini taahhüt etmiştir. Mısır'ın Katar'a giderek yakınlaşması bölgede bulunan diğer ülkeleri özellikle Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)'ni rahatsız etmiştir. Katar, Türkiye ile beraber Ortadoğu'da

demokratik protestolara en fazla destek veren ülkeler olurken Suudi Arabistan ve BAE ise diktatör rejimlerini savunarak kendi krallıklarını devam ettirme arzusu içinde oldukları için bu demokratik protestolara destek vermemişlerdir.

Bu dönem içerisinde Katar'ı zor durumda bırakan ise 3 Temmuz 2013 tarihinde Mısır'da askeri darbenin MK iktidarına son vermesi olmuştur. MK'nın askeri darbe ile iktidardan alınmasını izleyen süreçte Mısır'da kargaşa ortamı hâkim olmuştur. Askeri yönetim bu kargaşanın sebebi olarak MK'yı hedef göstermiştir. Bu hedef göstermenin akabinde MK Mısır'da terörist bir örgütlenme olarak ilan edilmiştir (Kalabalık,2013). Ayrıca Mısır'da gelen askeri yönetimi kendi çıkarları doğrultusunda destekleyen Suudi Arabistan yönetimi de Müslüman Kardeşler Örgütü'nü terörist grup ilan etmiştir. Bu durum Mısır'dan kaçan MK yöneticilerinin sığındığı Katar'ı terörist bir örgüte ardım etmiş bir şekilde göstermiştir. Nitekim bu karşılıklı sürtüşme Suudi Arabistan ve BAE olmak üzere diğer Körfez ülkelerinin Katar'a karşı cephe almasına yol açmıştır. İlerleyen dönemde tepkilerini arttıran bu ülkeler Katar'da bulunan büyükelçilerini geri çekmişlerdir daha fazla bu protestolara dayanamayan Katar, ülkesinde bulunan MK üyelerini sınır dışı etme kararı almıştır (Cumhuriyet,2014). Mısır'da Arap Baharı kazanımları sonucunda MK'nın iktidar olması ile bu ülkede siyasi ve ekonomik olarak ağırlını hissettiren Katar MK'nın iktidardan alınması ile bölge de en fazla kaybeden ülke konumuna gelmekten kurtulamamıştır.

4.1.3. Müslüman Kardeşler ve Suudi Arabistan

Müslüman Kardeşler Örgütü üyelerinin 1950'li yıllarda Mısır'da Cemal Abdunasır ve diğer devlet başkanlarının baskıcı uygulamaları yüzünden Mısır'dan kaçarak Suudi Arabistan'a yerleşmesine izin veren Suudi yönetimi Arap Baharı sonrası Mısır'da iktidar olan MK'nın 3 Temmuz 2013 tarihinde ordu tarafından darbe ile iktidardan indirilmesi ile günümüzde MK'ya karşı bir siyasi düşünce içerisinde olmaktadır (Murphy,2014). MK ve Suudi yönetiminin zıtlaşmasının en önemli sebeplerinden biri MK'nın Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etmesine tepkisiz kalmasıdır. Şöyle ki MK Saddam Hüseyin'in etki alanını genişletme çabalarını destekler tutum içerisinde olması Suudi yönetiminin de tehdit edilebilir hale gelmesine yol açmıştır (Bbc.co.uk,2013).

Suudi Arabistan ve MK ilişkilerini en iyi ifade eden hiç şüphesiz 2002 yılında dönemin Suudi Arabistan içişleri bakanı olan Nayif'in "en ufak bir tereddüde yer bırakmaksızın şunu söyleyebilirim ki sorunlarımızın tamamı Müslüman Kardeşler'den kaynaklanmaktadır" sözleridir. Çok fazla izahata yer bırakmayan bu söz Suudi Arabistan'ın MK karşıtlığını ifade etmektedir. Ancak bu söylem de olan Suudi yönetimi ilerleyen yıllarda Arap baharı ile Mısır da iktidara gelen MK' ya maddi yardımda -4 milyar dolar - bulunacağını açıklamıştır (Al-Qassem,2013). Bu yardımda bulunmanın en önemli sebebi ise Mısır gibi güçlü bir devletin İran ve diğer devletlerin etkisine girmesini engellemek olarak açıklanabilir. Kaldı ki bu maddi yardımın sadece çıkar ilişkisine dayandığı 3 Temmuz 2013 askeri darbesinden sonra iktidardan indirilen MK'nın Suudi Arabistan tarafından terörist bir örgüt olarak nitelendirilmesi ile ortaya çıkmıştır.

Askeri darbeden sonra MK'nın izlerini Mısır'dan silmeye çalışan askeri yönetime en büyük destek Suudi Arabistan tarafından gösterilmiştir. Ayrıca Mısır'dan kaçıp Katar'a sığınan MK üyelerinin Katar aracılığı ile faaliyetlerine devam etmesi de Suudi Arabistan yönetimini ve Mısır'da askeri yönetimi tedirgin etmiştir. Nitekim başta Mısır olmak üzere Suudi Arabistan ve BAE'de Katar'ın bu tutumuna tepki göstermişlerdir. Katar'ın MK' ya olan desteğini geri çekmemesi halinde Katar ile ikili ilişkileri donduracaklarını açıklayan bu devletler ilerleyen zamanda Katar'dan büyükelçilerini geri çağırmışlardır (Anadolu Ajansı,2014). Daha fazla baskıya dayanamayan Katar, 2014 yılı Eylül ayı içerisinde Katar'da bulunan MK üyelerini tedrici olarak ülke dışına çıkarmaya başlamıştır. Katar'dan ayrılması muhtemel ihvan üyelerinin Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ifadesi ile uygun olanların durumuna bakılarak Türkiye'ye girişlerine izin verileceği açıklanmıştır (Timeturk,2014).

Suudi Arabistan yönetimi Ortadoğu'da rejimi devam ettirmek için demokratik söylemlerde bulunan oluşumlara tahammül edememekte bu durum dış politikasında şekillendirmektedir. MK' ya karşıtlığını ilk kez bu kadar aleni olarak gösteren Suudi Arabistan ilerleyen yıllarda MK'nın yeniden etkin duruma gelmesi ile nasıl bir politika izleyeceği de bir muamma olarak durmaktadır. Nitekim özellikle son yıllarda yönetsel değişimlere açık olan Ortadoğu coğrafyasında yeni bir baharın gelmeyeceğini kimse garanti edemez.

4.1.4. Müslüman Kardeşler ve İsrail

İsrail devletinin 1948 yılında kurulması ile beraber Ortadoğu da çatışma ve kargaşa eksik olmamış bu durum Ortadoğu da çatışma ve kargaşa eksik olmamış bu durum Ortadoğu da bulunan Müslüman ülkelerin İsrail'e karşı cephe alması ile en yüksek seviyeye çıkmıştır. İsrail'e karşı alınan bu cephe 1979 Camp David antlaşması ile sarsılmıştır. Nitekim Mısır İsrail Devleti'ni tanımış ve bu durum Araplar arasında İsrail'e karşı güç birliğini sarsmıştır. Cemal Abdunasır döneminde imzalanan Camp David antlaşması Hüsnü Mübarek'in cumhurbaşkanı seçilmesi ile ikili ilişkilerin daha da iyi olmasına olanak sağlamıştır. Bu yüzden İsrail özellikle de Mısır'da statükonun devamını arzulamaktadır. Bu durum İsrail'in Mısır'da Arap Baharı ile meydana gelen iktidar değişimine karşı olmasına sebep olmuştur (Küçükcan,2013).

Ayrıca MK'nın Yahudi bir devleti tanımayacağını ve 1979 Camp David antlaşmasını referanduma götüreceğini açıklaması da İsrail'in MK' ya cephe almasına yol açmıştır. Bu dönem içerisinde MK tarafından yönetilen Mısır, Filistin ile olan Refah sınır kapısını açmıştır. Bu durum İsrail tarafından ambargo uygulanan Gazze bölgesini rahatlatırken İsrail'i rahatsız etmiştir (Sabah,2012). Mısır'da Müslüman Kardeşler iktidarı ile güvenliğinin tehdit altında olduğunu düşünen İsrail 3 Temmuz 2013 tarihinde Mısır'da yapılan askeri darbenin destekçisi konumuna gelmiştir. Mısır'da MK iktidarının devrilmesi ile MK ya karşı olan ülkeler güç birliği yaparak hem mısır da hem bide diğer Ortadoğu ülkelerinde MK etkisini silmek için çalışmalar yapmışlardır. Mısır'da Müslüman Kardeşler etkisinin silinmesi için ve darbeyi yapan askeri yönetimin meşruluğunu sağlamak üzere Suudi Arabistan ve BAE tarafından maddi yardımlarda bulunmuş geçiş döneminde askeri yönetimin ekonomik olarak nefes almasını sağlamışlardır. Bir diğer çalışma ise MK'nın Mısır, Suudi Arabistan ve BAE tarafından terörist ilan edilerek halkın gözünde itibarının düşürülmesi sağlanmaya çalışılmıştır (Anadolu Ajansı,2014). Başta Mısır olmak üzere Suudi Arabistan ve BAE'nin Müslüman Kardeşler'i yıpratma politikası bölgede Müslüman Kardeşler'i tehdit olarak gören İsrail'in faydasına olmuştur.

4.2.Müslüman Kardeşler ve Küresel İlişkiler

Bu bölümde Müslüman Kardeşler Örgütü'nün küresel anlamda ilişkileri ABD ve AB bağlamında ele alınmıştır.

4.2.1. Müslüman Kardeşler ve ABD

ABD 11 Eylül 2001 yılında radikal İslamcı teröristler tarafından yapılan terörist saldırılarından sonra özellikle Ortadoğu'da olmak üzere tüm dünya da ılımlı İslami hareketleri destekleme kararı almıştır.

Bu ılımlı İslami hareketleri desteklemenin Ortadoğu ayağını oluşturan MK, kimi çevrelere göre 2005 yılından itibaren ABD ile ciddi manada temaslarda bulunmaya başlamıştır (Aydinlikgazete,2013). MK ABD'nin bu yakınlaşmasına söylemlerini değiştirerek karşılık vermiştir. Nitekim daha önce Mısır'da refahın sağlanması için çarenin İslami düzen ve anlayışı etkin kılmanın gerektiğini dile getiren MK, ABD ile temaslardan sonra daha fazla demokrasi anlayışına sahip olmuştur.

2011 yılında Ortadoğu'da ortaya çıkan ve Arap Baharı olarak adlandırılan demokrasi istemi ile yapılan gösteriler MK'nın ön plana çıkmasını sağlamıştır. Nitekim ilerleyen süreçte Mısır'da Hüsnü Mübarek yönetiminin devrilmesi ile MK iktidarı başlamıştır. İlimli yapısı ile komşu ülkelerdeki İslami örgütlere de esin kaynağı olması beklenen MK iktidarı ile birlikte radikal İslam'ın etkisizleşeceğini düşünen ABD, MK'nın elde ettiği iktidarı İsrail karşıtlığı için kullanması ile hayal kırıklığına uğramıştır. Nitekim Arap Baharı sürecinde MK'yı destekler bir görüntü ortaya koyan ABD, MK iktidarının 3 Temmuz 2013 tarihinde yapılan askeri darbe ile indirilmesine sessiz kalmış ve sivil yönetimin kısa zaman içerisinde yeniden temin edilmesini temenni ettiğini açıklamıştır. Antidemokratik bir şekilde iktidardan indirilen MK'nın yeniden iktidara getirilmesini ifade etmekten ziyade yapılan bu askeri darbeyi onaylar tutum içerisinde bulunan ABD, MK'nın demokratik çoğulculuk açısından yeni sürece katılımının önem arz ettiğini açıklamıştır (Amerikaninsesi,2013)

Mısır'da askeri darbeden bir yıl sonra ABD temsilciler meclisinde MK'nın terör örgütü ilan edilmesini öngören bir tasarının gündeme gelmesi MK-ABD ilişkilerinde geline nokta göstermesi açısından önemlidir (Anadolu Ajansı,2014). Görüldüğü gibi bölgesel çıkarlarını muhafaza etmek için dönemseller olarak taraf değıştiren ABD, demokrasi ile iktidara gelen MK yönetiminin arkasında durmamış askeri darbeyi ve bu darbe sonrası iktidara gelen General Abdulfettah es Sisi'yi destekleyen bir tutum içerisinde olmuştur. Ancak her ne kadar MK karşıtı bir tutum içerisinde olsa da, ABD bu gibi İslami örgütlerin radikalleşmesini önlemek için diyalog kapısını açık tutmayı bir politika olarak uygular ve MK gibi örgütlerin demokratik katılım sürecinin dışında tutulmasını arzu etmez (Yiğit,2014).

4.2.2. Avrupa Birliğı ve Müslüman Kardeşler

Avrupa birliğı, hem birliğe üye olan ülkeler içerisinde hem de etki alanı içerisinde bulunduğı herhangi bir bölge de demokratik ve insan refahını arttıran, arttırmaya çalışan siyasi ekonomik bir birliktir (Avrupa,2014).

Avrupa Birliğı (AB) için büyük önem arz eden demokrasi ve insan hakları bir ülkede yeteri kadar uygulanmıyor ise bu AB'ye o ülkeden göç gelmesi demek ki bu durum da AB ülkelerinin toplumsal ve ekonomik yapılarına doğrudan etki etmektedir. Çalışmamızın konu edildiğı bölge olan Ortadoğı Bölgesi demokrasi yoksunluğu ve uzun süren çatışma ortamından dolayı AB'ye göç veren bir bölge olarak göze çarpmaktadır. Bu durum AB'nin Ortadoğı'daki demokrasi hareketlerine destek vermesine önyak olmuştur. Ayrıca AB'ne üye ülkelerinin bağımlı olduğı enerji de bu bölgeden gelmektedir. Dolayısı ile Ortadoğı'nun sükûnetinin AB için önemi vardır (Efeğil ve Musaoğlu,2008:167). Bu sebeple AB, Ortadoğı'da etkili olan ülkeler ile yakın ilişki içerisinde olmuştur. Bu ülkelerin başında gelen Mısır, Hüsnü Mübarek'in Batı yanlısı politikaları sebebi ile AB ile yakın ilişkiler içerisinde olmuştur (Özcan,2013). Mübarek döneminde gelişen ilişkiler Ortadoğı'da başlayan Arap Baharı devrimlerinden sonra iktidara gelen Müslüman Kardeşler Örgütü ile de devam etmiştir. Nitekim AB, devrim sonrası iyice bozulan Mısır ekonomisine yardım amaçlı toplamda 6,5 milyar dolar yardım yapmaya karar vermiştir (Telci,2013:55). Ancak Müslüman Kardeşler'in İslami anlayışı ve bu doğrultuda hareket etmesi MK ve AB ilişkilerini zedelenmesine yol açmıştır.

Mısır'da hem ekonomik bozukluk hem de siyasi çatışma ortamının devam etmesi halkın Mursi yönetimine karşı gösterilerde bulunmasına bu gösterilerin kolluk kuvvetleri aracılığı ile bastırılması neticesinde ölümlerin olması ordunun siyasete müdahale de bulunmasına yol açmıştır. Nitekim 3 Temmuz 2013 tarihinde Mısır ordusu Muhammed Mursi yönetimini devirerek askeri bir yönetime geçmiştir. Bu süreçte seçilmiş bir cumhurbaşkanının iktidardan ordu tarafından indirilmesine tepki göstereceği ve bu kararı tanımayacağı beklenen AB askeri müdahaleyi darbe olarak adlandırmamıştır. Ancak yeniden sivil seçimlerin yapılmasını arzu ettiğini açıklayarak askeri darbeyi onaylar bir davranış sergilemiştir (İnanç,2014). AB'nin bu tutumu göstermektedir ki AB bölge de kendi çıkarlarına ters düşecek bir yönetimi demokratikte olsa istememektedir. Bu istememezlik durumu MK'nın İslami bir anlayışa sahip olması Ortadoğu'da özellikle İsrail ile çatışmacı bir politika izleyecek izlenimi vermesi gibi çeşitli faktörler sayılabilir

5. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

1928 yılında küçük yaşta hafız olan Hasan el Benna ve altı arkadaşı tarafından Mısır'da kurulan Müslüman Kardeşler Örgütü, İngiliz sömürmesine toplumdaki ahlaki yozlaşmaya ve sosyal adaletsizliğe karşı bir tepki olarak kurulmuştur. Hasan el Benna din eğitimi alması yanında mısır da öğretmenlik okulunu da bitirerek Mısır Milli Eğitim Bakanlığı'na ait bir memur, eğitimci olarak görev yapmıştır.

MK kurulduğu zaman Mısır'da etkin olan siyasi güç üzerinde etkisi olan İngiliz sömürgesi ülkeyi kral ve siyasi iktidar aracılığı ile dolaylı olarak yönetmekteydi. Hasan el Benna tarafından sosyal yardımlaşmayı arttırmak ve Mısır da toplumsal birlikteliği sağlamak için kurulan MK zamanla arkasına aldığı halk desteği ile siyasi bir aktör olacak kadar güç kazanmıştır.

Hasan el Benna döneminde özellikle Filistin meselesinde yönetime karşı bir duruş sergileyen MK bu tutumu ile halk desteğini ve komşu ülkelerdeki sempatanlarının sayısını artırırken siyasi aktör olarak güçlenmeye başlaması ile baskı unsuru ile karşı karşıya kalmıştır.

Hasan El Benna dönemin de ve kuruluş felsefesi gereği ılımlı bir yapısı olan Müslüman Kardeşler özellikle Hasan el Benna'nın güvenlik görevlileri tarafından öldürülmesi ve daha radikal bir isim olan Seyyid Kutup'un örgütü yönlendirmesi ile şiddet eğilimli bir örgüt haline gelmiştir. Hasan el Benna tedrici bir devrimi savunurken buna karşılık olarak Seyyid Kutup tedrici bir devrimi değil tepeden başlanan siyasi iktidar sahibi olacak bir devrim taraftarı idi. Bu anlayış ta beraberinde şiddet olaylarını getirmiştir. Nitekim Cemal Abdunasır ile beraber yapılan ve monarşi rejimini devirmek ile sonuçlanan hür subaylar darbesi ile yönetime ortak olan MK istediğini elde edemeyince- İslami kaideleri yönetim biçimi olarak kabul ettiremeyince- iktidar sahibi olan Cemal Abdunasır ile çatışma haline gelmiştir. Bu karşıt durum Cemal Abdunasır'ın MK ve üyelerine yönelik operasyon yapmasına ve halk nezdinde MK'nın itibarını sarsacak – MK'nın İsrail taraftarı olduğunu iddia etmek gibi- bir takım gazete haberlerini çıkmasını sağlamış ayrıca İslamcılara karşı sosyalist grupları desteklemeye başlayan Cemal Abdunasır MK'nın etkisini kırmak

için siyasi gücünü de kullanarak MK üyelerini ve Seyyid Kutup'u tutuklatarak MK'ya ağır darbe vurma amacıyla olmuştur.

MK örgütünün, Mısır'da ki etkinliğini tamamen bitirmek isteyen Cemal Abdulnasır MK'nın ideologu konumundaki Seyyid Kutup hakkında idam kararı vererek idam edilmesini sağlamıştır. Seyyid Kutup'un idam edilmesi ve MK üyelerinin baskı altına alınması tutuklu buldukları süre zarfında şiddete maruz kalmaları MK'nın Mısır'da gücünü azaltan etmenler arasında olmuştur.

Cemal Abdulnasır'ın ölümü ile iktidara gelen Enver Sedat döneminde ılımlı yapısı ile ön plana çıkan MK Enver Sedat'ın desteğini alarak yeniden güç kazanmaya başlamıştır. Enver Sedat sosyalistleri dengelemek adına ılımlı İslamcılara destekleme kararı almıştır bu durum da en çok Müslüman Kardeşler Örgütü'ne yaramıştır. Enver Sedat'ın ilk dönemlerinde siyasi iktidarını muhafaza etmek için desteklediği MK zamanla güç kazanarak iktidarı tehdit eder duruma gelince Enver Sedat tarafından baskı ile karşılanmıştır. Ayrıca Enver Sedat'ın İsrail ile Camp David anlaşması imzalaması da Enver Sedat -MK ilişkilerini sarsan diğer bir etkidir. Bu aşamadan sonra Enver Sedat'ın MK'ya baskı uygulaması kaçınılmaz bir durum olmuştur.

Enver Sedat'ın ölümü üzerine iktidara gelen Hüsnü Mübarek solculara ve radikal İslamcılara karşı ılımlı İslamcılara destekleme politikası izlemiştir. Bu durum da en çok Müslüman Kardeşler Örgütü'ne yaramıştır. Hem Cemal Abdulnasır hem de Enver Sedat döneminde edindiği tecrübeler ile hareket eden MK yönetimi ılımlı politikası sayesinde Hüsnü Mübarek tarafından desteklenmiştir. Hem Enver Sedat hem de Hüsnü Mübarek, MK'nın Cemal Abdulnasır döneminde illegal bir örgüt ilan edilmesini kaldırmamış adeta bu durumu bir koz olarak kullanmışlardır. Ancak Hüsnü Mübarek, MK'ya Enver Sedat dönemine göre daha serbest bir hareket alanı bırakmıştır. Bu durum da MK'nın güçlenmesini arttırmıştır.

MK'nın, giderek güçlenmesi ve halk desteğini arkasına alması Hüsnü Mübarek yönetimini endişelendirmiştir. Bu endişe beraberinde baskı unsurunu ön plana çıkarmıştır. Hüsnü Mübarek diğer iktidar sahiplerinin aksine MK'ya karşı şiddet kullanmamış bunun yerine siyasal gücünü kullanarak MK'nın siyasi alanda faaliyetlerini kısıtlama yoluna gitmiştir.

Her ne kadar Hüsnü Mübarek, MK'nın siyasi faaliyetlerini kısıtlamaya yönelik çalışmalar içerisine girse de MK Hüsnü Mübarek döneminde yapılan seçimlerde oy oranını arttırarak ve ülkedeki diğer siyasi aktörler ile ittifak kurarak meclisteki milletvekili sayısını arttırmayı başarmıştır. Ancak Mübarek'in seçim kanununda değişiklik yapması MK'nın seçimleri protesto etmesine sebep vermiştir.

Hüsnü Mübarek'in bu tutumu, MK'nın yükselişini sekteye uğratsa da özellikle 2011 yılında ABD'ye yapılan terörist saldırı ile beraber ABD Ortadoğu ile ilgili diktatör sistemine dayalı politikasından vazgeçerek ılımlı İslamcılara destekleyen bir politika benimsemeye başlamıştır. Bu değişim ile birlikte Ortadoğu da daha fazla demokrasi olması için destekte bulunmaya ve bu yönde söylemlerde bulunmaya başlayan ABD sayesinde de başta Mısır olmak üzere diğer ülkeler özellikle seçim kanunlarında muhalefeti sınırlayacak düzenlemeleri kaldırmışlardır. Hüsnü Mübarek'in de yaptığı bu değişiklik en çok MK örgütüne fayda etmiştir. Nitekim bu söylemlerin ve bu söylemlerin uygulamaya geçmesi ile beraber yapılan seçimler de MK, Hüsnü Mübarek yönetimini ciddi bir şekilde tehdit eder hale gelmiştir.

Daha fazla demokrasi ve insan hakları için giderek yükselen sesler bir halk hareketine dönüşmeye başlamıştır. Bu halk hareketlerinin organize bir şekilde olmasını sağlayan da Tunus'ta üniversiteli bir işsiz olan Muhammed Buazizi'nin kendini yakması olmuştur. Tunus'ta başlayan ve hemen hemen tüm Ortadoğu ülkelerin de etkin bir şekilde varlığını hissettiren ve adına Arap Baharı denen bu devrim hareketleri ile başta Mısır, Tunus, Libya, Cezayir olmak üzere birçok ülkede siyasi değişim rüzgârları esmiştir.

Özellikle Mısır'da Hüsnü Mübarek yönetimine karşı yapılan gösterilerde hemen hemen Mısır'da ki tüm muhalif gruplar destekte bulunmuştur. Bu muhalif grupların organize olmasını sağlayan ve destek veren hiç şüphesiz mısır da en eski ve etkili örgüt olan Müslüman Kardeşler Örgütü olmuştur. 2011 yılında Mısır'da Tahrir Meydanı'nda yapılmaya başlanan gösteriler ile sarsılmaya başlayan Mübarek yönetimi hem ulusal hem de uluslararası baskılara daha fazla dayanamayarak 30 yıl aradan istifa etmesi ile yeniden yapılan seçimlerde MK adayı olan Muhammed Mursi seçilerek Mısır Devlet Başkanı olmuştur.

Mursi'nin devlet başkanı olması ile 1928 yılında kurulan MK'nın zirveye turmandığı söylenebilir. Arap Baharı ile halkın büyük desteğini alan MK sadece Mısır'da değil Arap Baharı'nın etkin olduğu diğer ülkeler de de yönetimde söz sahibi konuma gelmiştir. Cezayir, Tunus, Libya gibi ülkeler de kurulan yeni yönetimlerde etkin bir konuma yükselen MK bu dönem de zirve konumuna yükselmiştir.

Özellikle Mısır eksenli olarak düşündüğümüz zaman Muhammed Mursi ile beraber MK –Türkiye ilişkileri de büyük aşama kaydetmiş Türkiye'de iktidar da bulunan muhafazakâr/ılımlı İslam partisi olan AKP bu özelliği ile MK ile yakın ilişkiler kurmuştur. Geçiş dönemin de Mursi iktidarına yardımcı olan Türkiye hem uygulamalar hem de söylemler ile desteğini göstermiştir.

Ancak Mısır'da hem ekonomik hem de toplumsal isteklere cevap veremeyen Mursi yönetimi ayrıca sadece MK eksenli bir yönetim ve siyasi yapı oturtmak istemesi sebebi ile halkın tepkisi ile karşılaşmış bu tepki ile beraber askeri vesayet devreye girmiş ve 3 Temmuz 2013'te Mursi yönetimi askeri bir darbe ile devrilerek yerine askeri yönetim gelmiştir.

Bu darbe ile beraber bir sene önce zirve yapan MK ideolojisi bir sene sonra da çökme noktasına gelmiştir. Nitekim askeri darbe ile beraber siyasi gücü kaybolan MK tıpkı Cemal Abdunasır, Enver Sedat, Hüsnü Mübarek döneminde karşılaştığı gibi baskı ile karşılaşmış ve nihayetinde de illegal bir örgüt ilan edilerek yasal tüm hakları elinden alınmıştır. Ayrıca Arap Baharı ile iktidara gelen MK adayı olan Mursi yönetimini destekleyen Suudi-Arabistan yönetimi de darbe ile beraber Mursi yönetimine sırt dönmüş ve darbe yönetimine maddi destekte bulunacağını vaat etmiştir.

Askeri darbeye dış dünyadan ilk tepkiler sert olmasına rağmen zamanla duruma alışılmış bir halde görünmektedir. Bu süreçte en sert tepkiyi veren ülkelerden biri olan Türkiye askeri yönetimini meşruluğun kabul etmemiş ve Mursi'nin serbest bırakılmasını talep etmiştir. Türkiye'nin bu tutumu mevcut askeri yönetim tarafında tepki ile karşılaşmış ve bu durum karşılıklı olarak büyükelçilerin geri çağrılmasına kadar varmıştır.

Darbe ile yönetime el koyan askeri yönetimin ilk iş olarak Gazze'nin dış dünya ile bağlantısını sağlayan tek sınır kapısı olan Refah Sınır Kapısı'nı kapattırması da askeri yönetime kuşku ile bakılmasına yol açan etmenlerden biridir.

2014 Mayıs ayında yapılması planlanan devlet başkanlığı seçimleri ile iktidara gelmesine kesin gözü ile bakılan, Mursi yönetimini askeri darbe ile deviren, Abdulfettah es-Sisi de adaylığını ağıklamıştır. Askeri bir kimliği olan es-Sisi yeni bir Hüsnü Mübarek mi olacak yoksa geręekten Mısır'ın özlediği bir devlet başkanı olarak daha fazla demokrasi ortamını sağlayabilecek mi?

Çalışmamızın ana konusunu oluşturan Müslüman Kardeşler rgt, halk desteğini uzun süredir muhafaza eden ve yükseliş halinde olan bir hareket olarak göze çarpmaktadır. Ortadoğu'da ki etkisi tartışılmayacak bir geręek olan MK ılımlı yapısı ve silahlı şiddeti araç olarak görmeyen düşüncesi ile her zaman iktidar ve ya iktidar yardımcısı olabilecek bir konumdadır. Ayrıca bu yapısı ile Ortadoğu'da biręok ülke halkının sempatisini kazanmış geniş katılımlı bir halk hareketidir

KAYNAKÇA

- AKKAYA, Gülşah Neslihan, (2013), “Suudi Arabistan’ın Mısır Aşkı”,
Web:http://www.yeniturkiye.org/suudi-arabistanin-misir-aski/yeni_bolge/3862,
17 Ekim 2013’de alınmıştır.
- ALTAN, Fatmanur (2011), “Çağa İz Bırakan Müslüman Önderler: Seyyid
Kutub”, İstanbul: İlke Yayıncılık.
- AL-QASSEMİ, Sultan Sooud (2013) “Katar’ın İhvan’la ilişkileri Körfez
Ülkelerini Birbirine Düşürüyor” çev:Hüseyin Şahin
Web: http://www.ydh.com.tr/HD11472_katarin-ihvanla-iliskileri-korfez-ulkelerini-birbirine-dusuruyor.html 20 Kasım 2014’de alınmıştır.
- ANADOLU AJANSI,(2014), “Mısır’da 14 Darbe Karşıtına Daha İdam Cezası”
Web: <http://www.aa.com.tr/tr/haberler/347419--misirda-14-darbe-karsitina-daha-idam-cezasi>, 8 Mayıs 2014’de alınmıştır
- ATAY, Tayfun (2011), “Müslüman Kardeşler Nedir Ne Değildir,”
Web:<http://t24.com.tr/yazarlar/tayfun-atay/musluman-kardesler-nedir-ne-degildir--iii,3255>, 17 Ocak 2014’de alınmıştır.
- ATACAN, Fulya (2004), “Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu,
İstanbul: Bağlam Yayınları
- AVRUPA,(2014), “AB Nedir ?”
Web : <http://www.avrupainfo.isomertest.com/Files/AB%20nedir.pdf> 24
Kasım 2014’de alınmıştır.
- AYDIN, Muhammet Şerif (2014), “Arap Baharı ve Mısır’da Yansımaları”
yayınlanmış yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi
- AYDINLIKGAZETE, (2014), “Mısır Devrimi ABD Planlarını Bitirdi”
Web:<http://www.aydinlikgazete.com/guendem/51297-misir-devrimi-abd-planlarini-bitirdi.html> ,20 Kasım 2014’de alınmıştır.
- AYHAN, Veysel ve OYTUN, Orhan (2011) “ Suriye MK Eski Genel Sekreteri ve
Şura Meclisi Üyesi Ali Sadrettin El Bayanuni İle Ropörtaj”, Ortadoğu
Analiz, cilt:3, sayı:31-32 ,17-19
- AYKIN, Bilal Aydın (2013), “Mısır’da İhvan Hareketi”
Web: <http://www.aa23.org/2013/08/18/misirda-ihvan-hareketi/>
24 Kasım 2014’de alınmıştır.

BABAN, İbrahim Tolga (2006),“Müslüman Kardeşler Örgütünün Çağdaş İslamcı Akımlar Üzerinde Ki Etkileri”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

DÖNMEZ,Begüm (2014), “İki Devrimin Hikayesi”

Web:<http://www.cnnturk.com/yazarlar/guncel/begum-donmez/iki-devrimin-hikayesi> 20 Kasım 2014’de alınmıştır.

BRITANNICA,(2013), Web:<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/399387/Muslim-Brotherhood>,2317 Ekim 2013’de alınmıştır.

BULAÇ,Ali (2014), “Müslüman Kardeşler’in Aklı”

Web:http://www.zaman.com.tr/ali-bulac/musluman-kardeslerin-akli_2231037.html 20 Kasım 2014’de alınmıştır.

CANBEGİ, Halil İbrahim (2013), “Mısır da Müslüman Kardeşler Cemiyeti”, İstanbul: Öteki Adam Yayınları.

CEMAL,Hasan (2012), “Mısır’ın Önünde Uzanan Uzun İnce Yol”

Web:<http://www.milliyet.com.tr/misir-in-onunde-uzanan-ince-uzun-yol-siyaset/siyasyazardetay/12.12.2012/1640492/default.htm>
23 Kasım 2014’de alınmıştır.

ÇAĞLAYAN, Selin (2011),“Müslüman Kardeşlerden Yeni Osmanlılara İslamcılık (2)”, Ankara: İmge Yayıncılık

ÇAKMAK, Cenap (2007),”Müslüman Kardeşler Bir Sivil Toplum Örgütü Mü ?”
Akademik Ortadoğu Cilt:2, Sayı:1,70-98

ÇAKIR, Ruşen (2013), “Mısır’da İhvan’ı Yok Etmek Mümkün mü?”

Web:<http://www.gazetevatan.com/rusen-cakir-563217-yazar-yazisi-misir-da-ihvan-i-yok-etmek-mumkun-mu/> 24 Kasım 2014’de alınmıştır.

ÇETİNKAYA, Hikmet (2011), “İrtica’nın Karayüzü”, Cumhuriyet Kitapları,

DAĞ, Ahmet Emin (2012) “Çağa İz Bırakan Müslüman Önderler: Hasan El Benna (6.)”, İlke Yayınları

DALAR, Mehmet “Mısır’da Müslüman Kardeşler Hareketinin Demokrasi Anlayışı ve Sisteme Etkisi” Alternatif Politika, Özel Sayı 1,48-73

DEMİR, Yeşim (2012), “Müslüman Kardeşler Örgütü’nün Son Dönem de Ortadoğu’daki Etkinliği Ve Siyaseti” ,
International Journal Of Social Science, Cilt:5,Sayı:6, 138-158

DÖKMECİYANR, Hrair (1992),“Arap Dünyasında Köktencilik”, Çev: Muhammet Karahanoğlu, İlke Yayıncılık: İstanbul,

DÜNDAR, Ali Merthan (2011), **Panislamizm'den Büyük Asyacığa Osmanlı İmparatorluğu, Japonya Ve Orta Asya**", İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2. Baskı.

DÜNYA BUGÜN, (2014), "**Cumhurbaşkanlığı Seçiminde Aday Olacak**"
Web: <http://dunya.bugun.com.tr/cumhurbaskanligi-seciminde-aday-olacak-haberi/962023>, 9 Mayıs 2014'de alınmıştır.

DÜNYABÜLTENİ, (2014), "**Mısır'da İdam Kararları Temyiz Edilecek**"
Web: <http://www.dunyabulteni.net/dunya/301820/misirda-idam-kararlari-temyiz-edilecek>, 23 Haziran 2014'de alınmıştır.

EL BENNA, Hasan (2010), "**Risaleler**", çev: Mehmet Akbaş, Recep Songül, Mehmet Eren, Ahmet Akbaş, İstanbul: Nida Yayınevi.

EL BENNA, Hasan (2007), "**Hatıralarım**", çev: M.Beşireryarsoy, İstanbul: Beka Yayınları.

EL VERDANİ, Salih (2011), "**Mısır'da İslami Akımlar**" ,Çev:H.Acar, Ş.Duman, Ankara: Fecr Yayıncılık.

EFEGİL, Ertan ve MUSAOĞLU, Neziha (2008), "**Demokratikleşme Bağlamında Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Politikası**"
Akademik Orta Doğu, Cilt:3,Sayı:1,166-174

FOÇA, Mehmet Atakan (2014), "**Mursi'nin Devrilmesi; Mısır'ın "Y" Kuşağı Nasıl Görüyor?**"
Web:http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/08/130801_misir_y_kusagi
20 Kasım 2014'de alınmıştır.

EURONEWS,2012,"**Mursi'den Kıptilere Birlik Mesajı**" Web:
<http://tr.euronews.com/2012/06/28/mursiden-kiptilere-birlik-mesaji/>,
8 Mayıs 2014'de alınmıştır

GANİM, İbrahim El Beyumi, (2012), **Hasan El Benna'nın Siyasi Düşüncesi**, İstanbul: Ekin Yayıncılık,

GÜNDOĞAR, Sabiha Senyücel ve AKGÜN, Mensur (2014), "**Mısır-Türkiye İlişkilerinde Daha İyi Bir Geleceğe Doğru**"
Web: <http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/13032014115738.pdf>
22 Kasım 2014'de alınmıştır.

GÜRPINAR,Bulut (2014), "**Sürgünde Örgüt:Suriye İhvanı**" Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi Mart 2014, cilt:2, sayı:1 ,115-132

GÜRSEL, Kadri (2013), "**AKP Türkiye'si Mısır'ı Nasıl kaybetti?**"
Web:<http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2013/09/turkey-egypt-policy-setback-cause.html#> 20 Kasım 2014'de alınmıştır.

HABERTÜRK, (2014), “**Bedii’den Şiddete Yönelmeme Çağrısı**”

Web:<http://www.haberturk.com/dunya/haber/934283-bediiden-siddete-yonelmeme-cagrisi>, 7 Mayıs 2014’de alınmıştır

HABER365,(2014), “**Sisi Refah Sınır Kapısını Kapattı**” Web:
http://www.haber365.com/Haber/Sisi_Refah_Sinir_Kapisini_Kapatti/,
15 Mayıs 2014’de alınmıştır

İNANÇ, Yusuf Selman (2014), “**Mısır’da Darbe, Devrim ve Meşruiyet**”

Web:http://www.usasabah.com/Yazarlar/yusuf_inanc/2014/01/29/misirda-darbe-devrim-ve-mesruiyet,25 Kasım 2014’de alınmıştır.

İNCE, Özdemir (2013), “**Müslüman Kardeşler Belası**”

Web:<http://www.aydinlikgazete.com/yazarlar/183-oezdemir-nce/24353-musulman-kardesler-belasi-1.html> 20 Kasım 2014’de alınmıştır.

KALABALIK,Abdullah Aydoğan(2013),**İhvan Neden Terör Örgütü İlan Edildi?**

Web :<http://setav.org/tr/ihvan-neden-%E2%80%98teror-orgutu-ilan-edildi/yorum/14282> ,21 Kasım 2014’de alınmıştır.

KEPEL, Gilles (1992) ,”**Peygamber Ve Firavun (1.)**”,Çizgi Yayınları, İstanbul
Çev: İsmail Bendiderya

KİMKİMDİR,(2014), Web:<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=993>,
11 Nisan 2014’de alınmıştır

KODAMAN, Timuçin, Saraç ESME (2006), “**Hamas (Hareket-Ül Mukavemet-UI İslamiye- İslami Direniş Hareketi)**”, Akademik Orta Doğu, Cilt:1, Sayı: 1, 177-197.

KOLDAŞ,Serhat (2012), “**Mısır’da Cumhurbaşkanlığı Seçimleri**”

Web:http://marksist.net/serhat_koldas/misir_da_cumhurbaskanligi_secimleri.htm 20 Kasım 2014’de alınmıştır.

KOYUNCU, Ahmet Ayhan (2014) “**Tarihsel Tecrübe Işığında Müslüman Kardeşler Ve Mısır Siyaseti**”

Web:<http://misirbulteni.com/tarihsel-tecrube-isiginda-musulman-kardesler-ve-misir-siyaseti/>:20 Kasım 2014’de alınmıştır.

KÖK, Selcen ve TEKEREK, Mehmet (2012), “**Sokak Siyasetinden Sosyal Ağlara Yeni Aktivizm: Arap Baharı Deneyimi**” II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu

Web: <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/DuyuruIcerik.aspx?DuyuruId=25>
22 Kasım 2014’te alınmıştır.

KUTMAN, Filiz, (2011), “**El Kaide'nin Sonu Mu,?**”

Web: <http://etkinlik.aydin.edu.tr/yazar.asp?yaziID=441>, 3 Ekim 2013’de alınmıştır.

KUTUP, Seyyid (bt), “**İslam’ın Hareket Metodu**”,çev: Yüksel Kılıçaslan, Halk Yayınları.

- KUTUB, Seyyid (2001), “Yoldaki İşaretler”,Çev: Mustafa Özel, İstanbul:
- KÜÇÜKCAN,Talip (2013), “Mısır,Suriye, Bölgesel Düzen ve Türk Dış Politikası”
Web: <http://setav.org/tr/misir-suriye-bolgesel-duzen-ve-turk-dis-politikasi/yorum/11080>,19 Kasım 2014’de alınmıştır.
- LİA, Brynjar (2013),“Müslüman Kardeşlerin Doğusu”,Çev: İhsan Toker, İstanbul: Ekin Yayınevi.
- MAHMUD, Abdulhalim (2008), “Müslüman Kardeşler’de Eğitim Metodu”, İstanbul: İkra Yayınları.
- MANAVOĞULLARI, Esra (2009),“İktidar Mücadelesi ve Demokrasi Arasındaki Mısır”,
Web:http://www.bilgesam.net/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=412,: 3Nisan 2014’de alınmıştır.
- MELTEMHABER,(2014), “Mısır’da Neden Darbe Oldu? ABD Darbenin Neresinde?”
Web: <http://www.meltemhaber.com/?haber,9640/misir-da-neden-darbe-oldu-abd-darbenin-neresinde->, 10 Mayıs 2014’de alınmıştır
- MİLLİYET,(2014), ”Mısır’da İdam Kararı”
Web: <http://www.milliyet.com.tr/misir-da-idam-karari-son-durum-teknoloji-1866426/>, 10 Mayıs 2014’de alınmıştır.
- MİŞ,Nebi ve TELCİ,İsmail Numan (2013), “Devrimden Darbeye:Mısır Da Askeri Vesayet Dönemi” Ortadoğu Analiz, Cilt:5, Sayı:50 ,20-29
- MURPHY, Caryle (2014),“Suudi Arabistan İle Müslüman Kardeşler’in Kopuşu”
Web:<http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2014/04/saudi-brotherhood-divid.html#>,19 Kasım 2014’de alınmıştır.
- NTVMSNBC,2014, Web:<http://www.ntvmsnbc.com/id/25361088>
20 Kasım 2014’de alınmıştır
- ORHAN, Oytun (2004), “Hedefteki Örgüt Hamas”,Stratejik Analiz,Cilt: 5, Sayı:52,53-58
- ORHAN, Oytun (2013) “Suriye Müslüman Kardeşler Lideri Muhammed Riyal el-Şakfa ile Söyleşi” Ortadoğu Analiz Ocak 2013,cilt:5, Sayı:49,130-134
- ÖZCAN ,Mustafa (2013), “AB’nin 3 Tarz-ı Siyaseti:Mısır’daki Darbeye ve Katliamlara Bakışı”
Web: <http://www.academia.edu> 22 Kasım 2014’de alınmıştır.
- ÖZDEMİR,Cengiz (2014),”İhvan Üyeleri İsterlerse Gelirler”
Web:<http://www.aksam.com.tr/yazarlar/cengiz-ozdemir/ihvan-uyeleri-isterlerse-gelirler/haber-339083> 21 Kasım 2014’de alınmıştır.

POLİTİKA AKADEMİSİ,(2014),”Mısır’da Askeri Darbeye Batı Neden Tepki

Vermiyor” Web:<http://politikaakademisi.org/misir-askeri-darbeye-bati-neden-tepki-vermiyor/>, 13 Mayıs 2014’de alınmıştır

PRESSMEDYA,2013, “Mursi Tutuklandı”

Web:<http://www.pressmedya.com/haber/14779/mursi-tutuklandi.html>,
8 Mayıs 2013’de alınmıştır.

SABAH,2013, “Refah Sınır Kapısı Kapatıldı”

Web: <http://www.sabah.com.tr/dunya/2013/10/26/refah-sinir-kapisi-kapatildi>, 15 Mayıs 2014’de alınmıştır

SIYASET DERGİSİ,(2012), “Mısır-Türkiye Arasındaki İlişkiler Gelişirken Ortadoğu’da Dengeler Yeniden Şekilleniyor”

Web:<http://www.siyasetdergisi.com.tr/Haber/TURKIYE-ILE-MISIR-ILISKILERI-GELISIRKEN-ORTADO%C4%9EU'DA--DENGELER-YENIDEN-SEKILLENİYOR/385> 24 Kasım 2014’de alınmıştır

SÖKER, Çağlar (2013) , **Hizbullah Terör Örgütü Analizi**,

Web: <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4291,3> Ekim 2013’de alınmıştır.

TAKVAHABER, 2014, “Sisi:İhvan Diye Birşey Olmayacak”

Web: <http://www.takvahaber.net/dunya/sisi-ihvan-diye-bir-sey-olmayacak-h8222.html>, 9 Mayıs 2014’de alınmıştır.

TANDOĞAN, Ali (2013), “Arap Baharı Sürecinde Mısır”

Yüksek Lisans Tezi, Ankara

TANRIVERDİ O YAŞAR, Nebahat (2012), “Mısır’daki Geçiş Sürecinin Aktörler Üzerinden Değerlendirilmesi” Ortadoğu Analiz Ağustos

2012,cilt:4,sayı:44,68-78

TARİH64BLOGCU,2014, “İngiltere’nin Mısır’ı İşgali”

Web:<http://tarikh64.blogcu.com/ingiltere-nin-misir-i-iskali/10254707>,
7 Kasım 2013’de alınmıştır.

TAŞDEMİR, Fatma, (2013), “Suriye İç Savaşı ve Hizbullah Desteği”,

Web:<http://www.ankarastrateji.org/yazar/doc-dr-fatma-tasdemir/suriye-ic-savasi-ve-hizbullah-destegi>, 3 Ekim 2013’de alınmıştır.

TELCİ,İsmail Numan (2013), “Ürdün’ün Gel(e)meyen Baharı: Arap Uyanışı ve Ürdün” Ortadoğu Analiz, cilt:5,sayı:50,61-69

TELCİ, İsmail Numan (2013, “**Devrim Sancısı: Mısır’da Siyasal ve Ekonomik Kriz**” Ortadoğu Analiz, Cilt:5, Sayı:55 ,49-57

TELCİ, İsmail Numan (2014), “Mısır’da Askeri Darbe Sonrası Süreç ve Yeni Anayasa”, Web:<http://setav.org.tr/misirda-askeri-darbe-sonrasi-surec-ve-yeni-anayasa/analiz/14548>, 09 Mayıs 2014’de alınmıştır.

TIĞLI, İbrahim (2011), “**Mısır’da Sosyal Hareketler: Kifaye Hareketi ve Müslüman Kardeşler**”
Web:<http://www.dunyabulteni.net/file/2011/misirda-sosyal-hareketler.pdf>
20 Kasım 2014’de alınmıştır.

TİMETÜRK, (2014), “**İhvan Yöneticisi Katar’dan Türkiye’ye Geldi**”
Web:<http://www.timeturk.com/tr/2014/09/16/ihvan-yoneticisi-katar-dan-turkiye-ye-geldi.html#.VHCK1tKsXQ0> 21 Kasım 2014’de alınmıştır.

TURAN, Kürşat (2011), “**Ürdün’de Muhalif Hareketler**”, Akademik Bakış, Cilt 4, Sayı:8,95-111

VAROL, Ahmet (2013), “**Müslüman Kardeşler: Eleştiriler-Cevaplar**, Nida Yayıncılık,

YENİMESAJ, 2014, “**Kesenin Ağzı Açıldı**”
Web: <http://www.yenimesaj.com.tr/?haber,13000980/kesenin-agzi-acildi>,
5 Mayıs 2014’de alınmıştır.

YİĞİT, Dilek (2014), “**ABD-Suudi Arabistan İlişkilerinde Müslüman Kardeşler**”
Web:<http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/abd-suudi-arabistan-iliskilerinde-musliman-kardesler/3690> 24 Kasım 2014’de alınmıştır.

ZAMAN, (2013), “**İşte Müslüman Kardeşler’in Öyküsü**”
Web:http://www.zaman.com.tr/dunya_iste-musliman-kardeslerin-oykusu_2131943. 24 Kasım 2014’de alınmıştır.